

~~60~~

№ 2

W. B. M.

64
60

~~Α. Β. Αρ. 25~~

Ο ΜΑΝΩΛΗΣ ΛΕΚΑΣ

ΚΙ ΑΛΛΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΓΡΑΜΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΗΛΙΑ ΒΕΝΕΖΗ

ΑΘΗΝΑ
1928

Ο ΜΑΝΩΛΗΣ ΛΕΚΑΣ

‘Ο δρόμος στην ‘Αγιά Τριάδα είναι ὁ πιὸ φαρδὺς ἀπ’ ὅλους ποὺ εἴχαμε στὸ ‘Αἶβαλή, στρωμένος πέτρα γιὰ πέτρα μὲ ντουσεμέ. Λίγο παραδὼ ἀπ’ τὴν ἐκκλησιά, πάνου στὸ πεζοδρόμι, εἶναι μιὰ ἀκακία. Τὰ φύλλα της πέφτουν καὶ κάνουν σκιὰ στὰ διὸ παράθυρα ἐνοῦς χαμηλοῦ σπιτιοῦ ποὺ εἶναι βαμένο μὲ δυνατὸ κόκκινο χρωμα. ‘Όλα τ’ ἄλλα τὰ σπίτια, στὴν ἀράδα, εἶναι ἄσπρα ἢ γαλάζια. Γιὰ τὸ λόγο τοῦτο τὸ κόκκινο σπῆτι εἶναι ἡ πιὸ ξεπασμένη προσωπικότητα στὴ συνοικία : ἐγὼ εἶμαι!

Λίγο παρακάτου εἶναι τὸ ἀλάνι, ἕνας ἀδιανὸς τόπος ὡς διὸ στρέμματα. Τὰ γιουρνούκια ποὺ κατεβάζουν τὸν καρπὸ ἀπ’ τὰ Κοζάκια, τὰ βουνά, ἐκεῖ, στὸ ἀλάνι ξελεύουν τὶς καμῆλες τους. Τότες μαζεύονται ὅλα τὰ μωρὰ τῆς γειτονιάς, γεμάτα μῆξες καὶ λάσπες καὶ γίνεται τὸ χάλε-βρέξε. Οἱ πιτσιρίκοι γυρίζουν ἀνάμεσα στὶς γονατισμένες καμῆλες, βάζουν στὴ μύτη τους ψιλὲς βίτσες γιὰ νὰ τὶς γαργαλίξουν χώνουν στὸ στόμα τους μικροὺς βώλους χαμοῦρι, φάπες, μὲ μπόλικο πιπέρι. Τὰ ζὰ τοῦτα πάλι δὲν κάνουν τίποτα ἄλλο παρὰ νὰ χτυποῦν τὶς τεράστιες γλῶσσες τους μέσα στὸ στόμα, ἀπάνου, κάτω τὶς πετοῦν ὄξου ἀπ’ τὰ δόντια—μιὰ στενὴ λουρίδα κόκκι-

νο κρέας, γεμάτο ἀφροί, φουσκαλίδες φουσκαλίδες, πού λυγίζει και κάνει καμπύλες μέσα στον ἀγέρα σὰ νὰ τὸ τραβᾷ κάποιος μ' ἓνα νεῦρο. Γίνεται ἔτσι ἓνας κρότος μὲ τὶς γλῶσσες πού κάνουν βόλτα ὄξου ἀπ' τὰ δόντια, μὰ σβύνει γλήγορα μέσα στὰ μεγάλα στόματα πού τὰ σφαλνοῦν τὰ ζὰ βιαστικὰ σὰν κυρίες ὅπως πρέπει.

Ὁ γάδαρος πού πίσω του εἶναι δεμένο τὸ καραβάνι, τραβᾷ, τὸ ἴδιο, ἀπ' τὴ μαρίδα τὸν ἀδόξαστο. Τὶς πιὸ πολλές φορές τυχαίνει νὰ εἶναι τόσο ἀχαμνὸς και ψωριάρης πού σοῦ ἔρχεται ν' ἀπορεῖς πῶς δὲν ἔχουν φιλότιμο τέτοια θεριά νὰ σέρνονται ἀπὸ ἓνα ψοφῆμι. Κοντὰ στ' ἄλλα, στὸ ἀλάνι, οἱ Κοζακιανοί, χωριανοὶ Τοῦρκοι μὲ κοντὰ βρακιά, πάνου ἀπ' τὰ γόνατα, χρωματιστὰ ζουνάρια περισσότερο ἀπὸ μισὴ πῆχυ φάρδος, οἱ ντιβέδες πού ἀφρίζουν, κουδοῦνες ἐδῶ κι ἐκεῖ, μωρά, γυναῖκες πού τσιρίζουν—μόλις πολὺ ἀργὰ ἢ νύχτα γίνεται ἡμερὴ στὸ ἀλάνι και δὲν ἀκούγεται παρὰ ἓνα πουλὶ πού σφυρίζει μὲς τὸ σκωτάδι.

Τὸ κόκκινο σπίτι στὴν Ἀγιά Τριάδα εἶναι τοῦ Μανώλη τοῦ Λέκα. Εἶναι ἓνας ἄντρας πάνου ἀπὸ πενήντα πέντε χρονῶ. Τὰ μαλλιά του μόλις ποῦ και ποῦ στὰ τσουλούφια ἔχουν ἀσπρίσει λίγο—εἶναι ξανθὰ ἀκόμα, ὅπως στὰ νιάτα.

«Μανώλη!» φωνάζει ἡ γυναῖκα του ἀπ' τὴν πόρτα της βλέποντάς τον στὸ διπλανὸ καφενέ, ὄξου, στὸ πεζοδρόμι, νὰ κατεβάζει μὲ νεροκαντήλες τὸ πιωτό. «Τὸ ροῦμι θὰ σὲ κάνει ἀπόψε πάλε χαλβά!»

Οὔτε γυρίζει καν νὰ δεῖ. Ἡ γυναίκα ἐπιμένει.

—Ψόφος! λέει αὐτὸς στὸ τέλος, ἀδιάφορα.

Ἡ γυναίκα ἔχει πειραχτεῖ. Μουρμουρίζει μὲς τὰ δόντια.

—Σοῦ λέγω, κι ὅλις, πὼς ὁ Ἀριστείδης δὲν εἶναι καλά. Ὅπου νᾶναι μπορεῖ νὰ τὸν πιάσει ὁ δαίμονας. Τ' ἀκούς;

Ἐλεγε γιὰ τὸ μεγάλο γιό της, τὸν ἐπιληπτικό.

—Ψόφος! ἀπαντᾷ στὸν ἴδιο τόνο ὁ Μανώλης.

—Ἐ! Νὰ μᾶς εὔρει ὅλους νὰ συχάσουμε! Μπᾶ! μωγκρίζει τὸ θηλυκό.

—Ἀμήν!

Γυρίζει τὴ ράχη του καὶ ξαναρχίζει νὰ πίνει σὰν ὄλος ὁ καυγᾶς νᾶταν ἓνα κουνούπι πού βούγιξε, μιά, καὶ πέταξε. Τὶς πιὸ πολλές φορές ὅμως τὰ πράγματα δὲν τελειώνουν ἔτσι. Ὁ Μανώλης, ἓνας παλιὸς Ἀἰβαλιώτης κουνιραμπατζής, ὅταν δὲν εἶναι πιωμένος τῶχει σὲ ντροπὴ του νὰ κουβεντιάζει σοβαρὰ μὲ τὴ γυναίκα του γιὰ ὅ,τι τοὺς τρέχει. Δὲν πέρνουν στὴν Ἀγιὰ Τριάδα γνώμη ἀπὸ μιὰ γυναίκα. Μολοντοῦτο, ἡ Ἀγγέλικα ἀπὸ τότες ἀκόμα πού παντρέφτηκαν, βγήκε ἓνα θηλυκὸ μὲ τετρακόσα μιאלά. Ὁ λόγος της ἦταν ζυγισμένος μὲ τὸ νιτερέσσο τῆς φαμίλιας· πάγαιναν πάντα μαζὺ - μαζὺ ὅπως οἱ παλιοὶ ἀφεντάδες στὴν Τουρκιὰ μὲ τοὺς γιασακτοῦδες τους. Γιαὐτὸ ὁ Μανώλης εἶχε κλείσει μαζὺ της μιὰ σιωπηλὴ συμφωνία. Ἀμα ἤθελε νὰ κουβεντιάσουν γιὰ νὰ πάρει τὴ γνώμη της ἐρχόταν στὸ σπίτι πιωμένος. Ἡ Ἀγγέλικα τὸν ταταλάβαινε: γύριζε ἐδῶ κι ἐκεῖ, στὴ μεγάλη ἰσόγεια κάμαρα, κοντοστέκονταν μιὰ καὶ

πάλι ξανάρχιζε. Τὰ μεγάλα Ἀϊβαλιώτικα βρακιά του ἀπὸ τόσχα χτυποῦσαν μὲ τὸ κίνημα τῶν μεριῶν, πλάφ-πλάφ. Ἄπ' τὸ στόμα του δὲν ἔλεφτε τὸ τσιγάρο καὶ τὰ μεγάλα γαλαζὰ μάτια ἦταν κόκκινα, γεμάτα ἄπ' τὸ συγκρατημένον ὄχτρο, τῆ φοῦρκα, πὺν ἦταν ἔτοιμος νὰ μουντάρει.

Ἔτσι καὶ τούτη τῆ φορὰ. Ἡ Ἀγγέλικα δὲ μιλοῦσε· αὐτὸς γυρεύοντας ἀφορμὴ ν' ἀνοίξει κουβέντα λύσσαζε μέσα σαυτῆ τῆ σιωπῇ. Δάγκανε τὸ μουστάκι του κι ὅταν τραβιοῦνταν πολὺ δυνατὰ οἱ τρίχες ἄφηνε ἓνα μικρὸ μουγκοριχτὸ ἄπ' τὸν πόνου. Τέλος, πετιέται μιά, γυρίζει μονομιᾶς καταπάνου της καὶ χτυπᾷ δυνατὰ κάτω τὰ ποδάρια του.

— Τὸ Θεὸ σας ἐδὼ μέσα!

Τσιμουδιά.

Τότες αὐτὸς ἀρπάζει τὴν καρτέλα καὶ τὴ σαβουρντᾶ στὸ τραπέζι· ἐκεῖ ἀπάνου, πιάτα, ποτήρια γίνονται γις μαδιάμ. Ἐνα τσαμπὶ σταφύλι μισοφαγωμένο ἔμενε μὲς τὸ πιάτο. Οἱ ρόγες σκορπίστηκαν ἐδὼ κι ἐκεῖ.

Τ' ἄλλο, τὸ ζό, κάθεται στὴν ἄκρη τόση ὥρα καὶ τὸν κοιτάζει σιωπηλό. Μὰ μπροστὰ στὴ ζημιὰ φουσκώνει.

— Βρὲ Παναγιά μου! Σ' ἔπιασε πάλι, μωρέ, ὁ τρισκατάρτος! τσιρίζει μτζεύοντας ἀπὸ δὼ κι ἀπὸ κεῖ τὰ σπασμένα.

— Μὴ μιλᾷς, τώρα πὺν συλλογιέμαι, γιατί σοῦ τὴν ἀλλάζω ἐγὼ τὴν Παναγιά!

Ἡ ἀφορμὴ δόθηκε πιά. Ἡ Ἀγγέλικα τὸν βλέπει στὰ μάτια.

—Καὶ σὰν τί λογαριάζεις, δὲ μᾶς λές, ἔ :

Κι ἔτσι πού εἶναι γονατισμένη, ἀνάμεσα στὰ σπυσιμένα γυαλιὰ τὸν τραβᾷ, μιά, δυνατὰ ἀπ' τὰ πόδια, νὰ μιλήσει. Εἶναι ἀνήσυχη, δὲν ξαίρει μὲ τί ἔχει πάλι νὰ παλαίψει. Ὁ τρόμος τρέμει στὴν ἄκρη τῶν χειλιῶν της πού σφαλοῦν νευρικά σὰ νᾶναι τρόπος, ἔτσι, νὰ τὸν μποδίσουν νὰ ἔμπει μέσα στὰ στήθια. Ἡ κάμαρα ἀδύγατα φωτισμένη ἀπὸ μιὰ μικρὴ λάμπα στὴ γωνιά. Ἀντίκρου στὸν τοῖχο, στέκουν ἀκίνητες οἱ διὸ μεγαλωμένες σκιές· ἢ μιὰ εἶναι γονατισμένη κι ἡ ἄλλη ἀπὸ πίσω της, εἶναι σὰν τὸ θάνατο.

—Αὔριο, λέει πρὸ μαλακὰ ὁ Μανώλης, ὁ Χρῆστος θὰ φύγει κι αὐτὸς μὲ τὸ Στελλάρα! Νά το!

Ἡ ἀκίνητη γονατισμένη σκιά ἄξαφνα πετιέται σὰ νὰ τὴ φύσηξε ἀπὸ κάτω, πούφ, ἕνας δυνατὸς ἀγέρας.

—Τί ἔκανε λέει ; Κουντραμπατζιλίκια μὲ θέλεις καὶ γι'αὐτὸ τὸ μωρό; Δοκίμασε, ντέ, δοκίμασε, θεορίο!

—Μὴ γαυγίζεις μωρή! Θὰ τὸν στείλω, βέρσελαμ, ἀυγὴ-ἀυγὴ κι ὅλας. Νταντέλλες θὰ πλέκει ἐδῶ :

Ἀπὸ τὸ νοῦ τῆς Ἀγγέλικας περνοῦν γλήγορα-γλήγορα πολλὰ πράγματα—σὲ μιὰ κλωστή εἶναι δεμένες ἕνα σωρὸ ψιλὲς φοῦσκες γεμάτες ἀπὸ ἀγέρα· πᾶν νὰ φύγουν καὶ χτυπιοῦνται συναμεταξύ τους, σὰ νὰ κάνουν ἀστεῖα.—Συλλογιέται ὅλη τὴ βαρσανισμένη ζωὴ της, τὶς χειμωνιάτικες νύχτες πού ὦρα σὲ ὦρα ἀπάντεχε νὰ τῆς φέρουν τὸν ἄντρα της χτυπημένο. Συλλογιέται τὸ δεύτερο γιό της, τώρα πού πῆγε στὸ ποδάρι τοῦ πατέρα του, ὅταν τοῦτος τραβήχτηκε πιά.

Σὲ μιὰ γωνιά, ἐκεῖ, κείτεται καὶ βλέπει μὲ τὰ χαζά, ἄσπρα, ὀλάνοιχτα μάτια του ὁ Ἄριστείδης, ἡ ἁμαρτία τοῦ σπιτιοῦ. Κι ἔρχεται καὶ σοῦ λέει νὰ πάρει καὶ τὸ τελευταῖο γερὸ παιδί, νὰ τρέχει μὲς τὸν κίνδυνο.

Μὲ χαμηλὴ κλαμμένη φωνὴ τὸν παρακαλοῦσε.

—Μανώλη, δὲ θὰ τὸ κάνεις...

Ἔχει κλονιστεῖ κι αὐτός. Ἄλλὰ ὅπως πάντα, γεμάτος γινάτι καὶ ἐγωϊσμό, δὲ θέλει νὰ ὑποταχτεῖ ἔτσι εὐκολα. Εἶναι ἓνας μικρὸς γλυστερὸς βῶλος πὸν ἀνεβοκατεβαίνει μέσα στ' ἄντερά του, σταματᾷ στὸ καρῦδι του καὶ τὸν πνίγει· ἀνεβαίνει γλήγορα—γλήγορα, σὰ λαφασμένος, ἀλλὰ ὁ γλυστερὸς βῶλος δὲ φεύγει ἀπ' τὸ καρῦδι κι ἀπ' τὴν καρδιὴ του δὲ φτάνει στὸ στόμα ἢ ἀδύνατη φωνή.

—Θὰ τὸ κάνω!

—Καὶ τί θὰ γίνω κι ἐγὼ μονάχη μ' ἓνα παράλυτο κορμί, μὲς τὸ σπίτι, ἔ; Δὲν τὸ συλλογίζεσαι κι αὐτό! φωνάζει ἡ γυναίκα.

Ὁ Μανώλης ἐκεῖ πὸν κάνει νὰ καλμάρει, ἄξαφνα ἀνάβει πάλι.

—Γιαυτὸ τὸ ψοφῆμι, λὲς τώρα; Δὲν ἀξίζει τὸν κόπο! Νά!

Βιάζεται, ἔρχεται κοντὰ στὸν Ἄριστείδη, πὸν κείτεται καταγίς, στὴ γωνιά, σκύβει μὲς τὸ μοῦτρο του καὶ τὸν φτύνει.

—Νά!

Τὸ φῶς τῆς λάμπας κινήθηκε ἀπὸ ἓνα ψιλὸ φέσημα πὸν ἔφερε τὸ γλήγορο περπάτημα μὲς τὴν κάμαρα. Σ' αὐτὸ τὸ πολὺ μικρὸ διάστημα τούτῃ ἔγι-

νε πιὸ σκοτεινή, οἱ σκιᾶς μεγάλωσαν στοὺς τοίχους. Ἐνα δυνατὸ τρεμούλιασμα πέρασε ἀπ' ὀλάκερο τὸ κορμί τοῦ Μανώλη. Τὰ μάτια του πῆγαν κι ἄγγιξαν τὴν πιὸ σκοτεινὴ γωνιά κι ἔμειναν ἐκεῖ, φοβισμένα καὶ ἀκίνητα, σὰ νὰ ἦταν φόβος μόλις σαλέψουν νὰ χάσουν τὸ φῶς. Ἐπειτα, μονομιᾶς, σηκώνει τοὺς διὸ σφιγμένους γρόθους του καὶ βουλώνει μ' αὐτοὺς τὰ μάτια του μὲ τόσο νεῦρο σὰ νὰ θελε νὰ τὰ διώξει ἀπὸ τὸ πρόσωπο, γεμάτα ἀπὸ ντροπή.

Ἡ γυναίκα εἶχε ἀγκαλιάσει τὸ φτυμένο πρόσωπο κι ἀπάνου ἀπὸ τὰ διὸ δεμένα χέρια της γιάλιζε πολὺ ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸ φαλακρὸ κεφάλι τοῦ Ἀριστείδη, σὰ μιὰ πλάκι κεριοῦ. Ἦταν τσακισμένη ἀπ' τὴν ὀργή κι ἀπ' τὴ λύπη.

—Εἶσαι μεγάλος πιὰ, γιὰ νὰ σὲ χτυπήσει ὁ Θεός, Μανώλη. Δὲν τῶκανε τότες πού τὸ σακάτευες τὸ μωρό. Ἀλλά, θὰ δώσουμε λόγο!

Στέκουνταν ὀλόγρτος, ἐκεῖ, στὸν ἴδιο τόπο, ὅπως ἓνα δέντρο. Ἄλλη μιὰ, ἓνα σύγκρουο πέρασε ἀπ' αὐτοῦ—κάτου, ὅλο τὸ κορμί του, σὰ νὰ τὸ χάδεψε ἓνα μαλλιαρὸ χέρι. Αἰσθάνουνταν τὴν ἀνάγκη νὰ τρέξει σὰν παλαβὸς γιὰ νὰ μὴ σκάσουν οἱ φλέβες, φουσκωμένες ἀπ' τὸ βρασιτὸ αἷμα. Ἐκανε νὰ φύγει, μὰ στὸ αἷμα ἔτρεχε ὁ ἐγωῖσμός του ὅπως ἓνα τυφλὸ σκουλίκι κάτου ἀπ' τὸ φλοῦδι ἑνὸς γεροῦ καρποῦ.

Τὴ βλέπει μὲς τὰ μάτια. Μουγκρίζει.

—Μὴ μιλᾶς ἔτσι μωρή! Μὴ μιλᾶς, γιὰτὶ δὲν ξαίρω πού θὰ φτάξω ἀπόψε!

Ἐτριζαν τὰ δόντια του, μονάχα αὐτὸ ἀκούστηκε μιὰ στιγμή πού τίποτα ἄλλο δὲν ἀκουγόταν. Αὐτὴ

διέβαζε καθαρὰ μὲς τὰ μάτια του. Εἶχε μάθει τόσα χρόνια, σ' ὀλάκερη τῇ ζωῇ της, νὰ διεβάζει τέτοιες ὄρες μὲς τὰ μάτια του τὴν ἀπελπισμένη ἀπόφραση. Περίμενε, μαθημένη, νὰ σηκώσει τὸ χέρι του.

—“Ελα, τί χασομερᾷς ;

“Ἐλυσε τὰ χέρια της ποὺ εἶχαν ἀγκυλιασμένο τὸ κεφάλι τοῦ Ἄριστείδη καὶ τὰ στήριξε χάμου, γιὰ νὰ σηκωθεί.

—Παλληκαρά ! τοῦ σφύριξε μὲς τὸ μούτρο, ὅπως εἶδε τὰ χέρια του νὰ τινάζονται νὰ τὴν ἀρπάξουν.

Τὴν τραβοῦσε ἀπ' τὰ μαλλιά καὶ κατέβαζε ἀπανωτὲς κλωτσὲς στὶς πλάτες καὶ στὰ πισινά της, μὲ λύσσα, μούγκριζε σὰ βόδι, οἱ βλαστήμιες τρέχαν μὲ τὰ σάλια του ὄξου ἀπ' τὸ στόμα του, παρέες—παρέες ποὺ κουτροβαλοῦσαν. Ἡ Ἀγγέλικα ἔκλαιγε μ' ἓνα δυνατὸ ἀναφυλλητὸ ἄγαρμπο, ξερό, σὰ νὰ μὴν εἶχε μείνει οὐδὲ κἄν λίγη τρυφερότητα, μιὰ σιγανή, ἡμερη φωνοῦλα, σ' αὐτὸ τὸ πλάσμα ποὺ τὸ εἶχε ξεχάσει μὲς τὶς ἀσχολίες του ὁ Θεός. Ὅταν τὸ χτύπημα ἦταν δυνατὸ ἔμπηξε μιὰ φωνή «ἄχ!» καὶ πάλι ἄρχιζε τὸ κλάμμα.

Μπαντονάριζε γλήγορα. Σκούπισε μὲ μιὰ ζωηρὴ χειρονομία τὶς χοῦφτες του ποὺ εἶχαν κολλήσει τρίχες καὶ πύδηξε ὄξου ἀπ' τὴν κάμαρη. Στὴ γωνιὰ ὁ Ἄριστείδης κοίταξε μὲ τ' ἀνοιχτὰ γαλανὰ μάτια του, ἀδιάφορα, μονάχα μὲ τὸ μανίκι του σκούπισε, σιγά, ἓνα φτύμα ποὺ κόντευε νὰ ξεραθεῖ στὸ πρόσωπό του.

“Ἐπειτα ἀπὸ τέτοιες ἱστορίες ξημερονόταν στὴν ταβέρνα· πολὺ σπάνια τοῦ ἐρχόταν πιὸ βολικὰ ν'

ἀνεσαιίνει καθαρὸν ἀγέρα μονάχος του. Πάγαινε στὸν Ἅγιο Σπυρίδωνα, ἔχει κοντὰ σ' ἓνα μικρὸ δάσος. Τὸ πέλαγο βούγιζε, ὅπως χτυποῦσε στὸ Σαρμουσάκ, σὰ μιὰν ἀδιαφόρητη κραυγὴ τῆς αἰωνιότητος. Τοῦ ἐρχόταν, τότες, στὸ νοῦ πολλὰ πράγματα, συλλογίζονταν γιὰ τοῦτο καὶ γιὰ κεῖνο καὶ ξεχνοῦσε ὅλως διόλου τί εἶχε γίνεи λίγη ὥρα πρὶν. Δὲν εἶχε τύψεις.

—Ξαίρεις βρέ, ἔλεγε σ' ἓνα χωριανὸ φίλο του, μὲς τὸ δάσος. Καλὰ εἶναι τὰ νιάτα, ἀλλὰ πιὸ καλὴ, βρέ, εἶναι ἡ ζωὴ, τί τὰ θέλεις!

—Τὸ πιὸ καλὸ πρᾶγμα εἶναι νᾶσαι φχαριστημένος Μανώλης, συλλογίζεται ὁ χωριάτης. Ἐγώ, ἀδερφέ μου, πότε—πότε τὰ βαριέμαι. Ἄλλο τόσο κι ἡ γυναίκα μου. Δὲν τὰ περνοῦμε σὰν τὰ τρουγωνάκια, καταλαβαίνεις.

Ἄνθρωπος, πραγματικά, δὲν καταλάβαινε. Ἐκείνη τὴν ὥρα τ' ἄστρα ἔτρεμαν ἀπὸ πάνου, σὰ νᾶλεγαν νὰ πέσουν μὲς τῇ νύχτα—ἄστε μας—μὰ δὲν τ' ἄφηναν· ἡ δροσὰ χτυποῦσε στὰ μοῦτρα· τὸ δάσος μύριζε σὰν ἓνα τεράστιο βασιλικὸ λουλούδι πὸ τὸ πρόσφεργε ὁ Θεὸς μὲ ρεβεράντιζες. Κι ἡ κυρία, ἡ ἀνθρώπινη καρδιά, χτυποῦσε μὲ σοβαρότητα, ἄχ, χτυποῦσε μὲ σοβαρότητα, σὰ νᾶταν φόβος μόλις πάψει νὰ σβύσουν μονομιᾶς ὅλα τ' ἄστρα πὸν ἔτρεμαν ἀπὸ πάνου κι ἡ δροσὰ νὰ μὴ χαδεύει τὰ προσώπατα κι ὁ Θεὸς νὰ πάρει τὸ λουλούδι του καὶ νὰ τὸ δίνει ἀπὸ κεῖ πὸν ἦρτε, χωρὶς ρεβεράντιζες. Ὁ Μανώλης, ὁ φουκαράς, δὲν καταλάβαινε τί τοῦ ἔλεγε ὁ φίλος.

—Καὶ γιὰ τὴν μαθὲς ; ὅλος ὁ κόσμος δέρνει τὴν γυναῖκα του, βρέ, δὲν τὴν δέρνει ;

Πάγαινε καὶ κοιμόταν ἡσυχος, σὰν παιδί. Δὲν εἶχε τύψεις. Μὲ τὴν αὖριο, χωρὶς νὰ κάνει λόγο πιά, ἀκολουθοῦσε τὴν γνώμη τῆς γυναῖκας του, ποὺ δὲν ἦταν τώρα μιὰ γνώμη ἀπὸ γυναῖκα· ἦταν πληρωμένη ἀκριβὰ μὲ τὸ ξύλο.

Ἄλλὰ μιὰ μέρα ἔγινε τοῦτο τὸ περίεργο : Κατάντικρὺ του ; ἦταν τὸ σπίτι τοῦ ντουλγκέρη τοῦ Μήτρου. Τοῦτος ἦταν ἕνας πενηντάρης ποὺ παντρεύτηκε μιὰ νιὰ καὶ γερὴ κοπέλλα εἴκοσι πέντε χρονῶ. Ὁ γέρος ἦταν μαραμένος σὰ σταφίδα καὶ βέβαια ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μήτε ἀπὸ ξύλο μήτε ἀπὸ σίδερο. Τὸ κορίτσι πηδοῦσε ὅλη τὴν μέρα μὲς τὸ σπίτι, πατιρντὶ καὶ φωνές, ἀφοῦ μὲ τὸ καταδύναμη καθένας ἔχει ἀνάγκη νὰ ἐκφραστεῖ. Σὲ τέτοιες ὥρες, ὅπως εἶναι γνωστό, δὲ λείπουν τὰ φιλικὰ πρόσωπα. Τὸ κορίτσι διάλεξε ἕνα γερὸ πα'ληκάρι καὶ τῷμπαζε μὲς τὸ σπίτι. Ἐνας σπιγοῦνος τοὺς πρόδωσε καὶ εἰδοποίησε τὸν ντουλγκέρη μὲ τὸν πετεινὸς μπῆκε στὸ σπίτι. Ἦταν τὰ τελευταῖα χρόνια ποὺ φοροῦσαν οἱ γυναῖκες κεῖνα τὰ φαρδιὰ φουστάνια, τὰ μαλακόφια. Μὲ λίγο κουράγιο ἀπὸ κεῖ κάτω μποροῦσαν νὰ κρυφτοῦν τρεῖς νοματοῖ. Ὁ ἕνας τοῦτος, μὲ μὲς πρὸφταξε νὰ χωθεῖ. Ἡ γυναῖκα ἔκατσε σὲ μιὰ καρέγλα καὶ τὸν σκέπασε, μπῆκε. Ὁ γέρος ἔψαξε παντοῦ, τίποτα. Σκέφτηκε πὺς θὰ τὸν γέλασαν. Ἐκατσε καταῖδρωμένος

— Δῶσε μου λίγο νερό, τῆς λέει.

Ἦχ !

Τὸ σάλιο της ἔπηξε. Ἔχει μιὰν ἀνόητη ἔκφραση, ἄλλο πρᾶμμα, ἀπ' τὸν τρόπο κι ἀπὸ προσποιημένη ἀφέλεια.

—Νερό ;... Ψ ! Ψ ! νερό !..... Ἔμ, τὶ μὶ λές, καὺ- μένε ; Νερό... Γιάκι !

Τὰ σάλια—μπάλια τοῦτα βγαίνουν σαστισμένα καὶ κοφτά, σὰ νὰ ἔκαναν γυμνάσια, σάλτα, τσούπ— τσούπ.

Ἐκεῖνος σταμάτησε τὸ μαντήλι ποὺ σκουπίζονταν στὸ κούτελο. Ὁ ἄνθρωπος τὴ βλέπει μὲ θαυμασμό.

—Ναί, μωρή, νερό ! Δώσε μου νερό, σὲ λέγω !

—Ὦχ ! ζεστὸ ποὺ εἶναι, ζεστό ! ξεφωνίζει ἢ ἄλλη χωρὶς νὰ σαλέψει ἀπ' τὸν τόπο της μ' ἕναν τρόπο σὰ νᾶχε βάλει τὸ δάχτυλό της μέσα στὸ νερό καὶ ζεματίστηκε. Ἔμ, ποῦ εἶναι γιὰ νὰ πιεῖς, ποῦ ; Μπά ! Μπά ! Μπά ! Νὰ τ' ἀφήσουμε νὰ δροσίσει, ἔ ; Μὴ χειρότερα, ζεστὸ νερό ! Γιάκι !

Δὲν ἤξαιρε τί ἔλεγε. Ὁ γέρος δὲ βάσταξε. Σηκώ- νεται καὶ τὴν ἀρπάζει ἀπ' τὸ μπράτσο, ἀνύποπτος ἀκόμα.

—Μωρή, αὐτὰ κλωσσάζεις καὶ δὲ σαλεύεις, πα- λιοτσούκαλο ;

Μαζὺ μὲ τὸ τράβηγμα, ἡ καρέγλα ἔκανε ἐπίσης διὸ βόλτες κι ὁ διάολος ξαίρει σὰν πόσες νὰ τὶς μέ- τρησε ὁ ἀπαμκείνος.

Τόμπουλα !

Τὴ χτυποῦσε μ' ἕνα καλάποδι ποὺ βρέθηκε πρὸ- χειρο χωρὶς λύπη, ὅπως χτυπᾶς ἕνα τίποτα. Οἱ φω- νές της βγαίνουν ἀπ' τὸ παράθυρο. Μούγκριζε : μὲ σκοτώνει ὁ ἀθεόφοβος ! χριστιανοί ! Ὁ Μανώλης

ἔτρεξε ἀσυλλόγιστα. Πειράχτηκε. Ἦταν, ἐκεῖ, ἓνα γλυκὸ, ἀνυπεράσπιστο πρόσωπο, ποῦ τὸ αἷμα τὸ εἶχε κάνει σὰν ἓνα σάπιον καρπὸ ποῦ σπάζει καὶ τρέχουν τὰ σάλια στὸ φλοῦδι του, ἀπὸ δὼ κι ἀπὸ κεῖ. Εἶχε ἀποκάνει πιά. Τὸ στόμα ἀνοιγε ἀραιὰ καὶ μαζὺ μὲ τὴν ἀδύνατη φωνοῦλα μπουκάριζε μέσα τὸ αἷμα ποῦ ἔτρεχε ἀπ' τὸ κούτελο καὶ ἡ φωνοῦλα, ἔτσι, γινόταν τρεμουλιαστή, ὅπως χτυποῦσε πὰ στὸ αἷμα.

Ὁ Μανώλης δὲ βάσταξε. Τράβηξε τὸ γέρο μὲ δύναμη.

— Βρέ, ἐσὺ πὰς νὰ τὴ σκοτώσεις ! Ἔτσι χτυποῦν ;

Ὁ γέρος ἦταν ἔξω φρενῶν.

— Τὸν παλληκαρὰ θὰ μὲ κάνεις τώρα μὲς τὸ σπίτι μου ; φώναζε καὶ χτυποῦσε τὸ πάτωμα. Κι ἐσένα βρέ, ποῦ σκοτώνεις κάθε μέρα τὴ γυναῖκα σου ποιδὸς σέ μίληξε ; Πράμμα μου δὲν εἶναι ;

Ὁ Μανώλης τραβήχτηκε. Κατέβασε τὰ μοῦτρα του, βγῆκε ὄξου κι ἔδωσε διὸ χαστούκια στὸ σπιγοῦνο. Ἦταν ἡ πρώτη φορά, ἐκεῖνο τὸ βράδυ, ποῦ συλλογίστηκε ἀπάνου στὴ ζωὴ τους μὲ τὴ γυναῖκα του. Παράξενα πράγματα συλλογίζονται καὶ τὴ νύχτα ἀκόμα. Ξύπνησε ἡ γυναῖκα του καὶ μιλοῦσαν. Μιά στιγμή τὴ ρώτησε, ξαφνικά.

— Δὲ μὲ λές, Ἀγγέλικα, δὲ μὲ ὀχτρεύεσαι, λοιπόν, ποῦ σὲ δέρνω σὰν παλιόσκυλο ;

Ἀπορία.

— Ἐγὼ ; λέει τὸ ζό. Δὲ σοῦ λέω, πότε—πότε, σὰν πονῶ πολὺ ἀπ' τὸ ξύλο, λέγω, νᾶταν τρόπος νὰ

πέθαινα. Ἄλλὰ... ἐσένα νὰ σὲ ὀχτρεύουμαι ; ἐσύ...
εἶσαι ἄντρας μου Μανώλη !

Τὸ ἐπεισόδιο τοῦτο ἔγινε ἐδῶ καὶ διὸ χρόνια καὶ
παραπάνου. Ἐκανε, τότες, μονάχος του τὴ σκέψη,
πὼς κρίμα εἶναι, δὲν πρέπει νὰ τὴ δέρνει. Μὰ δὲν
πέρασαν λίγες μέρες καὶ μὲ τὴν πρώτη ἀφορμὴ ἡ
Ἀγγέλικα τὶς ἔφαγε. Αὐτὸς λύσσαξε πιὸ πολύ. Ἀφοῦ
τὸ εἶπε, πὼς δὲν πρέπει ; κρίμα ἦταν ! Ἐβαλε τὰ
δυνατά του. Τίποτα. Ἐκείνη τὴ φοριχτὴ ὥρα δὲν μπο-
ροῦσε νὰ βασταχτεῖ. Ἐτσι, σιγὰ—σιγὰ, ἄρχισε νὰ
τοῦ γεννιέται στὰ σκοτεινά, ἡ ἀμφιβολία γιὰ τὴν εὐ-
θύνη πὺ εἶχε αὐτός. Ἀλλὰ πάλι δὲ καταλάβαινε. Ἦ-
ταν τὰ ἡμερα μάτια ἑνὸς βοδιοῦ πὺ κοίταζαν τὴ
νύχτα.

—Φτωχὴ γυναῖκα, τῆς ἔλεγε, ποῦ νὰ ξαίρεις καὶ
οὐ, ποῦ νὰ ξαίρουμε. Δὲ μᾶς βοηθᾶ κι ὁ Θεός.

Ἀφοῦ ἔδειρε τὴν Ἀγγέλικα, τράβηξε καὶ τούτη
τὴ νύχτα στὸ μικρὸ δάσος. Γιατὶ ν' ἀνεκατέψει μὲς
τὴ φούρκα του καὶ τὸ ἄρρωστο παιδί του, τὸν Ἀρι-
σιεῖδη ; Τὸ φτύμα πὺ εἶχε ρίξει στὸ ἀνυπεράσι-
στο πρόσωπό του γύρισε πίσω . Ἦταν μιὰ κατα-
κόκκινη τσίπα πὺ κρεμάστηκε στὰ ματόκλαδά του.
Δὲν ἔβλεπε καθαρὰ καὶ χτυποῦσε μὲ τὶς χοῦφτες
του τὸν ἀγέρα σὰ νᾶταν νὰ στηριχτεῖ ἀπάνου του.
Νιτρέπουνταν. Ἐπειτα θυμήθηκε τὴν Ἀγγέλικα. Ἦ
ντροπὴ τότες γιὰ τὸ φτυμένο πρόσωπο ἔφυγε κι
ἔσβυσε μὲ τὸν ἴδιο ἀργὸ τρόπο πὺ σβύνουν τὰ βή-
ματα ἑνὸς ἀγνώστου στὴν ἐρημικὴ νύχτα. Τώρα τὸν
ἔπιασε πάλι ἡ λύσσα. Γιατὶ, λοιπὸν, δὲν ἦταν τρόπος

νά βασταχτεῖ καὶ νά μὴ τὴ δέρνει, ἀφοῦ τὸ ἤθελε :

Σὰ σύχασε πιά γύρισε πίσω, ὕστερα ἀπὸ ὦρα. Πῆγε ἴσα στὸ στρῶμα τους χωρὶς θόρυβο, νομίζοντας πὼς ἡ γυναῖκα του κοιμόταν. Μὰ μόλις κόντεψε δίπλα της αὐτὴ στήλωσε τὰ μάτια ἀπάνω του. Κουκουλώθηκε γλήγορα. Ἔτρεμε. Δικαιολογήθηκε.

—Κρυώνω.

Ἡ γυναῖκα πετάχτηκε ἀπάνου τρομαγμένη.

—Νὰ σὲ φέρω τίποτα νὰ ζεσταθεῖς; Μπά! Μπά!

—Ἦχι, κάτσε, θὰ περάσει.

Κάπου, μακρὰ, κατὰ τὴν Κάτου—Χώρα παίζαν τὰ ὄργανάκια. Ἡ ἴδια στίση: αὐτὸς σκεπασμένος κατακούκουλα κι αὐτὴ σκυμένη ἀπάνω του.

—Ἀγγέλικα, λέει ταπεινὰ, δὲν ἤθελα νὰ τὸ πῶ πὼς δὲν τὸ στέλνω τὸ μικρό, τὸ Χρῆστο, νὰ φύγει μὲ τὸ Στελλάρι. Ἔλεγα μὴ μὲ ποῦν πὼς φοβοῦμαι.

Σφούγγισε τὰ μάτια της.

—Λοιπὸν θὰ φύγει;

—Καταλαβαίνεις κι ὅλας πὼς δὲν μποροῦσα, μὲ τὴν πρώτη, νὰ παραδεχτῶ τὴ γνώμη σου. Ἐπρεπε...

—Ναί, ναί, ἄστα τώρα, γιατί θὰ λυπηθεῖς. Γιὰ τὸ ξύλο δὲ λές;

—Γιὰ τὸ ξύλο λέγω. Σὲ χτύπησα βαριά;

—Δὲ μοῦ εἶπες, θὰ φύγει;

—Θὰ μείνει Ἀγγέλικα, δὲν τὸ καταλαβαίνεις, ἀφοῦ σ' ἔδειρα;

Ναί. Ἐπρεπε νὰ τὸ εἶχε καταλάβει, ἀφοῦ κάθε φορὰ ἦταν ἡ ἴδια συμφωνία.

Ἡσύχασε. Τώρα ἔβλεπε τὰ πράγματα καθαρὰ καὶ ἡμερὰ καὶ ἀκίνητα, σὰ νὰ εἶχαν σταματήσει, ἔτοιμοι

νά φύγουν, μπρὸς στὰ ματόκλαδά της, ὅλοι οἱ μουσαφιρέοι τῆς βραδιας, ἓνα σωρὸ αἰσθήματα, τὸ ἓνα ἀπάνου στ' ἄλλο, ὅπως βρέθηκαν, γεμάτα ἀστοχασὰ καὶ ἀγένεια καὶ χωρὶς ἀνατροφή.

Περνᾶ λίγη ὥρα.

— Κοιμήθηκες, Ἀγγέλিকা ;

— Συλλογίζουμαι τὸ μικρὸ ποῦ τὸ ἔχω ἀσφαλισμένο κοντά μου. Δὲ μοῦ τὸ ἀγγίζει κανεὶς αὐτὸ κανεὶς !

Εἶναι τόσο ἐπιταχτικὸς αὐτὸς ὁ τόνος, κανεὶς, σὰν ἓνα σίδερο ποῦ πέφτει καὶ ὁ Μανώλης ταράζεται.

— Βρὲ γυναίκα καὶ γὼ φοβοῦμαι νὰ τὸ πῶ, ἔτσι δυνατά. Ἡμαρτον, μὰ εἶναι τόσο τυφλὴ ἡ μοῖρα...

Τὸν ἠσυχάζει μὲ τὴν ἀπλὴ πίστη της.

— Καὶ γὼ ποῦ παρακαλῶ καὶ προσεύχομαι, τί θαρεῖς, λοιπόν, ἔ;

Πάλι δὲ μιλοῦν.

— Ἴσως νὰ χρειαστεῖ νὰ σὲ ξαναδείρω, Ἀγγέλিকা, γιὰ τὸ ἴδιο πράμμα. Σοῦ τὸ λέγω ἀπὸ τώρα...

Ἔβηξε βιαστικὰ καὶ δύσκολα.

— Ἴσως ντρέπουμεαι λιγώτερο ὕστερα...

Ἐκεῖ, πιὸ κοντά, μὲ τὰ ὄργανάκια, τραγουδοῦσαν. Ἦταν μιὰ ἀδύνατη ψιλὴ φωνὴ καὶ μιὰ ἄλλη βαριά καὶ βροντερή, σὰ νὰ βαστοῦσε τὴν ἀδύνατη ἀπ' τὸ χεράκι καὶ τὴν ἔβγαζε περίπατο, στράτα—στρατέλια.

Τραγουδοῦσαν τὸ τσάκισμα :

ὄλοι μου ἴνε πετά
μὰ δὲν ἔχω φτερά...

Ἔχωσε τ' ἀδύνατα δάχτυλά της μὲς τὰ μαλλιά του.

— Μονάχα μὴ χτυπᾶς δυνατὰ πιά Μανάλη, παρακαλοῦσε. Γέρασα καὶ δὲν μπορῶ νὰ βαστίξω ὅπως πρίν.

Χάδεψε τὸ χέρι της συγκινημένος. Ἔτρεμαν τὰ χεῖλια του σὰν ἓνα ψιλὸ φύλλο.

— Βρὲ γυναῖκα, ἔμ δὲν εἶσαι κρίμα, μαθέ; ἔλιγε. Ἔγὼ δὲ θυμοῦμαι τόσα χρόνια παρὰ νὰ σὲ δέρω, μωρέ! Καταλαβαίνεις;

Τράβηξε τὸ μανίκι του μὲ ξαφνικὸ θυμό.

— Δὲ θυμοῦμαι καὶ σύ, βρὲ ἀδερφέ, νὰ σήκωσες μιὰ φορὰ τὸ κεφάλι περὶ ἄφανα. Ν' ἀρπάξεις ἓνα σίδερο καὶ νὰ μὲ σπάσεις τὰ μοῦτρα. Θὰ τὸ καταλάβαινα ἔτσι, ὅπως ἓνα ἄγριο ἄτι, ἀπ' αὐτὰ πού κυλάντριζα στὰ νιάτα. Καὶ ποιὸς ξαίρει, μπορεῖ νὰ κόλωνα...

Ἡ Ἀγγέλικα δὲ σταμάτησε νὰ σεργιανίζει τὰ δάχτυλά της, σὰν τ' ἀχαμνὰ ποδάρια τοῦ καβουριωῦ, πάνου στὸ βαρσανισμένο ζεστὸ κεφάλι.

— Μὴν τὸ λὲς αὐτό, δὲν ξαίρει κανεὶς, Μανώλη. Θᾶπρεπε, φαίνεται, νὰ μὲ δέρνεις...

— Τὶ πάει νὰ πεῖ, θᾶπρεπε, ἀδερφέ; Ἔτσι, στὰ τυφλά;

Ἦταν πιὸ μακρὰ καὶ πιὸ ἀδύνατα τώρα, πού παραπονοῖταν ἀκόμα ἢ φωνὴ πού ἔκανε περίπατο.

— Ἐμ... ξαίρω; ἀναρωτιέται κι ἡ Ἀγγέλικα. Στὰ τυφλά, ἄντρα μου.

Μέσα σὲ κείνη τὴ νύχτα, σ' ἓνα μισοσκότεινο ἰσόγειο ἦταν μιὰ μικρὴ σαλιάρικη καρδιά πὺν χτυποῦσε ἀδύνατα καὶ στὰ τυφλά. Ἐνα μικρὸ μαμούδι πῆγε κι ἔλεσε, πὰ στὴν ὥρα, σὲ μιὰ στάλα νεροῦ πὺν ἦταν χυμένη καταγίς.

Ἄριστείδης ἦταν τὸ πρῶτο παιδί τῆς φαμίλιας. Ἄντραρος ὡς ἐκεῖ ἀπάνου, ἓνα ἄγαρμπο κορμὶ σὰ φουσκωμένο. Τὰ παχιά του εἶναι τόσο μπόσικα, πὺν ὅταν τὸν ἀγγίζεις εἶναι σὰ νὰ πιάνεις ἓνα κορμὶ καμωμένο ἀπὸ ζύμη. Μολοντοῦτο ἡ κεφάλια του εἶναι ἔτσι μεγάλα καὶ ἀνοικονόμητα, πὺν ὅλο τοῦτο τὸ μπουκωμένο ἀπὸ πάχος κορμὶ φαίνεται σὰν ἓνα ψιλὸ καλαμάκι πὺν τελειώνει σὲ μιὰ χοντρὴ ρίζα, ἓναν κίτρινο γυαλιστερὸ βῶλο, τὸ κεφάλι, μὲ λίγες τρίχες σκόρπιες ἐδῶ κι ἐκεῖ στὶς μπάντες.

Ἄριστείδης εἶναι ἐπιληπτικός. Κοντὰ σὲ τοῦτο, ὅταν ἦταν παιδί, ὁ πατέρας του ἓνα βράδυ, μεθυσμένος, τὸν χτύπησε μὲ σίδερο στὸ κεφάλι. Ἄνοιξε μιὰ μεγάλη πληγὴ πὺν πάσκισαν νὰ τὴν γιατρέψουν μὲ γιατροσόφια. Ἐτσι ἦρε ὀλότελα ἡ καταστροφὴ. Τὸν κουβάλησαν στὴν Πόλη, μὰ ἐκεῖ ὁ γιατρὸς γιὰ νὰ κάνει τὴν ἐγχείρηση γύρεψε γραμμὴν δὴλωση ἀπ' τὸν πατέρα πὺν πέρνει ἀπάνω του τὴν εὐθύνη. Ἄ Μανώλης δείλιασε. Αὐτὸς ὁ παλληκαρὰς πὺν δὲν τραβήχτηκε ποτὲς καὶ μπροστὰ σ' ὅλους τοὺς κουλτζῆδες τῆς Ρεζῆ, τότες πὺν κατέβαζαν μὲ τὴν παρῆα του τὶς νύχτες τὸ κουντραμπάντο τῆς Ἄουνας, πὺν ἔπαιζε μὲ τὸ θάνατο ὅπως τὰ μωρὰ μὲ τὶς κοῦκλες. Δείλιασε ὡς-

τόσο. Ἔτσι ἔκλεισαν τὴν πληγὴ πού εἶχε ἀνοίξει στὸ κεφάλι τοῦ παιδιοῦ, χωρὶς νὰ κάνουν ἐγχείρηση στὸ χολασμένο, παράλυτο, μιάλο. Ἐνα κρούο φύσημα ἔχει τρυπώσει ἀπὸ τότες μέσα ἐκεῖ, σὰν ὕπουλος ἐχτρος. Καὶ δὲν ἔφυγε πιά. Τριγυροῖζει μὲς τὰ μιάλα, χώνεται κάτω ἀπὸ κάθε σκοτεινὴ γοῦβα, ἀνήσυχα καὶ ἀλύπητα, εἶναι ἓνα παγωμένο μαμούδι πού δὲν κατακάθεται ποτές. Ἐκεῖ πού νομίζεις πὼς λούφαξε ὁ ἐχτρος καὶ μιὰ καθαρὴ σκέψη, ἀκάλεστη, κάνει νὰ λάμπει μιὰ στιγμὴ μέσα σ' αὐτὸ τὸ ὑπερτροφικὸ κέφαλι, ἄξαφνα, σὰ νὰ εἶχε ἀπολησμονηθεῖ, στὰ γαλανὰ μάτια τοῦ Ἀριστείδη κατεβαίνει ἡ θολὴ τσίπα, σὰ νὰ βασιλέβει ἡ ζωή.

Κάθεται σὲ μιὰ γωνιὰ καὶ κινᾷ τὸ κεφάλι του, ἀπάνω κάτω κι ἀπ' τὴν μπάντα, ζερβὰ δεξιά, σὰ νὰ θέλει νὰ μετρήσει τὴν ἀπόσταση σ' ἓνα τόσο μικρὸ διάστημα, ὅσο μπορεῖ νὰ κινηθεῖ τὸ κεφάλι, καὶ παλεύει μὴν τοῦ ξεφύγει κι ἓνας ποῦντος.

Ἡ οἰκογένεια εἶναι ὄλη μαζεμένη στὸ σπίτι, δὲ λείπει κανεὶς αὐτὴ τὴ φορὰ. Ὁ δεῦτερος ἀδερφός, ὁ Ἄντριās, λείει γιὰ τὸ τελευταῖο ταξίδι τους, πού πῆγαν κουντραπάντο στὴ Μυτιλήνη. Τοῦτο στάθηκε τὸ τελευταῖο ταξίδι γιὰ τὸν καπετάνιο τους. Τὸ δρομολόγιο ἦταν νὰ πᾶν στὰ Λουτρά. Ἀλλά, πὼς τοῦ κατέβηκε τοῦ καπετάνιου θέλησε νὰ δοῦν κάτι λογαριασμοὺς μὲ τὸ σύντροφό του, στὴν Παναγιούδα, μ' ὄλον πού ἦταν βολικώτερα τοῦτο νὰ γίνει στὸ γυρισμό.

Μόλις ἄραξαν ἔστειλε μ' ἓναν πεζοδρόμο χαιρετίσματα στὴ Χώρα, νὰ μηνύσουν στὰ Λουτρά πὼς αὔριο τὸ βράδυ θὰ μπαρκάριζε κατὰ κεῖ καὶ νὰ πάρουν τὰ

μέτρα τους· αὐτὸ σήμαινε νὰ δώσουν εἶδηση στοὺς κουλτζήδες, πὺ κυνηγοῦσαν τὰ κουντραμπάντα, πὺς ἔρχεται ὁ Στελλάρας καὶ νὰ τραβηχτοῦν. Γιατὶ κανεὶς δὲν κότοῦσε νὰγγίξει κὰν τὴν καναβέτσα τοῦ πιὸ γεροῦ παλληκαριοῦ, ἐκεῖνα τὰ χρόνια, τ' Ἀἰβαλιοῦ.

Ὁ διάολος τᾶφερε. Μὲς τὸν καφενέ, στὴν Παναγιούδα, ἀντάμωσαν τὸν Καπετὰν Σταῦρο, ἕναν ἄλλο κουντραμπατζή. Τοῦτος ἐδὼ τὸ ἴδιο βράδυ, σὲ λίγη ὥρα, ἔφευγε γιὰ τὸν κόρφο τῆς Γέρας κι' αὐτός. Ὁ Στελλάρας τὸν ἀρμήνευσε νὰ μὴν παγαίνει στὰ κουτουρού. Μὲ τὰ Λουτρὰ εἶχε νὰ κάνει μονάχα αὐτός. Ὁ Σταῦρος ἐπέμεγε· ὁ ἄλλος πειράχτηκε. Λίγο σὲ λίγο ἦσαν στὰ χέρια. Ὁ Στελλάρας τὸν χτύπησε μὲ τὸ μαχαίρι διὸ φορές. Σήκωσαν πανιὰ τὴν ἴδια ὥρα.

Τὸ κὸλ—καῖκι τοῦ καραγιάννη τοῦ Μυτιληνιοῦ, μόλις σουρούπωσε μπῆκε στὸν κόρφο τῆς Γέρας καὶ ἄραξε στ' Ἀφτέλι. Κοντὰ στὰ μεσάνυχτα σαλπάρισε καὶ τράβηξε πάλι κατὰ τὸ ἔμπα τοῦ κόρφου. Αὐτὴ τὴν ὥρα ἦταν νὰ μπεῖ τὸ προδωμένο καῖκι τοῦ Καπετὰν Σταύρου. Στὸ δρόμο τὸ κὸλ—καῖκι ἔπιασε μιὰ βάρκα πὺ πάγαινε νὰ εἰδοποιήσει τὸν Καπετάνιο γιὰ τὸν κίνδυνο. Ἔτσι, ἦταν ἀποφασισμένο πιά. Οἱ Κουλτζήδες δὲν περίμεναν ἀπόψε τὸ Στελλάρα.

Τὰ διὸ καῖκια ἀντάμωσαν κατὰ τὶς διὸ τὸ πρωῖ. Ὁ Στελλάρας καθισμένος κοντὰ στὸ διάκι τραβοῦσε σιγὰ—σιγὰ ἕναν ἄμανέ.

Σὰν κόντεψαν καμιὰ τριανταριὰ μέτρα εἶχε σωπάσει κάθε σαματὰς καὶ στὰ διὸ καῖκια. Ἦταν ὄλο-

σκότεινη ἢ νύχτα. Ἐκουγόταν μονάχα ὁ σιγανὸς θόρυβος τοῦ νεροῦ.

—Ἐ! βάρκα! λέει πρῶτος ὁ Στελλάρας.

—Ἐ! ἀπαντοῦν ἀπ' τ'ἄλλο καίτι.

—Τὶ εἴσαστε μωρέ!

—Ψαράδες.

Ἐσυχία.

—Μπὰς κι ἔχετε καμιὰ φωτιά; ρωτοῦν πάλι ἀπ' τὸ ψαράδικο.

—Ἐχουμε! λέει ἀνύποπτος ὁ Στελλάρας. Κοντέψτε!

Τέσσερα τουφέκια ἔπλεσαν μονομιᾶς. Ὁ Στελλάρας οὔτε βόγγιξε καν. Ἐπεσε πάνου στὸ διάκι σὰν ἓνα δέντρο ξεριζωμένο ἀπ' τὴ θύελλα.

Ὁ πατέρας ἀκούγει σιωπηλὸς τὸ γιὸ πού διηγεῖται. Καπνίζει τόνα ἀπάνου στ' ἄλλο τὰ τσιγάρα καὶ τὰ μάτια του εἶνε κόκκινα.

Ἡ σιγκίνηση τὸν πνίγει.

—Γιὰ σου ὅε Στελλάρα! μουρμουρίζει. Κι ἐσεῖς πόσους χτυπήσατε, ρε; ρωτᾷ τὸ γιὸ του.

Τοῦ ἀπαντᾷ διὸ, γιὰ, τρεῖς, γιατί δὲν εἶδαν μὲς τὴ νύχτα.

Ὁ Μανώλης σηκώνεται ἀπάνου καὶ σουλατσέρνει. Ἀνάβει πάλι ἓνα τσιγάρο, βγάζει μιὰ μεγάλη πίπα ἀπὸ χοντρὸ γιούσουρο καμπουρωτὴ καὶ φουμέρνει ἀκατάπλυτα. Γούτη ἡ πίπα ἦταν δωρισμένη ἀπ' τὸν Ἀριστείδη, ἓνα—διὸ χρόνια πρὶν. Τὴν ἀγόρασαν καὶ τὸν ἔβαλαν νὰ τὴ δώσει στὸν πατέρα του, σὰν ἀπὸ μέρος του.

—Ρέ, γιέ, ξεσπάνει τέλος, ἐμεῖς θὰ ρίχναμε στὰ

ζαμάνια μας για τὸ Στελλάρα δέκα κορμιά! "Ετσι τοῦ ἄξιζε.

—Αὐτὸ εἶνε ἀποφασισμένο, κι ὅλας πατέρα.

Ὁ γιός, ὁ Ἄντριάς, σκουπίζει τὰ χέρια του μὲ τὸ μανίκι. Ὁ μικρός, ὁ Χρῆστος, βλέπει μονάχα καὶ ἀκούγει. Πότε—πότε μέσα στὰ μάτια του λάμπει μιὰ φλόγα πὸν εἶναι τόσο γλήγορη, σὰ νὰ μὴν ἦταν. Ὁλη του ἡ ζωὴ, ὡς τώρα, πέρασε μέσα στὰ χάρδια καὶ μὲς τὴν τρουφερότητα. Ἄλλὰ τὸ ἀχαλίνωτο αἶμα τῆς γενιᾶς του ἔτρεχε μὲς τὶς φλέβες του. Πολέμησαν νὰ τὸ μπασιαροδέσουν, μὰ αὐτὸ ἔμεινε καθαρὸ σὰν τὴν πηγὴ. Ἦταν μιὰ φωτιὰ πὸν τὴ σκέπασαν μὲ στάχτη καὶ πότε—πότε πετᾶ ἀψηλὰ μικρὲς ἀσπίδες.

Ἡ Ἀγγέλικα φωνάζει στὸν ἄντρα της:

—"Ελα! Αὐτὲς οἱ παλληκαριὲς ἦταν στὰ ζαμάνια σας, Μανώλη! Τώρα οἱ ἀνθρώπου μέρεψαν! Ἄλλαξε ἡ μαγιά!

Γυρίζει τὸ πρόσωπό της στὸν Ἄντριά. Εἶναι τόσο βέβαιη πὸς δὲ λέει τὴν ἀλήθεια. Σὲ τέτοιες ὥρες βλέπει τὸ παιδί της ξεγραμμένο ἀπ' τὴ ζωὴ, τὸ σκέβεται μὲ τὰ μάτια κλειστὰ ὀιγμένο ἀπάνου σὲ μιὰ βρεμένη κουπαστή, ἔτσι ἀφρόντιστα, ὅπως πετοῦν τὰ κτάβια (*) σὶς τράτες.

Τὸν συμβουλεύει ἡσυχᾶ:

—Νὰ φυλάγεις, παιδί μου.

Σηκώνει τὶς πλάτες του.

—Καῦμένη μάνα, δὲ βαριέσαι! Ἄμα εἶναι νὰ

(*) σκυλόψαρα.

ἔρτει, θᾶρτει. Δὲ βλέπεις τὸ Στελλάρα; Ἦταν νὰ γίνει ἃ δὲν τᾶφερνε ὁ διάολος ἔτσι;

Πέταξε τὸ χέρι του στὸν ἀγέρα σὰ νὰ βλαστημοῦσε. Ὁ Μανώλης ἔπαιζε νευρικά τὴν πίπα ἀπὸ γιούσουρο στὰ δάχτυλά του. Ὁ Ἀριστείδης κινούσε μὲ τὸν τρόπο του τὴν κεφάλαια του, ἔδω κι ἐκεῖ, σὰ νὰ κοροΐδευε. Πότε—πότε, τοῦ ἔξφευγε μιὰ ἀνόητη φωνή, ἴ, ἴ, πὺ ἔδινε ρυθμὸ στὴ σιωπή. Τοῦτα τὰ ἴ, ἴ, κινούσαν τὴν ἀτμόσφαιρα σὰ νὰ τὴν τσιμποῦσαν.

Ὁ Ἀντριὰς συνέχισε τὴ σκέψη του.

—Δὲ μὲ λές, μητέρα, ἐγὼ εἶμαι πιὸ σίγουρος, ὁ μικρός, γιὰ, τοῦτο τὸ μούτσουνο πὺ ὄλοι παρακαλάτε νὰ τὸ δίνει, μὰ δὲν ἀδειάζει τὴ γωνιά, ἔ;

Ἦ μάνα τρώμαξε.

—Μπά! μπά! κάνει γλήγορα. Ποιὸς σοῦ εἶπε, βρέ, γιὰ τέτοια ἁμαρτία; Σούτ!

Κι ὄμως.

Κάθε νύχτα σχεδὸν παρακαλοῦσε στὴν προσευχή της. Τὸν Ἀριστείδη τὸν ἔπιανε πολὺ συχνά, κάθε τόσο, ὁ δαίμονας. Τὶς πιὸ πολλὰς φορὰς τὸν ἔβρισκε μὲς τὸ δρόμο. Ἐπεφτε χάμου σὰ χτυπημένος ντανάς, (*) ἄφριζε καὶ μούγκριζε. Ὅλο του τὸ μούτρο γίνονταν μελανό, σὰ σκοτωμένο κρέας, οἱ ἀφροὶ βγαίναν ἀπ' τὰ σφιγμένα δόντια του κι ἔτρεχαν πάνου στὸ μάγουλο, ἀπ' τὴν μπάντα πὺ ἦταν γυρμένος κι ἔκαναν μιὰ ἀσπροκίτρινη γραμμὴ σὰ νὰ μάκραινε τὸ χεῖλος. Κυλοῦσε μὲς τὶς λάσπες τοῦ σοκακιοῦ, μὲς

(*) Μοσχάρι.

τις καβαλίνας, ἀπάνου στὰ χώματα. Ὅσοι τύχαιναν ἐκεῖ κοντὰ τὸν κουβαλοῦσαν στὸ σπίτι τοῦ Μανώλη καὶ τὸν ἄφηναν στὸ ντουσεμέ, κάτου ἀπ' τὴν ἀκακία. Γιά, ἂν ἦταν κάπου κοντὰ ὁ Μανώλης, τοῦ μηνοῦσαν νὰ τὸν πάρει. Κατὰ τὸ συνήθειο ἔπαιζε χαρτιά, γιὰ θᾶπινε. Τὰ παρατοῦσε σύξυλα, σηκώνονταν σιωπηλός καὶ τὸν κουβαλοῦσε μόνος του στὸ σπίτι. Τὸ θερίο ἄφριζε μέσα στὰ διὸ χέρια του καὶ τὰ μεγάλα ποδάρια του χτυποῦσαν ἀκανόνιστα τὸν ἀγέρα σὰ νὰ τὸν πικάριζαν.

Ὁ Μανώλης ὑπόφερνε. Τὰ παιδιὰ στὴ γειτονιά, μιὰ σταλιά μπαγάσηδες, παίζαν μὲ τὸν Ἀριστείδη, σὰν τὸν ξεμονάχιαζαν, ὅπως μ' ἓνα ζό. Ὁ Ἀριστείδης εἶχε γίνει σύμβολο στὴν Ἀγία Τριάδα. Ἔλεγαν: Ἐμ' Ἀριστείδης, βρέ, θὰ μὲ γίνεις; Ὑπόφερνε γιὰ τὴ ντροπὴ πού ἦταν σ' ἓνα σοῖ παλληκαριῶν μιὰ τέτοια ἁμαρτία· καὶ μαζὺ μὲ τὴ ντροπὴ, πού ἦταν μονάχα ἐγωῖσμός, ἔρχονταν οἱ ἄλλες σπάνιες ὥρες πού θυμόταν πὼς ὁ ἴδιος τὸ σακάτεψε τὸ παιδί.

Ἡ Ἀγγελίκα σκυμμένη ἀπάνου στὸ μελάνο, σακατεμένο μοῦτρο τοῦ ἐπιληπτικοῦ, πού σπάραζε παρακαλοῦσε :

—Θέ μου, λυπήσου το.

Ἐπειτα ἔρχονταν οἱ ἀτελείωτες νύχτες τῆς ἀγρύπνιας. Στριφογύριζε μὲς τὸ στρῶμα καὶ κουβέντιαζε τὸ Θεό μὲ παρακαλετά, σὰν νὰ ἦταν δίπλα της πρόθυμος νὰ γίνει θυσία—βάρδα—γιὰ χατήρι της.

—Θέ μου, λυπήσου το. Ἄν εἶναι νὰ μᾶς χτυπήσεις κάποτες, πάρε το αὐτὸ νὰ ἡσυχάσει κιόλας πού

τυραγνιέται. Ἄλλιῶς, φύλαγε τ' ἄλλα τὰ διό μωρά,
τὸ Χρῆστο...

Ὅνομάτιζε τὸ μικρὸ παιδί της σὰ νὰ ἤθελε νὰ
φυλάξει γι' αὐτὸ τὴν τελευταία ἱκεσία. Γιὰ νὰ δικαιο-
λογηθεῖ ξηγοῦσε στὸ Θεό:

—Γιατὶ εἶναι αὐτὸ ἀδύνατο καὶ ἄμαθο, Θεέ μου,
καὶ δὲν ξαίρει....

Ἦταν καθαρὴ Δευτέρα, δέκα ἢ ὄρα, πρωί. Τὶ
γίνονταν τέτοια μέρα στὴν Ἁγιά Τριάδα! Οἱ ταβέρ-
νες ἦταν σειρά, λίγο παρακάτου ἀπ' τὸ κόκκινο σπίτι
τοῦ Μανώλη. Οἱ παρῆες κάθονταν στὰ πεζοδρόμια,
γύρω γύρω σὲ μικρὰ τραπέζια γεμάτα ἀπὸ χαβιάρια,
ταραμάδες, τουρσιά, μαχαίρια, σκόρπια νερά, μισὲς
ντενεκεδένιες ὀκάδες, νεροκαντήλες. Οἱ πρὸ πολλοὶ στὶς
παρῆες ἦταν μουντζουρωμένοι. Τραβοῦσαν ἀμανέδες
καὶ σποῦσαν τὰ τζάμια: Χρη!ρη! Μιὰ φισαρμόνικα
ἔπαιζε σ' ἓναν μιξάρικο κλαμμένον τόγο ἓναν ὀλωσδιό-
λου χαρούμενο σκόπο. Ἐκεῖ, σ' ἓνα τραπέζι, ἦταν
κι ὁ Μανώλης μὲ παρῆα.

Μιὰ στιγμή, ἀπ' τὸ βάθος τοῦ Ἄη Νικόλα, φά-
νηκε ὁ Σελάς. Τοῦτος ἦταν ἓνας ρωμιός, Ἀἰβαλιώτης,
χωρὶς φιλότιμο, πὺν πῆγε κι ἔγινε σπιγοῦνος στὸ
Κονάκι. Ἐναν τέτοιον δὲ ἤθελαν καὶ τὰ Τουρκιά.
Κάθε τόσο φώναζαν ἠλικίες στὸ στρατό. Μὰ ποῦ νὰ
πάει κανεὶς ἀπ' τ' Ἀἰβαλί! Ἄλλα παιδιὰ χώνουνταν
μὲς τὰ ταβάνια καὶ ζοῦσαν μῆνες κρυμμένοι, σκυ-
λίσα, κι ἄλλοι, οἱ πρὸ φτωχοί, ἔχοντας ἀνάγκη νὰ
ζήσουν, δούλευαν ὄξω στοὺς ἐλιῶνες, μ' ἓνα πιστόλι
στὴ μέση καὶ μὲ τὴν ἀπόφαση βουλωμένη στὰ μάτια.

Τὰ Τουρκιά ὅσο δὲν ἤξαιραν ποῦ νὰ βροῦν τοὺς κρυμμένους λύσσαζαν. Γι' αὐτὸ ὁ Παναγὴ Τσαοὺς ὁ Σελάς, τοὺς ἦταν σὰν πεσκέσι * σταλμένο ἴσα ἀπὸ τὸ Μουχαμέτη τους.

Πῆγε καὶ κάθισε στὸ τραπέζι τοῦ Μανώλη. Εἶχε καὶ διὸ ζαπτιέδες ** μαζύ του ποὺ κάθισαν σ' ἓνα ἄλλο τραπέζι. Τὸν κέρασαν.

— Παναγὴ τσαοὺς, λέει ὁ Μανώλης, ἀφοῦ τὸν ρώτησε γιὰ τὴν ὑγεία του, μπάς κι ἔρχεσαι ἀπ' τὸν Ἄη Δημήτρη ;

— Πέρασα πρὶν ἀπὸ μιὰ ὥρα.

— Ἐ! Χαζιρεύουνται τὰ τσάγια γιὰ τὸ βράδυ ; ἔ ;

— Εἶδα νὰ μεθοῦν μονάχα, ἀπαντᾷ ὁ Σελάς. Θὰ χτυπηθεῖτε ἀπόψε ;

— Ναί, στὰ « παραθυρέλια ». Θὰ πέσουν κορμιά, σίγουρα !

Ὁ Σελάς τρέφτηκε λίγο στὴν καρτέλα του καὶ πέταξε τὴν κοιλιὰ του ὄξου. Ἦταν χοντροὺς καὶ κοντοὺς, μὲ κάτι μικρὰ ποδαράκια σὰ γάιν βαλμένα κατὰ λάθος ἀπὸ ἓνα ἄλλο ἀδύνατο κορμί. Στὰ μανίκια του εἶχε χρυσὰ γαλόνια μ' ἓνα κόκκινο σειρήτι ποὺ κρέμουνταν ἀπ' τὶς μασχάλες.

Μισόκλεισε τὰ μακρουλὰ φειδίσα μάτια του μὲ ἀδιαφορία.

— Δὲν ξαίρεις τί τρέχει, Μανώλη, καὶ νοιάζεσαι γιὰ τὰ κορμιά ποὺ θὰ πέσουν στὸν πετροπόλεμο.

Τὸν εἶδε ἔξεταστικά καὶ ἀνήσυχα.

* δῶρο

** ἀστυνόμοι

— Θὰ σοῦ πῶ, τοῦ λέει.

Καὶ τῶντις πιὸ ὕστερα τοῦ τὸ εἶπε. Ἐπὶ αὖριον φώναζαν πρῶϊμα ἀσκέρι—γιατὶ εἶχε ἀνάγκη, ξήγησε, τὸ νιοβλέτι—τὴ νέα ἡλικία, τὸ οὔτς γιουζ ὄν. *

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἡλικία ἦταν κι ὁ Χρῆστος, τὸ μικρότερο χαδεμένο παιδὶ τῆς φαμίλιας.

Ὁ Σελὰς κοίταζε τὸ Μανώλη καὶ χαμογελοῦσε, ἕνα γέλιοιο πονηρὸ καὶ πρόστυχο. Τὸν χτύπησε στὴν πλάτη.

— Εἴμαστε κολλίγοι Μανώλη ! Ἐνοια σου !

Γύρω-γύρω, στὰ τραπέζια, τὸ γλέντι ἀναβε. Πολλοὶ εἶχαν μεθύσει κι ὄλας. Κάθε τόσο περνοῦσαν μασκαράδες, σκροῦ στὸ μεθύσι, σταματοῦσαν λίγη ὥρα μπροστὰ στὶς ταβέρνες καὶ παράσταιναν θέατρα. Ἄκουγόταν βρισὲς καὶ πρόστυχα πειράγματα ποὺ σέρονουνταν ἀπὸ τραπέζι σὲ τραπέζι, γιὰ ὁμορφα μωρὰ, πλουσιόπαιδα ἀπ' τὸν Ἄη Δημήτρη κι ὄλα τοῦτα τὰ ἐρεθισμένα ζεστὰ ἀντρίκια κορμιὰ τὰ περνοῦσε τότες ἕνα ψυχρὸ χάδεμα σὰ φαγούρα. Οἱ γυναῖκες κι ἄλλοι ἀδιαφόρητοι χάζευαν στὶς πόρτες, γύρω στὰ τραπέζια κι ὅταν κάποιος τὰ κατάφερνε μ' ἕνα πετυχημένο ἀστεῖο, γιὰ, οἱ μουτσοῦνες παράσταιναν τὴ Γενοβέφα ἕνα μεγάλο γέλιοιο γέμοζε τὸν ἀγέρα ἀπὸ μιὰ πενηνταριὰ στόματα μὲ ψιλὲς φωνὲς χοντρές, ἀδύνατες, σὰ νὰ φουσοῦσαν σ' ὄλες τὶς τρύπες μαζί, πάνου σὲ μιὰ τεράστια φισαρμόνικα.

Ἄξαφνα ὁ Σελὰς, ποὺ γελοῦσε κι ὁ ἴδιος πότε πότε, γυρίζει στὸ διπλανὸ τραπέζι.

* Τρακόσα δέκα.

—Βρὲ σεῖς, ρωτᾷ, φέτος δὲ θὰ κάνετε, βρέ, τὴν ἀρκούδα ;

—Ἔτσι φαίνεται, ἡ Καμπέσα ἀρώστησε ! Ὁ κερατὰς διάλεξε ἴσα ἴσα σήμερα !

Ἡ Καμπέσα ἦταν ἕνας ζουρλός, πὺ γύριζε ὄλη τὴ χρονιὰ στοὺς μαχαλάδες.

Τὰ κουπούκια τὸν ἔβαζαν καὶ κατέβαζε τὰ βρακιά του μὲς τὸ δρόμο.

—Βρὲ νὰ μὴ γίνεи τ' ἀντέτι ! ἐπέμενε ὁ Σελὰς. Βρεῖτε ἕναν ἄλλο !

—Ποιὸν γιά ;

Ὁ Σελὰς συλλογίστηκε. Σήκωσε τὰ συχαμένα ματάκια του καὶ τ' ἄφερε ἕνα γύρο. Ἐκεῖ ἀντίκρου, στὴ ρίζα τῆς ἀκακίας, ἦταν ἀκουμπισμένος καὶ χάζευε ὁ Ἀριστείδης. Γελοῦσε χί, χί, σὰν πάπια, μὲ τὴν ἀδύνατη γυναικεία φωνή του.

Ὁ Σελὰς χτύπησε τὴν μπότα του μὲ τὸ καμτοῖ του.

—Νά, μωρέ, πάρετε τὸν Ἀριστείδη ! λέει.

Στὴν παρέα τοῦτο ἦταν ὀλωσδιόλου ἀναπάντεχο. Μπρὸς στὰ μάτια τοῦ ἴδιου τοῦ πατέρα του πὺ τὸν σέβουνταν ὄλη ἡ Ἀγιά Τριάδα καὶ ἡ Κάτου Χώρα ἀκόμα !

Ὁ Σελὰς κατάλαβε τὴ σκέψη τους. Γύρισε καὶ εἶδε τὸ Μανώλη πὺχε γύρει τὸ μουῖτρο του καὶ χάζευε τὸ μουστάκι του.

—Πάρετέ τον, βρέ, διατάζει, καὶ ὁ Μανώλης δὲν πειραάζεται. Θὰ γελάσει καὶ αὐτός. Καθαρὴ Δευτέρα δὲν εἶναι ; Ἄιντε !

Ὁ Μανώλης ἔβλεπε χάμου, μὲ τὴν ἀπαλάμη ἀκουμπισμένη στὸ μάγουλο. Ἕνας σηκώθηκε κι ἔτρεξε νὰ φέροι τὶς προβιές. Ὑστερα πῆραν τὸν Ἀριστείδη μὲς τὸν καφενὲ καὶ τὸν τύλιξαν ἀπὸ πάνω ἴσαμε κάτου μ' αὐτές. Ἀλλά, τέτοιος μοῦργος ἦταν ἀνοικονόμητος. Οἱ μαῦρες κι ἄσπρες προβάτισες προβιές σκέπαζαν τὸ κορμὶ ἀπ' τὸ λαιμὸ ἴσαμε τὰ γόνατα. Ἀποκεῖ καὶ κάτου δὲν ἔφταναν στὰ ποδάρια. Τὸ ἴδιο καὶ στὸ ἓνα χέρι του ποῦ ἦταν ἀσκέπαστο. Στὸ ἄλλο, ἀπὸ πάνω, ἀπ' τὸν ὦμο, ἔπεφτε ὁ λαιμὸς τοῦ τομαριοῦ ποῦ πετοῦσε πίσω μπρός, ὅπως περπατοῦσε ὁ Ἀριστείδης, σὰ νὰ τοῦ ἔκανε ἀγέρα. Ἡ κίτρινη μούρη μὲ τὸ φαλακρὸ κεφάλι καὶ τὰ σβυσμένα μάτια κουνιόταν κι αὐτὴ μὲς τὶς προβιές σὰν κάποιος νὰ εἶχε χῶσει ἀπὸ κάτου, μὲς τὸ λαιμὸ, ἓνα ξύλο καὶ κουνοῦσε τὸ κεφάλι ὅπως τοῦ κάπνιζε.

Μόλις φάνηκε ἡ ἀρκούδα στὸ πεζοδρομὶ ὅλος ὁ ντουναῖς δέιλιασε στὴν ἀρχή, γιὰ τὴν ἦταν μπροστὰ ὁ Μανώλης, ὕστερα ἔβγαλε μιὰ κραυγὴ ἀπὸ χαρὰ. Μονάχα στὴν παρέα τοῦ Μανώλη, τρεῖς νοματοί, δὲ γελοῦσαν. Ὁ Σελὰς εἶχε πετάξει ὄξου πιὸ πολὺ τὴν κοιλιά του ἀπ' τὸ γέλιο. Τούτη πάγαινε κι ἐρχόταν σὰ νᾶχαν βάλει ἓνα καλάμι στὸ στόμα καὶ ρουφοῦσαν τὸν ἀγέρα δίχως ρέγουλα. Ἕνας τραβοῦσε τὴν ἀρκούδα μ' ἓνα σκοινὶ δεμένο στὸ λαιμὸ της κι ἔπαιζε μὲ τὰ χέρια του ἓνα δίσκο τοῦ καφενέ, γιὰ ντέφι. Ἔκανε τὸν αἰτζή*. Φώναζε μὲ μιὰ βραχνὴ μεθυσμένη φωνή:

* ἀρκουδιάρη.

—Χαίιντε, ὄρε, πῶς κάνουν τὰ κορίτσα στὸ παρεθύρι ;

Ἡ ἀρκούδα σ' αὐτὴ τὴν ὥρα ἔπρεπε νὰ σηκωθεί στὰ διὸ ποδάρια καὶ νὰ κρύψει τὰ μάτια της μὲ τὸ χέρι, ἀπὸ ντροπή.

Ἄριστειδης δὲν ἤξαιρε. Σέρνονταν μονάχα στὸ ντουσεμέ, μὲ τὰ τέσσερα καὶ γιὰ νὰ φχαριστήσῃ ἔκανε κάτι μεγάλα ἀγαρμπα πηδήματα. Γύριζε ἀργὰ τὰ μάτια ἀπ' τὴ μιὰ μάντα κι ἀπ' τὴν ἄλλη καὶ τὰ σήκωνε ψηλά, στὸ πλῆθος ποὺ χαχάνιζε, μὰ στὰ μάτια αὐτὰ δὲν ὑπῆρχε καμιὰ ἀπορία. Ὁ αἰτιζὴς τὸν σήκωσε καὶ τοῦ ἔκανε μάθημα. «Νά, ἔτσι, βρέ.» Κι ὁ Ἄριστειδης τότες, σήκωνε τὴ χερούκλα του καὶ τὴν ἔφερε, ἔτσι, μπροστὰ στὰ μάτια «ὅπως κάνουν τὰ κορίτσα στὸ παρεθύρι» κι ὁ λαιμὸς τοῦ τομαριοῦ κρέμουνταν μιὰ στιγμὴ κάτω ἀπ' τὴν μασχάλες, ἀκίνητος.

Ἄξαφνα, τὸ πρόσωπο ὀλάκερο τοῦ Μανώλη γέμοσε αἷμα. Σηκώνεται καὶ κοντεύει τὴν ἀρκούδα μὲ βαριὰ βήματα καὶ μὲ σταυρωμένα χέρια. Τὰ χεῖλια του τρέμαν· τὰ δαγκάνει καὶ γυρίζει τὰ μάτια του γύρω—γύρω. Σὲ διὸ ἀντίμια τόπο στέκουνταν ἓνα ἄλογο σελωμένω, ἓνα μικρὸ ἄτι, ψαρὸ. Μόλις τὸ εἶχαν ξεκαβαλικέψει. Ὁ Μανώλης, ἐκεῖ ποὺ στέκεται ἀκίνητος, πετιέται μ' ἓνα σάλιο, τραβᾷ ἀπ' τὸ ζουνάρι του ἓνα μικρὸ μαχαιράκι καὶ σέρνει τὸ λεπίδι ἴσαμε ἓνα γαϊτάνι βάθος στὰ πισινὰ τοῦ ἀλόγου. Ἐγινε πανδαιμόνιο. Τὸ ἄλογο ἔτσι ἔξαφνα χτυπημένο κλώτσισε, μιὰ, μὲ δύναμη τὸ ντουσεμέ κι ἔπειτα τῶραλε στὰ πόδια σὰν ἀστραλή. Οἱ γυναῖκες

ἐμπηξαν τὶς τσιρίδες, κάνοντας τόπο νὰ περάσει τ' ἀφηνιασμένο ζό. Ὅλοι εἶχαν σαστίσει. Ὁ αἰτζῆς σταμάτησε τὸ χέρι του ἔτοιμο νὰ χτυπήσει τὸ δίσκο, τὸ ντέφι, κι ἡ ἀρκούδα εἶχε σηκωθεί στὰ διὸ ποδάρια κι ἔβλεπε μὲ μισανοιγμένο στόμα.

Ὁ Μανώλης εἶνε ἔξω φρενῶν. Ἡ κατσούλα του ἔχει πέσει χάμου καὶ τὰ μαλλιά του κατεβαίνουν στὸ κούτελο.

— Βρὲ σεῖς, γιατί σταματᾶτε! φωνάζει. Βάλε μπρός!

Ὁ αἰτζῆς δὲν ἔχει συνέρτει ἀκόμα. Τὶ πάγαινε νὰ πεῖ, πάλι, τούτη ἡ παλαβάδα; νὰ μαχαιρώνεις ἓνα ζό!

Ἡ ἀρκούδα ἔξακολουθεῖ νὰ στέκεται χαζή. Ὁ Μανώλης ἀρπάζει τότες τὸ καμτσι ἀπ' τὰ χέρια τοῦ Σελὰ κι ἀρχίζει νὰ τὴ χτυπᾷ. Στὰ μοῦτρα, στὰ ποδάρια, στὸ κεφάλι, ἀλύπητα.

— Παλιόσκυλο! Ἀδιαφόρετε! Γιατὶ δὲ χορεύεις βρέ; Μηδὲ γιὰ μιὰ ἀρκούδα δὲν κάνεις βρέ! Νά! νά!

Ὅλοι ἔχουν σωπάσει καὶ βλέπουν ξαφνιασμένοι. Ὁ Ἀριστείδης δὲν ξαίρει τί γίνεται μὲς τὴ βροχὴ τὶς καμτσιές. Πηδᾷ μονοκόμματα ψηλά, μὲ ἀνοιχτὰ ποδάρια, γιὰ νὰ δείξει πῶς, νά, χορεύει, πολεμᾷ νὰ προφυλάξει μὲ τὰ χέρια τὸ μοῦτρο καὶ φωνάζει, φωνάζει.

Χύθησαν καὶ τὸν ἀρπαξαν οἱ φίλοι ἀπ' τὰ χέρια τοῦ πατέρα του. Τοῦτος γυρίζει καὶ δίνει τὸ καμτσι στὸ Σελά. Μιὰ στιγμή πρόσεξε, μὲς τὴ ζαλάδα, πῶς ἡ ἀσημένια λαβὴ του ἦταν πιτσιλισμένη μὲ αἷμα. Θᾶταν ἀπ' τὸ χτυπημένο ἄλογο. Τὴ σκούπισε, πρὶν τὸ δώσει, στὴ μαύρη κάλτσα του. Ἀνάσαινε γλήγορα.

Σηκώνει τὸ ποτήρι του.

—Γιὰ σου κολλίγα Παναγή τσαούς! Βλέπεις, γιὰ χατήρι σου διασκεδάζουμε ὄλοι! Νάσιν;

Αὐτὸς δὲν ἤξαιρε τί νὰ πεῖ. Φαίνονταν καθαρὰ πὼς φοβόταν, γιὰτι χαμογελοῦσε μὲ δυσκολία.

— Βλέπεις, κι ὅλας, παλληκαριά, Παναγή τσαούς; Μαχαιρώνεις ἓνα ἄλογο στὰ καπούλια, ἔ; ἔ;

Ἄνοιξε τὸ στόμα του νὰ γελάσει, μὰ δὲν ἔκανε παρὰ μονάχα νὰ τραβηχιοῦν τὰ χεῖλια του μὲ σπασμούς.

Πλησίασαν τὰ ποτήρια τους. Ὁ Μανώλης, ὅπως ἔκαναν νὰ τρακάρουν, σὰ νὰ παραπάτησε κι ὁ πάτος τοῦ ποτηριοῦ του χτύπησε ἀπὸ κάτου τὰ χεῖλια τοῦ ποτηριοῦ τ' ἄλλουνοῦ. Εἶταν ἡ μεγαλειότερη βρισα. Ὁ Μανώλης τὸν ἔβλεπε κατάματα. Ὁ Σελάς ἔκανε πὼς δὲν τὸ πρόσεξε. Ἦπιαν.

Κατὰ τίς τρεῖς τ' ἀπομεσήμερὸ ἄρχισαν νὰ μαζεύονται στὰ «παραθυρέλια» γιὰ τὸν πετροπόλεμο. Ἦταν οἱ διὸ παρτίδες ποὺ μισοῦνταν θανάσιμα: Οἱ Ἄπανοχωρίτες μὲ τὴν Κάτου Χώρα. Αὐτὴ ἡ ἔχτρητα ἔφταξε σὲ σημεῖο ποὺ νὰ μὴν κοιτοῦν νὰ ζυγώσουν ὁ ἓνας στὸ μαχαλὰ τοῦ ἄλλουνοῦ. Τὸν ξεπάστρεναν. Κι ἐπειδὴ, ἔτσι, δὲν ἦταν ἄλλος τρόπος νὰ χτυπηθοῦν καὶ νὰ βγάλουν τὸ ἄχι τους χτυπιόνταν στὸ βουνό, στὸν πετροπόλεμο, ὅπου σιγὰ σιγὰ, ἀπ' τίς πέτρες καὶ τίς σβιντιγόνες ἔφταναν στὶς κάμες καὶ στὰ πιστόλια.

Στὴν ἀρχὴ ἀπ' τὸ ἓνα στρατόπεδο κι ἀπ' τ' ἄλλο πιάνονταν οἱ μικροί. Κρατιοῦνταν σὲ μιὰν ἀπόσταση

ὡς διακόσα μέτρα καὶ τὰ δούλευαν μὲ τις σβιντι-
γόνες ὡς πού νὰ πλακώσουν οἱ μεγάλοι. Τοῦτοι ἐδὼ
ὅταν ἦταν κανὲ διό μπόγια νὰ βασιλέψει ὁ ἥλιος
βγαίνουν ἀπ' τὶς ταβέρονες, παρέες παρέες καὶ τραβοῦ-
σαν κατὰ ὄξου, κάνοντας μεγάλο πατιρντι μὲς τὰ
σοκάκια, νὰ τοὺς βλέπουν οἱ κοπέλλες.

Ἄπ' τὴν Ἁγιά Τριάδα σηκώθηκε ἓνα τσοῦρμο
καμιὰ σαρανταριά νομάτοι. Μαζύ τους ἦταν κι ὁ
Χρῆστος, ὁ μικρὸς γιὸς τοῦ Λέκα: Ἡ μάνα του
μποροῦσε νὰ τὸν φυλάγει ἀπ' τὰ κουντραμπατζιλίκια.
Μὰ ὅσο γιὰ τὸν πετροπόλεμο δὲ μποροῦσε νὰ τὸν
μποδίσει κανεὶς. Ξεθύμαινε. Ἦταν οἱ ἀσπίθες τῆς
φωτιάς πού εἶχε σκεπαστεῖ μὲ στάχτη.

Οἱ πιὸ πολλοὶ εἶχαν μεθύσει. Τραγουδοῦσαν. Ὁ
Χρῆστος εἶχε ἓνα κέφι ἄλλο πράμμα. Ἡ καθαρὴ φω-
νή του σκορπίζονταν στὴν παρέα, χώνουνταν παν-
τοῦ σὰ νὰ ἤθελε ν' ἀγγίξει μὲ τὴν ἀγορίστικη δροσά
της ὅλα τὰ πράγματα ὅπως καὶ τὰ καθαρὰ μάτια
του χαμογελοῦσαν καὶ κοίταζαν, κοίταζαν, μὲ τόση
ἀνήσυχη κίνηση, σὰ νὰ ἔλεγαν ν' ἀφήσουν ἓνα βια-
στικὸ χάδι παντοῦ, ἔτσι ἀπὸ φιλία.

Παραπέρα ἀντάμωσαν τὸν Ἀριστείδη. Εἶχαν πε-
ράσει κάμποσες ὥρες ἀπ' τὰ πρωῖνά. Ἕνας Ἁγιο-
τριγιαδιώτης σταμάτησε μπροστά του.

— Βρὲ καὶ τοῦτος ὁ φουκαρὰς ! λέει στοὺς ἀλλου-
νούς. Πῶς τὰ πᾶς Ἀριστή ;

Ὁ Ἀριστὴς κουνοῦσε τὸ κεφάλι του.

— Χί. Χί.

— Δὲν τὸν πέρνουμε μαζύ μας ; κάνει ἓνας ἄλλος

Νὰ σεργιανίσει, νὰ μὴν τὸν πειράζουν κι ὅλας μέρα,
ποῦ εἶναι ; Τὶ λὲς Χρῆστο ;

— Ἄς ἔρτει ἄδεροφέ !

Καὶ τράβηξαν ὅλοι μαζύ.

Τὰ μάτια ἄστραβαν. Κουνοῦσαν τὰ χέρια, σάμα-
τις τοῦτα νὰ βιάζονταν νὰ χτυπήσουν καὶ τὰ καλό-
πιαναν· κάτσετε μωρέ, σιγά ! Μιὰ κατοστή μέτρα
χώριζε διὸ σειρὲς ἀνθρώπους τυφλωμένους ἀπ' τὸ
πιετὸ κι ἀπ' τὸ μίσος. Οἱ σβιντιγόνες τὰ δούλευαν.
Τρουποῦσαν τὸν ἀγέρα μὲ τὶς πέτες σὰ νὰ τραβοῦ-
σαν ἀπάνω τῶν χαρακιῆς. Λίγο παραπάνου ἀπ' τὸ
μέρος τοῦτο, ἐδῶ, εἶναι μιὰ σειρὰ ἀνεμόμυλοι πού
γύριζαν τᾶσπρα φτερά τους· ἦταν τόσο ἄσπρα, σὰ
ν' ἄθελαν νὰ πικάρουν τὶς σκοτεινὲς τεράστιες σκιῆς
πού ξάπλωναν σ' ὅλο τὸ μέρος, ἐκεῖ πού χτυπιοῦντάν,
γιατὶ ὁ ἥλιος χαμῆλωνε. Οἱ σκιῆς αὐτὲς πού ἔκαναν τ'
ἄσπρα φτερά κινιοῦνταν ἀδιάκοπα, ἀπ' τὶς ἀντένες πού
γύριζαν, κι ἐκεῖ ἦταν ἓνα τσοῦρμο φουκαράδες, πού
πάλευαν, μούγκριζαν καὶ σκοτώνονταν χωρὶς λόγο,
σὰ νὰ κυνηγοῦσαν τὶς σκιῆς πού δὲ στέκονταν.

Ὁ Μανώλης εἶχε ξεμοναχιαστεῖ πάλι στὸ μικρὸ
δάσος, ἀφοῦ παραῆλθε, ὕστερα ἀπ' τὸ ἐλεισόδιο μὲ τὸ
Σελά. Πέρασαν ὄρες. Οὔτε ἤξαιρε κὰν τὶ τοῦ ἦριε
στὸ νοῦ καὶ τὸ τί συλλογίζονταν ἀπὸ τότες πού συ-
νῆριε. Μονάχα τοῦτο ἦταν σίγουρο· μιὰ ροζιασμένη
χούφτα σκέπαζε τὴν ψυχὴ του· τοῦ κοβόταν ἡ ἀνε-
σαμιά· τοῦ ἐρχόταν νὰ φωνάξει, βοήθεια. Ἦταν
μιὰ ἀτελείωτη λύπη πού μαζεύτηκε στὴν καρδιά του,

σταλαματιὰ, σταλαματιὰ καὶ δὲν ἄφησε μέρος πού νὰ μὴν τὸ γεμίσει.

Τότες, ἄξαφνα, πετάγονταν μπροστά του τὸ καθαρὸ δροσερὸ μοῦτρο τοῦ μικροῦ ἀγοριοῦ, τοῦ Χρήστου καὶ τοῦ ἔκανε φιλικὰ γενεψίματα. Μὲς τὰ θολωμένα μάτια του τὸ ἕνα τοῦτο μοῦτρο γινόταν διό, τρία, δέκα, ἕνα σωρὸ ἀγόρια μὲ τ' ἀχτένιστα μαλλιά καὶ τὰ ἡμερα μάτια σὰν τοῦ βοδιοῦ κι ὅλα ἦταν τὸ μικρὸ παιδί του πού τὸ ἄγγιζε ὁ κίνδυνος, ὅπως τὸ εἶπε ὁ Σελάς. Ὑστερα γίνονταν πάλι ἡσυχία γύρω του. Τ' ἀγόρια ἔφευγαν. Θυμόταν τὸν Ἀριστείδη. Τὰ πρωῖνὰ. Ἡ ροξιασμένη χούφτα στριφογύριζε ὀλο-ἕνα μὲς τὴν ψυχὴ του σὰ νὰ εἶχε χάσει τίποτα καὶ τὸ γύρευε.

Στὸ τέλος ἔεσπασε.

—Βρὲ γιαραμπή! ἔλεγε, πόσες φορὲς σοῦ τὸ εἶπα: πάρε τοί εἶμαι κρίμα!

Νύχτωνε πιά. Ἀπάνου στὸν πετροπόλεμο ἀκούγονταν μεγάλη βουή. Χτυποῦνταν. Ὁ Μανώλης τὸ εἶχε πει στὸ Σελὰ πὼς θὰ πέσουν κορμιά. Σηκώθηκε καὶ τράβηξε σιγὰ σιγὰ κατὰ τὴν Ἀγιά Τριάδα, γιὰ τ' σπίτι του. Ἀνέβαινε ἕνα σοκάκι. Μόλις βγήκε στὸ μεγάλο δρόμο εἶδε ἄξαφνα μεγάλο σούσουρο. Ἀνθρώποι περνοῦσαν βιαστικοί. Γυναικεῖες φωνὲς ἀνήσυχες. Τὰ ρωτήματα χτυποῦνταν ἀναμεταξύ τους μὲς τὴ νύχτα.

—Τί τρέχει, μωρέ; ρωτᾷ ἕναν.

Ὁ ἄλλος δὲ γύρισε κὰν νὰ δεῖ. Εἶπε μονάχα βιαστικά.

—Χτύπησαν τὸ γιὸ τοῦ Λέκα!

— Μίλα καλά βρέ! Ποιόν;

— Δὲν ξαίρω. Ἦταν κι ὁ Χρῆστος κι ὁ Ἀριστείδης. Μιὰ καὶ στὸν τόπο!

— Ἄχ!

Τὸβαλε στὰ πόδια ὅσο μπορούσαν τὰ χρόνια του. Δὲν ἔβλεπε τίποτα δίπλα του, ὅξου ἀπ' τὸ σκοτάδι. Μονάχα ἀνερωτιόταν μὲ ἀγωνία.

— Εἶνε τὸ μικρό, γιὰ, ὁ ἄλλος; Καὶ ποῦ στὸ διάλο βρέθηκε ὁ ἄλλος; ὁ μικρός, γιὰ, ὁ ἄλλος; τίποτα, ὁ Ἀριστείδης θᾶναι....

Αὐτὰ τὰ ρωτήματα τρέχαν σὰν τὰ βήματά του μαζὺ μαζύ. Καὶ σὲ μιὰ στιγμή πέρασε, μιὰ, κι ἔφυγε μιὰ ὀλομόναχη σκέψη, τόσο μονάχη καὶ γλήγορη, σὰ νὰ μὴν εἶχε μήτε ἀρχή, μήτε τέλος.

— Μὲ λυπήθηκε ὁ θεός.

Ἔλεγε γιὰ τὸν Ἀριστείδη καὶ τοῦ φάνηκε πὼς δὲ λυπόταν. Ἀντίθετα, νόμισε πὼς ξελάφρωνε ἀπὸ ἓνα βᾶρος. Ἀλλὰ συνῆρτε μονομιᾶς σὰ νὰ στοχάζουνταν πὼς ἔκανε ἁμαρτία.

Ἐφταξε γεμάτος ἕδρω καὶ ἀγωνία. Κάτου ἀπ' τὴν ἀκακία τοῦ σπιτιοῦ του ἦταν ἓνα σωρὸ μαῦρες σκιές, ἄντρες καὶ γυναῖκες, πὺν κοίταζαν χάμου, στὴ ρίζα τοῦ δέντρου· ἀπὸ κεῖ ἐρχόταν μὲ τὶς χαραμάδες πὺν ἄφηναν τὰ κορμιὰ ἓνα ἀδύνατο φῶς λυχνarioῦ. Ἦ Ἀγγέλικα τσίριζε ἀπελλισμένα "Ἀνοιξε δρόμο μὲ τὰ χέρια του. "Ἐσκυψε.

Ὁ Χρῆστος, τὸ μικρὸ ἀγόρι, εἶχε γύρει τὸ κεφάλι. Τὰ μάτια του ἦαν μισόκλειστα καὶ ἀκίνητα. Ἐνα κίτρινο σαλιεῖο ἔτρεχε ἀπ' τὴν ἄκρη τὰ χεῖλια του. Εἶχαν σκίσει τὰ ροῦχα καὶ τοῦ γύμνωσαν τὰ

στήθια. Στὴν ἀριστερὴ μάντα, λίγο κάτω ἀπ' τὴν καρδιά, μιὰ μικρὴ τρούπα. Τὸ αἷμα χύνονταν στὰ πλευρὰ κι ἀπὸ κεῖ ἔγραφε κόκκινες λουρίδες στὰ παγίδια κι ἔσταζε στὸ πεζοδρόμι. Γονάτισε καὶ τὸ κοίταξε μὲς τὸ μούτρο. Τὸ χέρι του ἔτρεμε. Τῷ φερε κοντὰ στὴν πληγὴ, στὴν καρδιά, τὰ δάχτυλά του μάτωσαν. Εἶχε ξεψυχίσει. Τσιμουδιά. Σιγὰ-σιγὰ κατρακύλησε τὰ δάχτυλά του στὸ λαιμό, ἔπειτα, στὰ μάγουλα, στὰ μάτια, σιγὰ. Σταματοῦσε σ' ὅλα καὶ μιὰ στιγμή σὰ νᾶταν νὰ κρατήσῃ στὰ δάχτυλά του, στὴν ἄκρη, λίγο χνούδι.

Ὅλο τὸ νεκρὸ πρόσωπο γέμιζε δαχτυλιᾶς αἷμα, ἀλλοῦ στρογγυλῆς, ἀλλοῦ πιὸ τραβηγμένες, σὰ χαλκομανιᾶς πού δὲν πέτυχαν. Ὑστερα, ἀνέβασε τὸ χέρι του στὰ μαλλιά καὶ τὰ χάδεψε διὸ φορὲς, νευρικά.

Τραβήχτηκε. Πῆγε ἕνα διὸ μέτρα στὴν ἄκρη καὶ κάθισε σ' ἕνα πεζούλι. Ἡ Ἀγγέλικα φώναζε σπαραχτικά. Ἄνοιξε τὴ σακούλι του καὶ τύλιξε ἕνα τσιγάρο. Ἐβγαλε τὴν πίπα του ἀπὸ γιούσουρο, τὸ δῶρο τοῦ Ἀριστείδη. Στάθηκε. Στριφογύριζε τὴν πίπα στὰ χέρια του ἀφαιρεμένος. Ὑστερα, σὰ νὰ θυμόταν γύρισε τὰ μάτια του στὴ χούφτα, κοίταξε τὴν πίπα, τὴ ζούλιξε καὶ τὴν πέταξε μὲ δύναμη. Ἡ πίπα κατρακύλησε στὸ αὐλάκι πού κατέβαζε τὰ βρωμόνερα καὶ σταμάτησε, λίγο παρακάτω σὲ μιὰ μικρὴ κουβάρα λάσπης καὶ κλαδιά.

ΥΠΕΡ ΤΗΝ ΚΑΛΩΝ ΚΙΝΗΜΑ *

Ὁ ντόχτος πήδηξε μέσ τὸ ὑπόγειο πού μέναμ
 μέ τόση βιασύνη, σὰ νὰ τὸν κυνηγοῦσαν ἀπόξω. Ἡ
 πόρτα ἀνοιξε καὶ σφάλιξε μέ δύναμη καὶ τότες, μαζὺ
 μέ τὸν ντόχτος μπουκάρισε μέσα, σὰ νὰ τὸν ἔρι-
 χναν μέ τὶς χουφτες, ὁ παγωμένος ἀγέρας πού κα-
 τέβαινε ἀπ' τὰ βουνὰ τοῦ Κιρκαγάτς.

— Μουσαφιρέοι! Σᾶς ἦρταν μουσαφιρέοι! φώ-
 ναξε ὁ ντόχτος Τούρκικα, μέ τὴν προφορὰ πού μι-
 λοῦν στὴν Κόνια. Εἶναι τρεῖς, οἱ διὸ εἶναι σὰν ἀρ-
 κοῦδες, βὲ μπιρ μαϊμούν! Βὲ μπιρ μαϊμούν! **
 ἔπαναλάμβανε καὶ χαχάνιζε ὁ ντόχτος.

Τὸ κόκκινο μούτρο του γιάλιζε ἀπ' τὴ χαρὰ πού
 ἔτρεχε μέσ ἀπ' τὰ μάτια του καὶ τοῦ χάδευε τὰ λα-
 σπωμένα μάγουλα. Ἔκανε σὰ μωρὸ πού ἦρτε καὶ
 μᾶς ἔφερε πρῶτος τὸ νέο.

Μᾶς τοὺς κουβάλησαν ὕστερα ἀπὸ μισὴ ὥρα.
 Στὸ διάστημα αὐτὸ, πού τοὺς περιμέναμε, ὅλους
 μᾶς εἶχε πιάσει μιὰ ἀνεξήγητη ἀνησυχία. Συμπεραί-
 ναμε πὼς σίγουρα ἀπ' τὴ Σμύρνη θάρχουνται γιὰ

* 31322, 1283, 21388.

** Καὶ μιὰ μαϊμού.

νά τοὺς φέρουν με τραῖνο. Ἐ! τί μπόλικα νέα θᾶπρεπε νά ἔχουν τοῦτοι οἱ νέοι συντρόφοι!

Ἐμεῖς εἴμαστε ἔντεκα νομάτοι στοὺς Κιρκαγάτς. Ἐντεκα μονάχοι Ἀνατολίτες χριστιανοί. Μᾶς ἔπιασαν, μαζὺ με τοὺς Ἑλληνας στρατιῶτες πού ὑποχωροῦσαν· κείνες οἱ πρώτες μέρες πέρασαν γιὰ μᾶς μέσα σὲ ἀτελείωτα βάσανα. Μᾶς κουβαλοῦσαν ἀπὸ χωριό σὲ χωριό, περπατούσαμε γυμνοί, με τὰ σώβρακα μονάχα, με τὰ ποδιάρια φουσκωμένα ἀπὸ πληγὲς πού εἶχαν σπάσει καὶ τὰ αἵματα ἀνεκατώθηκαν με τὶς λάσπες καὶ με τὸν ἔμπιο. Δὲ μᾶς ἔδιναν ψωμί. Σχύβαμε ἀπάνου στὴ γῆς καὶ μασούσαμε χορτάρια γιὰ νὰ ξεγελάσουμε τὰ δόντια μας, πού ἔτριζαν σὰ ζωντανὰ πράγματα πού ὑποφέρουν. Τύχαινε ἔτσι μαζὺ με τὰ χορτάρια, νὰ κατεβοῦν στ' ἄντερά μας καὶ μικρὰ κομμάτια λάσπη· ἡ δροσὰ τούτη μᾶς ἔκανε ἄνω κάτου. Τότες ξερονούσαμε, γιὰ, ἄλλοι πού εἶχαν καιρὸ γιὰ χάσιμο τὰ πέρναν ἕνα χεράκι, λυσσασμένοι, με τὸ Θεό.

Ἐμᾶς, τοὺς ἔντεκα, μᾶς κράτησαν ἐδῶ στοὺς Κιρκαγάτς, γιὰ νὰ δουλεύουμε στὰ βαγόνια πού ἔφεραν προμήθειες τοῦ στρατοῦ καὶ νὰ παστρεύουμε τοὺς σταύλους. Μὰ ἀνήκαμε στοὺς φοβεροὺς ἀμελεῖς ταμπούρ * τῆς Μαγνησᾶς. Πᾶνε πέντε μῆνες ἀπὸ τότες πού μένουμε ἐδῶ. Γιὰ νὰ φυλαχτοῦμε ἀπ' τὸ φοβερὸ χειμῶνα, ἔτσι πού δὲ μᾶς εἶχαν ἀφήσει ροῦχο, βάζαμε ἀπάνου μας ὅ,τι βρῖσκαμε στοὺς δρόμοι: παλιοσακκιά, πατσαβοῦρες, χοντρά λαδωμένα χαρτιά.

* ἐργατικὸ τάγμα.

Μᾶς ἔδεραν τόσο πολὺ πού πέφταμε καὶ πλαγιάζαμε τὸ βράδυ σὰ ψοφήμια. Δὲν ἔμενε καιρὸς νὰ σκεφτοῦμε. Ἀλλιῶς, ἂν ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ ζοῦ δὲ μποροῦσε νὰ ξυπνήσει μέσα μας τὸ κουράγιο νὰ ξεμπερδεύουμε μὲ τὴ ζωὴ, ὅπως ὅπως, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχα ἀπελπιστεῖ γιὰ τὸν ἑαυτό μου καὶ γιὰ τοὺς συντρόφους μου.

Τὰ καινούρια ἀδέρφια μᾶς ἦσαν ὅσα ἕνα μῆνυμα ἀπὸ τὴ ζωὴ. Τὸ πήραμε μὲ τόση χαρὰ ! Εἴμαστε μὲς τὸ Γεννάρι. Τοὺς τριγυρίζαμε, ἀνάψαμε μιὰ μεγάλη φωτιὰ καὶ καθένας μας πολεμοῦσε νὰ κάνει καὶ μιὰ τσιριμόνια περισσότερη στοὺς ξένους. Ὅλοι μας θέλαμε νὰ δείξουμε πὼς εἴμαστε καλλίτεροι ἀπ' ὅ τι φαινόμαστε. Γιατί, κάτου ἀπ' τὰ παλιοτσούβαλα μᾶς τσίμπησε ἄξαφνα μιὰν ἔγνοια : μὴ θαρρέψουν τοῦτοι, πὼς δὲν εἶχαν νὰ κάνουν μὲ ἀνθρώπους ; Ἄ ! πρὸ πάντων αὐτό ! Τὸ στρώσαμε, λοιπόν, στὰ χαμόγελα κι ὁ ράφτης ὁ Βαγγέλης πετοῦσε στὸ ὑλόγειο μιὰ καθαρεύουσα, ἔτσι, « ἡμεῖς οἱ ζῶντες καὶ περιλειπόμενοι, τὸ ὁποῖον..... »

Ὁ πιὸ ἀψηλὸς ἀπ' τοὺς τρεῖς μουσαφιρέους ἦταν ὁ Βασίλης, τὸ νούμερο 31322. Εἶναι ξανθός, μὲ λίγα ἀραιὰ γένια καὶ διὸ μάτια πού δὲν κατακάθονται μήτε μιὰ στιγμή, σὰ νὰ φοβοῦνται μὴν τὴ χάσουν. Ἐκεῖ πού μιλά, ἡ ζερβὴ πλάτη του πηδᾷ, νευρικά, ἀπάνου σὰ νὰ θέλει νὰ πάρει μέρος κι αὐτὴ καὶ νὰ δώσει γνώμη. Ὅλο τὸ κορμί του τὸ ἔχει τυλίξει μὲ παλιόρουχα καὶ τσουβάλια· τᾶχει δέμένα ἀπάνω του μὲ ὀργιὲς σπάγγο πού τὸν ἔχει φέρει κάτια, κάτια, γύρω γύρω στὸ στήθος κι ἀπ' τὶς πλάτες κατὰ τὴ μέση· εἶναι τόσο πολλὴ τούτη ἡ

φροντίδα σὰ νὰ νοιάζεται μὴ χωθεῖ κι ἔναι δροῖμι ἀκόμα ἀγέρας καὶ κρυώσει.

Μᾶς ἔλεγε τὸ τί καὶ τὸ πῶς ἔφτασαν ὡς σὲ μᾶς. Τοὺς ἔπιασαν καὶ τοὺς τρεῖς κοντὰ στὴ Μαγνησά.

— Ἄφοῦ γλυτώσαμε, ἔλεγε, ἀπ' τὸ πρῶτο μακελιὸ πού ἔγινε τότες, μᾶς ἔβαλαν στὴ φυλακὴ. Μιὰ μέρα ἦρτε ἐκεῖ ἕνας νιόπιος τσέτας. Μὲ κοίταξε καλὰ καλά. Ὕστερα πρόσταξε.

— Ἄνοιξε τὸ στόμα!

Τὸ ἄνοιξα.

— Δεῖξε μου τὰ δόντια σου! φώναξε ξανά.

Ἐκλεισα πάλι τὸ στόμα καὶ μάζωξα τὰ χεῖλια μου, ἔτσι, νά.

— Σχύλο! μούγκρισε. Αὐτὸς εἶναι!

Μ' ἔδειξε στοὺς μαφαζάδες (*).

— Εἶναι ἀπ' αὐτοὺς, βεβαίωνε κουνώντας τὰ χέρια του στὸν ἀγέρα. Τὸν γνώρισα ἀπ' τὰ δόντια!

Ἄργότερα κατάλαβα τὶ μοῦ ἔτρεχε. Μῆς κατηγοροῦσαν, ἐμένα καὶ τούτους ἐδώ, πὼς εἴμαστε ἀπ' τοὺς πρῶτους πὺ βάλαμε φωτιά στὴ Μαγνησά κι ἂς μὴν εἶχαμε ἀγγίξει κουνούπι.

Ὕστερα ἀπὸ μῆνες πέρασαν ἀπὸ Στρατοδικεῖο. Δὲν τοὺς εἶπαν τίποτα γιὰ τὴν ἀπόφαση. Μονάχα ἕνας μαφαζὰς τοὺς πληροφόρησε μὲ σοβαρότητα, πὼς «Ἄλλὰχ σούκιουρ, σᾶς ἀθώωσαν».

Ὁ ἄλλος, ὁ μεσαῖος, τὸ 21388 ἦταν ἕνας σαραντάρης, ὁ Ζαφείρης, ἕνας παλιὸς λουκαντιέρης. Τὴν πρώτη φορὰ πὺ τὸν εἶδα στὰ μάτια τοῦτα ἔστεκαν

(*) Σκοπός, φύλακας.

τόσο ἤσυχα σὰ νὰ ἦταν ἀπὸ γιαιλί δὲν ἀνησυχοῦσαν. Κάθε κίνημά του, νὰ ξύσει τὶς ψειριασμένες μασχάλες, γιὰ, νὰ σαλέψει ἀπὸ τὸν τόπο του, γίνονταν τόσο ἀργά, ὅσο θέλει ἓνας τούρκικος σκοπὸς νὰ περάσει ἀπὸ τὸν ἓνα τόνο στὸν ἄλλο.

Ἦταν κομμένος ἀπ' τὴ ράτσα ἐκείνη ποὺ ξαίρουν νὰ βολεύονται στὴ ζωὴ ὅπως τύχει· οἱ μασέλες του ἦταν κομμένες ὀλωσδιόλου κάθετα πάνου στὸ τετράγωνο μοῦτρο του, σὰ νὰ τραβήχτηκαν ἀψηλά, γιὰ νὰ μὴν πιάνουν τόπο, χωρὶς λόγο, καὶ μποδίζουν τὸν ἀγέρα κάτου ἀπ' τὸ σαγῶνι.

Ὁ Βαγγέλης ὁ ράφτης, σηκώθηκε νὰ φέρει νερὸ γιὰ τὰ «παιδιά».

Βρέ Ἡλία! φώναξε κατὰ μένα ἓνας ἄλλος, ὁ Θεοδωρὴς ὁ Σπίνος, κοίτα βρέ, ἡ μπομπάρδα κουνιέται!

Ἀλήθεια, ἦταν τόσο σπουδαῖο τοῦτο! Ἀπ' ὅλους μας, μόνο ὁ Βαγγέλης δὲ φιοράρισε μέσα στοὺς πέντε μῆνες. Κοιμόταν τὴ νύχτα μὲ τόση γαλήνη, σὰ νὰ μὴν ἔτρεξε τίποτα.

Ἄνοιξε τὰ μάτια του ἀπὸ ἓνα βιαστικὸ θυμό.

— Ἐγὼ λέω νὰ σκάσεις ἐσύ! φωνάζει χολωμένος στὸ Σπίνο. Δὲ συλλογίζεσαι, βρέ, πὼς εἶναι ξένοι ἀνθρώποι;

— Ἰχ! ἔκανε περιπαιχτικά ὁ Σπίνος, φιλίνοντας τὴ φωνή του νὰ γίνει γυναικεία. Φώναξε, καλέ, τὴ Μαρίτσα νὰ φέρει ἓνα γλυκὸ «εἰς τοὺς ξένους»!

Ἡ μαϊμούν, ὅπως τὸν βάφτισε ὁ ντόχτορ, δὲν ἔβγαζε μιλιὰ. Ἦταν ἓνα ἀψηλὸ ξερακιανὸ παιδί, ὡς εἴκοσι πέντε χρονῶ. Εἶχε ξαπλώσει τὰ μακριὰ ποδά.

ρια του κοντὰ στὴ φωτιὰ καὶ τὴν ἔβλεπε μὲ προσοχή, σὰ νὰ γίνονταν ἐκεῖ τίποτα σοβαρὰ πράγματα.

Ὁ Σπίνος πῆγε καὶ τοῦ χάδεψε τὶς πλάτες.

— Ἀδερφάκι, βλέπεις ἐδῶ, ξύλα κι ἄρχοντιές, ἔ ; καυκιόταν τὴ φωτιὰ μας. Σίγουρα θὰ κάνατε, κά, ἔσεῖς ἐκεῖ κάτω... ἔ ;

Ἡ μαῖμόν γύρισε, κοίταξε τὸ Σπῖνο πὺ τὸν εἶχε ἀγγίξει, ἔπειτα ἔφερε τὰ μάτια, γύρω, σ' ὄλους μας. Ἦταν πολὺ κόκκινα, ἓνα ἄραιὸ κόκκινο χρῶμα πὺ ἔσταζε λουρίδες - λουρίδες πάνου στὸ ἄσπράδι. Ἦταν καθαρὸ πὺς αὐτὰ τὰ κόκκινα μάτια μᾶς φχαριστοῦσαν. Τὰ στήλωσε στὸ Βασίλη σὰ νὰ ζητοῦσε νὰ μᾶς ξηγήσει.

— Ἀ ! λέει τοῦτος σὰ νὰ θυμήθηκε. Ξέχασα. Μὴν τοῦ μιλάτε. Εἶναι μουγγός.

Ἄλλὰ δὲν ἦταν μονάχα αὐτό. Ὁ Χρῆστος, ἡ μαῖμόν, κάθουγταν ἐκεῖ ἀκίνητος καὶ χαμένος καὶ δὲν τόλεγε νὰ πάψει νὰ θαμάζει τὴ φωτιὰ.

Κοιταχτήκαμε μὲ ἀπορία.

— Ναί, μᾶς πληροφόρησαν οἱ συντρόφοι του, λιγάκι τοῦ ἔξέκοψαν καὶ τὰ μυαλά. Δὲν μπόρεσε νὰ βαστάξει στὸ ξύλο καὶ στὴν ὑγρασία.

— Ἀ ! ἄ ! ἐννοῶ, τὸν... ἐπεσκεύασαν ! ἔξηγᾶ φωναχτὰ ὁ ράφτης.

Μένουμε συλλογισμένοι κάμποσιν ὥρα. Τοῦ 1283 δὲν τοῦ καίγεται καρφί. Εἶναι μακάριος.

— Οὔφ ! διαμαρτύρεται γιὰ τὴν ἀπόλυτη αὐτὴ ἡσυχία ὁ Σπίνος. Μακάρι, ἀδερφέ, νὰ μοῦ εἶχαν στρίψει κι ἐμένα ! Θὰ τὰ σάζαμε μ' ἓνα ἀναμμένο κούτσουρο, λέει γελώντας, σὰν τοῦ λόγου του τώρα

καὶ θάμαστε μπέηδες κι οἱ διό. Τὸ κούτσουρο κι ἐγώ.
Παρά τώρα.....

Ἰχ! Σώπασε κι ὁ Σπίνος. Μιὰ μικρὴ, ψιλλή, ζαρωματιὰ κινιέται ἀπάνου στὸ κούτελό του, σὰ νὰ τὴν ἔπιασε νευρικό. Μπορεῖ, λοιπὸν τοῦτο τὸ χαρούμενο πουλὶ πὸν μᾶς ἔκανε νὰ γελοῦμε στὶς πιὸ σκληρὲς ὥρες νὰ ἔχει μιὰ ψιλλὴ ζαρωματιὰ, ἀνήσυχη, στὸ κούτελο, πὸν νὰ τὴν ἔπιασαν τὰ νεῦρα ;

Γιὰ κάμποσιν ὥρα βλέπαμε ἀπ' τὴ μικρὴ τρύπα τοῦ ὑπόγειου ν' ἀνάβει ἡ φωτιὰ στὸ μικρὸ σπιτάκι τῆς αὐλῆς πὸν ἔμεναν οἱ διὸ μαφαζάδες μας. Πλάγιασα μαζὺ μὲ τὴ μαϊμού, τὸ νούμερο 1283. Τοῦτο, ὅπως καὶ τ' ἄλλα βράδια, ὡς τὸ τελευταῖο. Βάλαμε στὸ ἴδιο στικκί, πὸν εἶχα γιὰ στρῶμα, τέσσερα ποδάρια. Τὰ δικά μου καὶ τῆς μαϊμούς. Ὑστερα κοντέψαμε τὶς ἀγκαλιές μας νὰ ζεσταθοῦν κι ἀλλάξαμε τὶς ψεῖρες μας, ἀδερφικά.

Ὁ ντόχτορ ἦταν σωστὴ σκιά μας. Ἀπὸ ποῦ εἶχε ξεφυτρώσει τοῦτο τὸ μούτσουνο ; Ἡ Ἀνατολὴ εἶναι τόσο ἀτελείωτη ! Τώρα κι ὄλας, μὲ τὸ χαλασμὸ πὸν ἔγινε, ποῦ νὰ βρεῖς λογαριασμὸ γιὰ ἓνα χαμένο προάμμα μὲ μιὰ μύτη τόση χοντρὴ καὶ κόκκινη, πὸν αὐτὴ μονάχα θὰ ἔφτανε γιὰ νὰ εἶναι ὁ ντόχτορ μιὰ σημαίνουσα προσωπικότητα ἀνάμεσα στὶς ἄλλες μύτες.

Τὸ ντύσιμο εἶναι γιὰ τὸν ντόχτορ μιὰ ὑπόθεση μὲ πολλὴν ἀξία· πάνου σ' ἓνα γλιτσασμένο χακὶ σακάκι θὰ δεῖς φροντισμένα ἓνα σωρὸ σειρήτια χρωματιστά, κορδελίτσες κρεμασμένες μὲ πρόκες, ἓνα φιόγκο πὸν ἀπάνω του ἔχουν ξεραθεῖ διὸ σπειριὰ βρασμένο

σιτάρι ἀπ' τὸ χτεσινὸ φαγί. Τ' ἀδύνατο μοῦτροι εἶναι γεμάτο ἀπὸ συχαμερὰ κανελιὰ σημάδια, κάτι μικρὰ σπειριά, πισοῦλες· εἶναι τόσο μπόλικες σὰ νὰ μὴν εἶχαν ποῦ νὰ πᾶν ἄλλοῦ καὶ καταστάλαξαν φαμλικὰ στὰ μάγουλα τοῦ ντόχτορ. Καί, πάνου ἀπὸ διὸ ψιλὰ ἀνήσυχα ματάκια, τὸ μικρὸ κεφάλι του, εἶναι ξουρισμένο μπίτ, μονάχα στὴν κορφή ἔχει ἀφήσει ἓνα κομμάτι μαλλιά, μιὰ μικρὴ βρουλίδα, πὺ στέκετα ἔτσι ντοῦρα ἀπ' τὴ γλίτζα, σὰ νὰ σοβαρεύεται γιὰτὶ βασιτᾶ τὴν ἀψηλότερη θέση στὸ ψιλικατζίδικο τοῦ ντόχτορ.

"Ἄλλοι λέγαν πὼς εἶναι Τοῦρκος ἀπ' τὴν Κόνια. Ἄλλοι εἶχαν τὴν ὑποψία πὼς εἶναι, γιὰ, ρωμιός, γιὰ, Ἀρμένης καὶ κρύβεται. Γιὰ τοῦτο, τὸ δεύτερο βεβαιωθήκαμε πολὺ ἀργά.

Στὸν Ἀρμένικο μαχαλὰ τοῦ Κισκαγάτς, πὺ εἶναι ὅλος καμένος, εἶχε βρεῖ ἓνα μισοκαταστραμμένο καλύβι. Τὸ φραξε ὅπως-ὅπως μὲ πέτρες κι ἔστρωσε τὸ γιὰτάκι του. Ἐμεῖς ὅλοι, ἡ ἀλήθεια, δὲν τᾶχαμε καλὰ μὲ τὸν ντόχτορ. Μόλις ἔβλεπε νὰ μᾶς βγάζουν οἱ μαφαζάδες γιὰ νὰ μᾶς πᾶν νὰ δουλέψουμε ἔπεφτε μπροστὰ μας κι ἄρχιζε τὰ μασκαραλίκια. Τὸ παρᾶκανε, ἄμα περνούσαμε μπροστὰ ἀπὸ καφενέδες καὶ τοῦτο γιὰ νὰ τὸν βλέπουν οἱ ντόπιοι χωριανοί. Ἦταν μιὰ προσπίθεια, γεμάτη ἀγωνία καὶ τρόμο, γιὰ νὰ μὴν τοὺς μείνει καμιὰ ἀμφιβολία πὼς εἶναι δικὸς τους. Μιὰ στιγμὴ ξεχνιόταν ἀπ' τὸ βάρος τοῦτο· ἀγκροήλωνε τὰ ἔξυπνα μάτια του κι ἔπαιζε λίγες φορές, βαριά, τὰ ματόκλαδα. Αὐτό, τὸ ἀνοιξε - κλεισε, τὸν συνέφερνε. Τότες σήκωνε ψηλὰ τὸ κεφάλι, ἔβγαζε τὸ σκούφο

καὶ βλέποντάς μας μὲ σοβαρότητα, ἔδινε διαταγὲς σ' ἑμᾶς, τὰ στρατὰ του.

— Ὀλέν ! Ἐφελελέρ ! (*) Βῆξτε !

* Ἄλλοι ἀπὸ μᾶς χαμήλωναν τὰ μάτια, ἄλλοι τὰ στήλωναν ἀπάνω του καὶ τοῦ κεντοῦσαν τὸ συχαμερὸ πετσί, μὲ μίσος.

— Βῆξατε, μοσιοῦδες ; ρωτᾷ μαλακώτερα ὁ ντόχτορ.

Μὲ τὸ δεξί του χέρι πιάνει τὴ βρουλιδίτσα πού ἔχει στὴν κορφή καὶ κάνει κατὰ μᾶς μιὰ ρεβεράντζα.

— Μὲ τίς ὑγεῖες σας !

Κάθε πρωὶ μᾶς χώριζαν τρεῖς τέσσερις μαζὺ κα' μᾶς πάγαιναν νὰ δουλέψουμε. * Ἄλλοι κουβαλούσαμε πολεμοφόδια, σπούσαμε πέτρες στὸ δρόμο, ἀδιάζαμε βαγόνια μὲ προμήθειες τοῦ στρατοῦ. Ἐπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ χρειάζονταν κανέναν ἀπὸ μᾶς ντόπιοι χωριανοὶ γιὰ χοντροδουλιές πού δὲν ἔβρισκαν ἐργάτες. Τότες ἔρχονταν, ἑμεῖς μπαίναμε στὴ γραμμὴ, μᾶς διάλεγαν καὶ μᾶς ἀγόραζαν γιὰ μιὰ μέρα, πληρώνοντας τὴν ἀξία μας στὸν ἀξιωματικό. Τύχαινε τὴν ἴδια μέρα νὰ ὑπάρχει μεγάλη ζήτησις· τότες γίνονταν δημοπρασία ποιὸς ἀπ' τοὺς ἐρίφηδες δίνει πιὸ πολλά.

Μιὰ μέρα ἕνας χωριάτης γύρευε ἕναν ἀμελὲ (**)
γιὰ νὰ φκιάνει λάσπη. * Ἦταν γέρος καὶ τὸ μοῦτρο του γεμάτο κόκκαλα, σὲ τρόπο πού ἔλεγεσ πὼς θὰ σπάσουν τὰ μάγουλα γιὰ νὰ πεταχτοῦν τὰ κόκκαλα ὄξω. Γύρευε, ἔμ, νὰ δίνει τὸν πιὸ λίγο παρά, ἔμ, καλὸ πράμμα νὰ ψουνίσει.

(*) Ρέ, παλληκαράδες.

(**) Ἐργάτης.

Τέλος τοῦ ἔδειξαν ἐμένα.

—“Α ! ὅσο γιὰ τοῦτον τὰ σάζουμε μὲ πέντε γρό-
σα ! λέει ὁ ζαμπὶτ χαμογελώντας.

“Ὁ γέρος μὲ κόντεψε, ἔπιασε τὰ μπρότσα μου καὶ τὰ ζούληξε. Κοίταζα χάμου. “Ἐφερε τὴ χούφτα του κάτου ἀπ’ τὸ σαγώνι μου καὶ σήκωσε ἀψηλὰ τὸ κεφάλι μου μὲ δύναμη. Τὰ κρῦα μάτια του ἔτρεχαν μὲ σβελτωσύνη. “Ἐψαζαν, τὸ πρόσωπό μου, σὰ νὰ τὸ ἄλειβαν μὲ παχιά βρωμα, νὰ καρατάρουν τὴ ἄξιζα. Τὰ χνώτα του μυρίζαν σκόρδο, πρωὶ-πρωί, κι ἡ περηφάνια μου, αὐτὴ ἔλειψε, νοιάστηκα μὴν ξεράσει.

— Τὸν πέρω, λέει στὸ τέλος.

“Ὁ ζαμπὶτ γέλασε. “Ἦταν ἡ πρώτη φορὰ πού τοῦ ἔδιναν κι ἐγὼ ἓνα ὄφελος. Πῆρε τὸ πενιάγροσο καὶ γὰ πέρασα μιὰ μέρα γεμάτη ἀπὸ σκόρδα καὶ πίκρα· γιατί ὁ γέρος μὲ τὰ κόκκαλα φρόντισε ὡς τὸ βράδι νὰ πασαλείψει τὰ μυῦτρα μου μὲ τὴν παχιά βρωμα πού ἔτρεχε ἀπὸ τὰ μάτια του.

“Ἀπὸ τότε πού ἦρταν οἱ τρεῖς καινούργιοι συντρόφοι μᾶς βγάζαν μαζὺ στίς ἀγγαρεῖες : Διό, τρεῖς μέρες, ἀπανωτά, ὁ μαφαζὰς φώναζε καὶ τὰ τέσσερα νούμερα στὴ σειρά.

— 31322, 1283, 21388, 31328 !

— “Ἐγὼ ἤμουν τὸ 31328. Τὴν πρώτη μέρα μᾶς πῆγαν ν’ ἀδιάσουμε διὸ βαγόνια γεμάτα σιτάρι. “Ἡ γις ἦταν βρεμένη ἀπ’ τὴ χτεσινὴ βροχή. Τὸ ποῦσι κάθονταν ἀπάνου στὸν κάμπο, ἀκίνητο, σὰ νᾶταν κοιμισμένο ἀπὸ τὴ νύχτα. “Ἐνα τραῖνο σφύριξε. Εἶναι τόσο θολὸ τὸ πρωῖ, πού ἡ σφυριγματιὰ νομί-

ζεις πὼς ἔκανε μιὰ στρογγυλὴ μικρὴ τρουπίτσα στὸν ἀγέρα καὶ φ.σ.σ. τῷσκασε ἀπὸ κεῖ μέσα.

* Ὑστερα ἄρχισαν οἱ βρισῆς στὸ σταθμὸ, πὺ πνίγουνταν μὲς τὸ θόρυβο πὺ ἔκαναν τὰ χαμάλικα βαγόνια ὅπως μανουβράριζαν.

Ἐτοιμαζόμεστε ν' ἀρχίσουμε, ὅταν, τσούπ, νά-σου ὁ ντόχτορ. Ὁ μαφαζὰς πὺ μᾶς φύλαγε χαμογέλασε.

—Μέρο ἀμπάρ, * στὰ στρατά μας! τοῦ λέει ὁ ντόχτορ χαιρετώντας στρατιωτικὰ μὲ πόζα.

—Μέρο ἀμπάρ!

Κουνοῦσε τὸ μουστακάκι του κι ἄρχισε νὰ σφυρίζει. Ἐμεῖς πιάνουμε δουλιὰ. Διὸ μας ἐγὼ καὶ τὸ 1283, ἡ μαῖμούν, φορτώναμε στοὺς ἄλλους διὸ τὰ σακκιὰ μὲς ἀπ' τὰ βαγόνια. Τούτη ἦταν, ἀπ' τὶς διὸ, ἡ πιὸ ἀλαφρὴ δουλειὰ. Οἱ ἄλλοι, τὰ κουβαλοῦσαν στὶς ἀπορῆκες.

Τὸ 1283 δούλευε ὀλότελα μηχανικά. Συνεννοούμεστε μὲ γνεψίματα: ἔτσι—ἔτσι. Πότε—πότε, ἐκεῖ πὺ βαστούσαμε ἓνα σακκί, δὲ μὲ καταλάβαινε· ἰάφηνε νὰ πέσει πρὶν ἀπ' τὴν ὥρα. Βλαστημοῦσα: ἔλα, λοιπόν, διάολε μὲ ἐπισκευήν!

Περνᾶ μισὴ ὥρα. Ὁ ντόχτορ κουράστηκε νὰ περπατᾶ καὶ κάθισε κάτου, ἐκεῖ.

Τὸ 31322, ὁ Βασίλης, γυρίζει ξεφορτωμένος. Χτυπᾶ τὶς χοῦφτες του.

—Ἐ! λέει ἐπιταχτικὰ σ' ἐμένα καὶ τὸ 1283, ἡ σειρά σας!

* Τούρκικος χαιρετισμός.

Ἔκανε μιὰ χειρονομία στὴ μαϊμούν :

—Κάτου !

Ἔλεγε ν' ἀλλάξουμε. Αὐτοὶ νὰ φορτώνουν κι ἐμεῖς νὰ κουβαλοῦμε τὰ σακκιά. Ἡ μαϊμούν ἔπιασε μὲ τὰ χέρια τὴν πόρτα τοῦ βαγονιοῦ γιὰ νὰ κατεβεῖ, δείχνοντας πὼς κατάλαβε καὶ ὑπάκουε.

Ὁ χοντρὸς ὁ Ζαφείρης, μπῆκε τότες στὴν κουβέντα.

—Βρὲ Βασίλη, λέει, κοίταξέ τους· εἶναι κι οἱ διὸ σὰ Ναζωραῖοι. Νὰ τοὺς φυσῆξεις θὰ πέσουν. Δὲ φορτωνόμαστε πάλι ἐμεῖς, νὰ ξαλαφρώσουμε κι ἀπ' τὸ πολὺ αἶμα, ἔ ; ἔλεγε μὲ χαμόγελο καὶ μὲ γλυκεῖα φωνὴ γιὰ νὰ τὸν καταφέρει.

—Τοῦτοι, μωρέ, δὲν ἔχουν μῆτε γιὰ μετάδοση ἀπὸ δαῦτο ! πρόσθεσε εἰρωνικά.

Ὁ Βασίλης δὲν ἔπερνε ἀπὸ τέτοια. Ἦταν ἡ σκληρὴ ζωὴ, χωρὶς τζιριντζάντζουλες, μὲ τὶς ἴσιες τετράγωνες γραμμές.

—Τίποτα, ἀδερφέ ! Κι ἐμεῖς ἀπὸ μάνα βγήκαμε ! Νὰ πᾶν μὲ τὴ σειρά τους ! Νὰ μάθουν πὼς θέλει μπράτσα γιὰ νὰ ζήσεις !

—Τὶ λὲς μωρὲ Βασίλη ! Ἐδὼ δὲν εἶναι νὰ μάθει κανεὶς ! Αὐτὸς εἶναι ἄλλος λογαριασμός ! Ἐδὼ εἶναι νὰ μπορεῖς ! Ἐκανες ἐσὺ ποτὲς λιμοκοντόρος μὲ πασαλειμμένα μοῦτρα ; Μῆτε μπορεῖς νὰ γίνεις ! Ἐσύ, ἐγώ, ὁ καθένας, κάνει ὅ,τι μπορεῖ... δὲν τὸ ξαίρεις ;

Χμ ! Ὁ Βασίλης, μὲ λίγο μιὰ μὲν συλλογίζεται, νὰ ἦταν νὰ κάνει κανεὶς ὅ,τι θέλει. Καὶ τί θέλει μαθῆ ; Κάπου εἶναι κάτι μιξάρικα μωρά. Αὐτὸ εἶναι ὄλο. Μά, κάνει κανεὶς ὅ,τι μπορεῖ καὶ λυσσάζει

—Λουκάντα! φωνάζει τοῦ Ζαφείρη, μᾶς ἔφαγες στὰ λιμά! Ἐγὼ ἔχω μωρὰ καὶ θέλω νὰ τὰ δῶ, δὲν εἶναι λουκάντες αὐτά! Ὅποιος βαστάξει!

Στὰ μάτια του μέσα ἀστράφτει αὐτὸς ὁ ἀπελπισμένος ἀγώνας τοῦ ζοῦ γιὰ τὰ μωρὰ του. Ὁ Ζαφείρης δὲ θυμώνει. Συμπεραίνει μονάχα μὲ μελαγχολία, χριστιανικά.

—Ἔτσι, Βασίλη, δὲ σκέβεται ἓνας ἄντρας μὲ καρδιά. Πρέπει νὰ εἶναι κανεὶς καλός. Νὰ δεῖς ὅλα πῶς ἔρχονται βολικά, τότε, γιατί τὸ βλέπει κι ὁ Θεός...

Δὲν προχώρησε στὴ θεολογία, πού τὴν κατάφερνε ὅσο καὶ τὰ μπιφτέκια, γιατί, στὸ μεταξὺ, μὲ τὰ λόγια ἢ δουλιὰ εἶχε σταματήσει. Ὁ μαφαζὰς πού τὸ πρόσεξε ἔτρεξε βοίζοντας.

Ὁ Βασίλης τὸν πρόλαβε.

—Λέγω ν' ἀλλάξουμε, τοῦ ἐξηγᾶ, καὶ δὲ θέλουν!

Ὁ μαφαζὰς ἦρτε κατὰ μᾶς, ἐμένα καὶ τὴ μαϊμούν, μᾶς χτύπησε μὲ τὸ κουντάκι τοῦ τουφεκιοῦ του, χολωμένος καὶ μᾶς κατέβασε κάτω ἀπ' τὸ βαγόνι· ἔσπρωξε τοὺς ἄλλους διό, τὸ Βασίλη καὶ τὸ Ζαφείρη, μὲ τὸ ζόρι ν' ἀνεβοῦν.

Μᾶς φόρτωσαν.

Ἐνα σακκὶ ὀγδόντα ὀκάδες δίνει κέρδος τόσα. Καθένα εἶναι ἓνας μικρούλης ψιλογραμμένος ἀριθμὸς μέσα σ' ἓνα λαμπρὸ γραφεῖο μὲ γιαλιστερὰ μόμπιλα καὶ μὲ μιὰ κοιλιὰ φουσκωμένη ἀπὸ τ' ἄντρα καὶ τὶς βρῶμες. Ἐμεῖς, ἐγὼ κι ἡ μαϊμούν, τὰ βλέπαμε λίγο διαφορετικά. Τὸ βάρος τοῦ γλυκοῦ οὐρανοῦ ἦρτε καὶ βώλιασε ἀπάνου στὶς πλάτες μας, καταξε-

σκισμένες ἀπὸ τὰ ἴδια μας τὰ νύχια· δὲν εἶναι τρόπος νὰ τὸ τινάξεις καὶ νὰ τοῦ δώσεις μιὰ γλυκιὰ τύφλα, μὲ εὐγένεια. Μαζώχτηκε ἐκεῖ, ἔγινε ἓνα ἔλεεινὸ παλιόπραμμα, ἓνα παλιοτσούβαλο, κι ἦρτε νὰ ἐκδικηθεῖ.

Μιὰ ψιλὴ καμπύλη, ἐκεῖ, στὸ φλοῦδι τῆς γίς, νὰ μετακινήσεις φορτωμένος τὸ ἓνα ποδάρι, εἶναι τόσο μαρτυρικὴ ἱστορία! Ὁ φουκαράς, τὸ 1283 ἀνάσαινε μὲ δυσκολία, πιδὲ πολλὴ ἀπὸ μένα. Τὸν ἄκουγα δίπλα μου καὶ τὰ μάτια μου πάγαιναν πρὸς τὸ μέρος του· δὲν ἔβλεπα παρὰ τ' ἀδύνατα ποδάρια ποὺ ἔγραφαν τὶς μικρὲς ἀκανόνιστες καμπύλες στὸ φλοῦδι τῆς λασπωμένης γίς. Εἶχε τυλίξει τὶς πατοῦνες, γιατί ἦταν ξυπόλυτος, μὲ κομμάτια παλιόπανα, χοντρὰ καὶ βρώμικα. Τὸ ἓνα τὸ ποδάρι του ἦταν ὄλο πληγῆ· δὲν μποροῦσε νὰ τὸ πατήσῃ καὶ γι' αὐτό, μόλις τὸ ἄγγιζε, χάμου, μὲ τὶς μύτες. Ἔτσι στηριγμένος μόνο στὸ ἓνα τὸ γερὸ ποδάρι, παραπατοῦσε, μιὰ, ἔτρεμε, καὶ νόμιζα πὼς, ὅπου νᾶν.μ θὰ κατρακυλήσῃ.

Στὴ δευτέρῃ στρατᾷ ἓνα κομμάτι ἀπ' τὸ σπάγγο ποὺ ἔδενε τὶς πατσαβοῦρες στὸ πληγωμένο ποδάρι ἔσπασε· οἱ λάσπες χύθησαν ἀπ' τὴν ἀνοιγμένη τρύπα σ' ὅλη τὴν πληγῆ.

Τὸ 1283 συγκρουασμένο ἔκανε νὰ τινάξῃ τὸ ποδάρι του γιὰ νὰ πεταχτοῦν οἱ λάσπες. Ἀλλὰ τὸ σήκωσε πάρα πολὺ· τ' ἄλλο τὸ καλαμάκι, δὲ βάσταξε τὸ βάρος. Τὸ 1283 ἔπεσε μὲ τὴ μούρη στὶς λάσπες, μαζὺ μὲ τὸ φορτίό του.

Ὁ Βασίλης μὲ τὸ Ζαφείρη ἔτρεξαν, ἔπιασαν τὸ

τσουβάλι καὶ τῷ φεραν στήν ἀποθήκη, πού ἦταν, ἀπὸ
κεῖ πού ἔπεσε διὸ βήματα τόπος. Γυρίζουν πίσω.
Ὁ Ζαφείρης στέκεται στήν πόρτα τοῦ βαγονιοῦ.
Σκέβεται πὼς ὁ Βασίλης θὰ ἔχει μαλακώσει καὶ δὲ
θὰ ἐπιμένει. Μιὰ στιγμή τοῦτος γύρισε καὶ τὸν εἶδε·
ἔπειτα, ἀνέβηκε στὸ βαγόνι.

Ὁ Ζαφείρης τὸν βλέπει στὰ μάτια.

— Βασίλη, πρέπει νὰ λυπηθεῖς, τοῦ λέει μαλακά,
σχεδὸν χαϊδευτικά. Ἐγὼ δὲν ἀνεβαίνω.

Τοῦτος γνέφει ψηλά : τίποτα!

Σκούπισε τὴ μίξα μὲ τὸ χέρι του. Ὁ ντόχτορ πού
κάθεται ἐκεῖ κοντὰ καὶ παρακολουθεῖ σιωπηλὸς ἄξα-
φνα πλησιάζει στὸ μαφαζά, γεμάτος τσακίσματα καὶ
λιγοῦρες.

— Ἀγάπητέ, τοῦ λέει, τὰ στρατά, θέλουν περι-
πατοῦ δὲ μοῦ τοὺς δίνεις τοὺς μουσιοῦδες, νὰ τοὺς
κάνω μπροστά σου μιὰ βόλτα ; Εἶναι πολὺ καλομαθη-
μένοι...

Ὁ στρατιώτης γέλασε. Τοῦ ἔδωσε τὴν ἄδεια καὶ
μᾶς διατάζει : « ὄ, τι σᾶς λέει ὁ ντόχτορ ! »

Ἦρτε κοντὰ μας καὶ μᾶς ἔβαλε στὴ γραμμὴ·
μπροστά τὸ Ζαφείρη μὲ τὸ Βασίλη, ἀπὸ πίσω ἐμένα
καὶ τὴ μαϊμόν.

— Ἐμπρός, μάργς !

Εἴμαστε ὅλο λύσσα ἐνάντια σ' αὐτὸ τὸ σαμιαμίδι
πού ὁ Θεὸς τῷ στείλει κατ' εὐθειᾶν σὲ μᾶς, γιὰ νὰ μᾶς
τυραγνᾷ. Ἄν εἶναι ἄλαφρής, θὰ μπορούσε νὰ τὸν
ρίξει ἀνάμεσα σὲ τίποτα χορτασμένες κοιλιές γιὰ νὰ
τὶς γαργαλᾷ στὴ χώνεψη μὲ τὰ μασκαραλίκια του· ἂν
πάλι εἶναι κι αὐτὸς κανένα πρόβατο τοῦ κυρίου πού

παλεύει νὰ κρατηθεῖ στὴ ζωὴ, ἄραγες ἀξίζει τὸ σημα-
δεμένο τομάρι του γιὰ νὰ ὑποφέρνουμε τόσο;

Χωρὶς νὰ τὸ θέλει, τὰ μάτια τοῦ νούμερου 1283
εἶχαν βουρκώσει ἀπ' τὸν πόνο. Στὸ κούτελό του εἶχε
ἀνοίξει ἀπ' τὸ πέσιμο μιὰ τρύπα καὶ τὸ αἷμα κατα-
κυλοῦσε στὰ γένια του. Περπατούσαμε ἕν, διό, ἕν, διό.
"Ἐσπρωχνα τὴ μαῖμοὺν γιὰ νὰ τοῦ δίνω νὰ καταλά-
βει τὶς διαταγές' πρόσεχε τὶ ἔκανα καὶ τὸ ἔκανε κι
αὐτός.

• Ὁ ντόχτορ μᾶς σταματᾷ μπρὸς στὸ μαφαζά.

— Ἐναν τεμεγά, μοσιούδες! μᾶς διατάζει.

Σκύψαμε τὰ κεφάλια. Κάνουμε στροφὴ. Μπρο-
στὰ στὴν πόρτα τοῦ βαγονιοῦ διατάζει: "Ἄλτ!

— Πήρατε τὸν ἀγέρα σας; μᾶς ρωτᾷ περιπαιχτικά.

Τὰ μάτια μας χαμηλά. Τὰ πόδια μας χτυποῦν
βιαστικὰ τὴ γῆς.

— Οἱ διὸ πρῶτοι, λέει ὁ ντόχτορ, πέντε βήματα
μπρὸς!

Ὁ Ζαφείρης κι ὁ Βασίλης προχώρησαν.

— Τώρα, λέει χαμογελώντας, ὅποιος πρωτομπεῖ
στὸ βαγόνι! Ὅποιος δὲν προφτάξει...

"Ἐδειξε τὴν πλάτη του.

"Ἐγὼ κι ἡ μαῖμοὺν εἴμαστε δίπλα στὴν πόρτα·
πήδηξα μέσα, μὲ τὸ μᾶρς πὺν ἔδωσε ὁ ντόχτορ,
καὶ τράβηξα τὸ σύντροφό μου. Ὁ Βασίλης μού-
νταρε νὰ προφτάξει σὰν παλαβός. Ὅταν μᾶς εἶδε μέ-
σα ἄφησε μιὰ βλαστήμια. Ὁ Ζαφείρης δὲν κουνή-
θηκε ἀπὸ τὸν τόπο του.

— Φορτῶστε τους! διατάζει ὁ ντόχτορ σὲ μᾶς.

"Ἐτριψε τὰ χέρια του ἱκανοποιημένος, χαιρέτισε

στρατιωτικὰ τὸ μαφαζὰ ποὺ γελοῦσε καὶ πῆγε στὸν τόπο του.

Ὁ Βασίλης, σὲ λίγο, σὲ μιὰ ξεκουρασά, τὸν πλησίασε μὲ χαμόγελο γιὰ νὰ πιάσουν φιλία. Ἄφοῦ καὶ τοῦτος ἦταν ἓνα πρόσωπο χρειαζούμενο. Κάνει καθένας ὅ,τι μπορεῖ - γιὰτὶ ἄλλιῶς, θὰ ἦταν φόβος ἢ αἰωνιότητα νὰ πάθει ἀπὸ ἀσφυξία, ἂν ὁ Βασίλης τῷδινε πρὶν ἀπὸ τὴν ὥρα του κι ἐγώ.

Ἐνα μικρό, μαῦρο σύννεφο τρέχει ἀπάνου στ' ἀντικρυνὸ βουνό. Τὸ κοιτάζουμε ξανὰ σὲ λίγο· ἔχει μεγαλώσει κι ὅσο πάει, ξαπλώνεται. Εἶναι μιὰ προσπάθεια ἀποφασιστικὴ καὶ σίγουρη· δὲν τὸ χωρᾶ ὁ τόπος.

Καθούμαστε νὰ φᾶμε ἓνα κομμάτι ψωμί μαῦρο. Βάζουμε τὰ δάχτυλα στὴν ψύχα γιὰ νὰ τὸ δοκιμάσουμε· οἱ δαχτυλιές μας χώνονται βαθειὰ καὶ μένουں τυπωμένες στὴ λάσπη τούτη. Ὁ μαφαζὰς τρώγει μονάχος του σὲ διὸ μέτρα τόπο· κινιέται λεύτερα καὶ μασσᾷ ἓνα κομμάτι τυρὶ. Ναί, γιὰ τὴν ὥρα, μποροῦσε νὰ ἦταν, Κύριε, καὶ τόση λίγη εὐτυχία. Ἐχομε νὰ κινηθοῦμε λεύτερα ἓνα σωρὸ ἀτελείωτες μέρες. Ἀπὸ πίσου μας, ἡ σκιά τοῦ μαφαζὰ εἶναι κολλημένη στὶς πλάτες μας· μᾶς ψάζει καὶ μᾶς τυραγνᾷ. Ἐνα κομμάτι λαδωμένο τυρὶ ξαίρεις πῶς θέλουν νὰ τὸ σκίσουν τὰ δόντια μας, ὅπως καὶ ἐσένα, Κύριε ;

Ἐνα ἐπιβατικὸ τραῖνο ἦρτε. Φωνές. Βλαστημοῦν. Καλοσωρίσματα. Ἄπλοὶ ἄνθρωποι, πλούσιοι μὲ γιαλιστερὰ φέσα.

Ἐνας ἀξιωματικὸς ἔχει ψαλιδίσει τὸ ἓνα μέρος

ἀπ' τὸ μουστάκι του πολὺ πιὸ λίγο ἀπ' τ' ἄλλο· θαρ-
ρεῖς πὼς τὰ διὸ τοῦτα δάχτυλα, οἱ τρίχες, κνη-
γιοῦνται στ' ἀστεῖα καὶ τὸ ἕνα, τὸ κοντό, σφίχτηκε
νὰ προφτάξει τὸ ἄλλο.

Ὁ ἀξιωματικὸς δίνει τὸ χέρι του στὸ βαγόνι
σὲ μιὰ χανοῦμ' ἔτσι πὺν βάζει τὸ πόδι της στὴν ἀ-
σκάλα, ἢ κοντὴ φούστα της τραβιέται καὶ γιὰ ἕνα
δεύτερο λεπτοῦ φαίνεται ἕνα ἄσπρο κομμάτι κρέας.
Δαγκάνω τὸ ψωμί καὶ ἀφηριέμαι νὰ μασῶ τὸ
χῶμα πὺν γρατσουνίζει μὲς τὰ δόντια μου. Τὶ θὰ
ἔλεγες, φτωχὴ καρδοῦλα, ἂν ἦταν νὰ χῶσουμε τὰ
νύχια, ἔτσι γεμάτα βροῶμα καὶ λύσσα, σ' ἕνα κομ-
μάτι ἄσπρο κρέας;

Ὅλα αὐτὰ τὰ θαυμάσια πράγματα ἔγιναν τὴν
πρῶτη μέρα. Μιὰ γριὰ τοῦ σταθμοῦ, πὺν κάθουν-
ταν ἐκεῖ, σ' ἕνα σπιτάκι, γύριψε ἀπ' τὸ μαφαζὰ
ἕναν ἀπὸ μᾶς, γιὰ νὰ τῆς πλύνει τὰ πατώματα, ὡς
πὺν νὰ ξαναπιᾶσουμε δουλιὰ. Στείλαμε τὸ 1283, τὴ
μαϊμούν, μπάς καὶ τοῦ δώσουν κανένα καθαρὸ κομ-
μάτι πανὶ νὰ δέσει τὸ ποδάρι του.

Σὰν κόντευε τὰ τελειώσει ἢ ἔξτρα ἀγγαρεῖα τού-
τη, πῆγε κατὰ κεῖ κι ὁ Βασίλης, σὰ σκυλὶ πὺν μυ-
ρίζεται. Γύρισαν μαζὶ μὲ τὸ 1283. Ὁ Βασίλης φο-
ροῦσε ἕνα μπαλωμένο χακὶ σακάκι πὺν ἦταν στὴ
θέση μας περίφημο. Ἡ γριὰ Τουρκάλα τὸ εἶχε δώ-
σει στὴ μαϊμούν, μαζὺ μ' ἕνα σακκὶ ἀδειανὸ γιὰ νὰ
τὸ κάνει στρωῶμα. Ὁ Βασίλης τὸν ἀρμήνεψε:

—Νά, βρέ, ἔτσι θὰ κάνεις γιὰ νὰ μὴν κρυώνεις.

Ἐπιασε τὸ σακκί, τὸ ἔσκισε στὶς μπάντες καὶ
στὴ μέση τοῦ πάτου ἀνοιξε μιὰ στορογγυλὴ τρύπα

ἔκεῖ μέσα πέρασε τὸ κεφάλι τῆς μαϊμούν. Ὑστερα ἔδετε στὴ μέση του τὰ διὰ φύλλα τοῦ σακκιοῦ μ'ἕνα σπάγγο. Τὰ διὰ χέρια τοῦ μουγγοῦ βγαίνουν ὄξου ἀπ' τὶς πλαγινῆς σκισμάδες, σὰ νὰ μὴ θέλαν νὰ ὑποταχτοῦν, τοῦτα μονάχα, γιατί ὄλο τὸ ρέστο τῆς μαϊμούςς ὑπάκουε μὲ προθυμία. Τὸ σαλεμένο μιὰλὸ εἶχε μαζωχτεῖ στὸ κεφάλι σὰν τὸ σαλιάγκι μὲς τὸ καβούκι του. Δὲν τοῦ καίγεται καρφὶ γιὰ τὸ τί γίνεται ὄξου. Ἀκινητεῖ. Εἶναι μιὰ νεκρὴ ἀλοιφή πὺν μποροῦσε, φαντάζουμαι, νὰ λείψει· δὲ θ' ἄλλαζε τίποτα στὸ παλληκάρι τοῦτο.

Τὴν τέταρτη μέρα εἴμαστε μονάχα οἱ τρεῖς μας· τὸ 1283, ἐγὼ κι ὁ Ζαφείρης. Κουβαλούσαμε ἀπ' τὸ σταθμὸ κουλοῦρες συρματοπλέγματα καὶ τὰ φέρναμε σὲ μιὰν ἀποθήκη, δέκα λεφτὰ μακρὰ. Πᾶνε κι ἔλα δὲ μᾶς σταματοῦσαν νὰ ξεκουραστοῦμε. Ἦταν διὰ μαφαζάδες. Ὁ ἕνας μᾶς πάγαινε ἀπ' τὸ σταθμὸ στὴν ἀποθήκη· κάθουνταν ἐκεῖ καὶ ξεκουράζονταν καὶ μᾶς ἔπερνε ὁ ἄλλος, ὁ ξεκουρασμένος. Ὅλο ἔτσι. Ἐμεῖς γλύβαμε τὸν ἀγέρα, νὰ δοκιμάσουμε γιὰ γοῦστο πόσο εἶναι κρύος καὶ τὸ κόβαμε δρόμο, σίγουρα ἀπὸ ἐνθουσιασμό.

Αὐτὰ τὰ σύνεργα, τὰ σύρματα, τὰ φαμπρικέρουν σὲ μεγάλες κουλοῦρες. Μπαίναμε μέσα στὴν κουλούρα καὶ τὴν κουβαλούσαμε, ἔτσι, κρατώντας τὴ γύρω στοὺς γοφούς, μὲ τὰ διὰ χέρια, γιὰ περισσότερη εὐκολία. Ἀλλά, οἱ διαόλοι παίζουσαν σὰ λάστιχο στὰ χέρια καὶ τὸ βάρος τους γίνεται πὺν μεγάλο, γιατί σὲ τραβᾶ κάτω.

Ἦθελε πολλὴ ὥρα νὰ ἔρτει τὸ μεσημέρι κι εἴ-
μαστε κι ὅλας κατατσακισμένοι. Μονάχα ὁ Ζαφεί-
ρης τραγουδοῦσε σιγά, ἓνα σκοπὸ. Ἦταν ἡμερὸς
καὶ γλυκὸς σὰν τὴν Ἀνατολή.

Ὅταν ἓνας μουγκρίζει ἀπ' τὴν κούραση κι ὁ ἄλ-
λος τραγουδᾷ, ἡμερὰ καὶ γλυκὰ σὰν τὴν Ἀνατολή,
δὲν εἶναι ἄλλος τρόπος παρὰ νὰ μπήξει ὁ τρίτος τὰ
κλάμματα, γιὰ ποικιλία. Ὡς τόσο ἡ ὥρα δὲν ἦταν γιὰ
λιγοῦρες.

— Αὐτὸ εἶναι κουράγιο μιὰ φορὰ, σύντροφε! τοῦ
λέω ἀγαναχτισμένος. Βέβαια, τὶ μᾶς λείπει γιὰ νὰ
χορεύουμε κι ὅλας...

Ἡ Ἀνατολὴ ἔμεινε κομμένη, ξεκρέμαστη, πὰ στὰ
χεῖλια τοῦ Ζαφείρη.

Μὲ κοίταξε μὲ ἀγαθότητα.

— Παιδί μου, ὄλα τὰ πράγματα ἔχουν ἓνα τέλος,
λέει ἡσυχᾶ.

Περπατούσαμε, ἐμεῖς καὶ τὰ σύρματα.

— Μονάχα νὰ μὴ σοῦ λείψει ἡ ἐμπιστοσύνη,
προσθέτει χαμηλώτερα. Γιατὶ, λοιπὸν νὰ μὴν τρα-
γουδᾷς; Ἐγὼ, εἶμαι σίγουρος!

Τὶ εἶναι λοιπόν, τούτῃ ἡ ἀνόητη τσίπα ποὺ
ἔχει τυλίξει γύρω γύρω τὴν καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου,
γιὰ νὰ εἶναι σίγουρος; Νὰ τὰ βάλουμε κάτου,
ἀδερφή λουκάντα! Ἐγὼ ἔχασα τὴν ἐλπίδα, ἀπὸ τὴν
πρώτῃ στιγμή, μέσα στὴν κατάντια μας· ἀπὸ
δὼ καὶ πέρα πᾶμε στραβά, εἶπα τοῦ σιὸρ
Ἡλία. Καὶ ἀδιάφορα. Λοιπόν, ἂν ἓνας μας πρέ-
πει νὰ τραγουδᾷ, νὰ οὐρλιάζει, αὐτὸς εἶμαι ἐγὼ.
Αλλά, κάποιος ἀπὸ μᾶς πρέπει νὰ κλαίγει, ἀδερφ

μου. "Οχι γι' ἄλλο τίποτα, μονάχα μὴ χαθεῖ ἡ ποι-
κιλία. Δὲν τὰ σάζουμε, μιὰ νὰ κλαῖμε καὶ μιὰ νὰ
γελοῦμε, μαζύ ;

Ἐν τούτῳ ἤρτε καὶ κάθισε στὴν πεζοῦλα τοῦ
σταθμοῦ.

—Γιὰ σου, σεῖτάν ντόχτορ! τὸν χαιρετᾶ ὁ μα-
φαζάς.

Σηκώθηκε καὶ λύσσαξε στοὺς τεμενάδες. Εἶχε
κόψει τὸ καπάκι ἀπὸ ἓνα τενεκεδένιο κουτὶ μὲ γάλα,
ἄνοιξε μιὰ τρύπα καὶ τὸ κάρφωσε στὸ στήθος γιὰ
παράσημο.

Ἐν τούτῳ τοῦ εὔχεται: "Ἰσαλλα καὶ πασσᾶς!

Φχαριστᾶ.

Μᾶς ἀκολούθησε στὴ στράτα, καθὼς καὶ στὸ γν-
ρισμό. "Ἄλλη μιὰ βόλτα. Κουράστηκε κι' ὅλας πρό-
σεξε τὴ μαϊμούν κι' ἐμένα πὺν εἶχαμε ἀποκάνει.
Μόλις φτάξαμε στὸ σταθμό, ἄξαφνα, σὰ καλὰ κα-
θούμενα πετιέται ψηλά, σὰ νὰ χόρευε.

—Νὰ δεῖς τώρα τί ἔχει νὰ γίνεῖ! φωνάζει στὸ
μαφαζά. Τώρα νὰ δεῖς!

"Ἐχεις, ἐφέ, * ἀρρεβωνιαστικιά ;

"Ἦταν ἓνας σαραντάρης ζευγὰς ἀπὸ τὰ χωριά
τοῦ Σεμπάς. Αὐτουνοὺς τοὺς παντρεύουν οἱ γονιοὶ
τοὺς δεκαπέντε χρονῶ μιξάριδες. Τοῦτος σίγουρα,
στὸ χωριό του θὰ ἔχει γυναίκα μ' ἓναν κόσμον μωρά.
Στὸν ντόχτορ ὅμως λέει πὺν ἔχει ἀρρεβωνιαστικιά
στὴ Σμύρνη πὺν κούρσεψαν. "Ἐτσι, θὰ φαντάζεται,
πέρνει πὺν πολλὴ σημασία τὸ ὑποκείμενό του.

* παλληκάρι

—Τὸ λοιπόν, συνεχίζει ὁ ντόχτορ, ἐγὼ θὰ σφκιάξω τώρα ἕνα κάντρο ἐσένα τὸν ἴδιο, ζουμπουλοῦ μουμουλοῦ,* νὰ λυσσάξει τὸ κοπελοῦδι μόλις τοῦ τὸ στείλεις! Βαλλαί! **

Ἐνοιξε ἡ γλῶσσα του καὶ δὲ σταματοῦσε· τοῦ καυκιόταν τὰ μιχλιμπίδια πὺν θᾶχει ἡ ζουγραφιά, κῆτσι θὰ κάνουμε τοῦτο τὸ στριμμένο μουστάκι (καὶ τοῦ ἔδειχνε τὸ μουστάκι του πὺν ἦταν ὀλότελα πεσμένο μὲς τὰ χεῖλια του, σὰ μαραμένο)· καὶ τοῦτο τὸ καλπάκι λίγο στραβά, καὶ τὸ τουφέκι στὴ μπάντα, θὰ βάνουμε στὴ μέση κι ἕνα μακρὺ σπαθὶ νὰ μοιάξεις σὰ ζαμπίτ...»

Ἡ περηφάνια ξύπνησε μὲς τὸ σαραντάρη· τσοῦπ. Ἐκανε πὺς δὲν ἤθελε, μὰ στὸ τέλος πέρνει τὴν ἀπόφαση, κάθετα χάμου κι ἀρχίζει νὰ σάζεται. Ὁ ντόχτορ βγάζει ἕνα παλιόχαρτο λαδωμένο κι ἕνα καλέμι.

«Δεξιώτερα!» — «Τὸ καλπάκι πὺν στραβά, στὴ μπάντα! Ἐ! ἔ! Μὴ σαλαγᾶς! Ἐκεῖ! Ντοῦρος!»

Ἡ σαλιωμένη μύτη τοῦ καλεμιοῦ σέρνεται μιὰ ὄρα πάνου στὸ λαδωμένο χαρτί ζουγραφίζοντας μιὰ γοργόνα πὺν δὲ θὰ ἤθελε καὶ πολὺ νὰ γίνεῖ ὁ Μεγαλέξαντρος, γιὰ, κανένα καραβοπάμπορο μὲ τ' ἄρμενα, τίποτα τέτοιο.

Ἐμεῖς ξαπλώνουμε καὶ ζουλοῦμε τὴν κοιλιὰ μας, πὺν γουργουλίζει μὲς σὲ τοῦτο τὸ ἄβρὸ τοπεῖο, χωρὶς διάκριση.

* λουλουδάτο, μυρουδάτο.

** Μὰ τὸ Θεό.

Ὁ μαφαζάς, ὁ ἄνθρωπος δὲν τὰ βάσταξε πιά. Ξύστηκε ἀπὸ δῶ, ξύστηκε ἀπὸ κεῖ, αἶ στο διάολο στο τέλος !

—Μωρέ, μπάς κι εἶναι κανένα χάνι μὲ παραθυρέλια τὸ μοῦτρο μου καὶ δὲν τελειώνει ; φωνάζει χολωμένος. Διὸ μάτια καὶ διὸ ρουθούνια εἶναι, ὄλο—ὄλο.... Τὰ παρατῶ !

Μιά, διὸ βιαστικὲς γραμμὲς ἀκόμα· ὁ ντόχτορ τοῦ δίνει τὸ κάντρο γεμάτος καμάρι· ἀλλὰ τὰ μάτια του βλέπουν καὶ πλάϊ, ἀπὸ φόβο. Ὁ μαφαζάς τὸ κοιτάζει ἀπὸ δῶ, τὸ κοιτάζει ἀπὸ κεῖ, ὁ Μεγαλέξαντρος τοῦ κλείνει τὸ μάτι, τὸ караβλάμπορο σκαμπανεβάζει, στο τέλος ἀναγνωρίζει τὸν ἑαυτὸ του καὶ λάμπει ἀπὸ χαρά.

Εἶχαμε ξεκουραστῆι.

Λοιπὸν ; Μὲ μασσημένα λόγια ; μὲ τζιριτζάντζουλες, ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ ὁ ντόχτορ τὸ εἶπε στο Βαγγέλη, τὸ ράφτη. Ἦταν καθαρὸ. Τάκουσε στοῦ κομαντάν, κόνοντας, ὅπως συνήθεια, μασκαραλίκια.

Τὴν αὐγὴ θὰ κρέμαζαν τοὺς τρεῖς συντρόφους. Ἦταν καταδικασμένοι σὲ θάνατο.

Πολὺ ἀργὰ μαζευτήκαμε ὄλοι ἀπόξω, ἀπ' τὶς ἀγγαρεῖες. Μονάχα οἱ τρεῖς τους δὲν ἤξαιραν τὸ φοβερὸ μυστικὸ.

Οἱ ἄλλοι, ἐμεῖς, συνεννοοῦμαστε μὲ γενεψίματα. Ποιὸς νὰ τὸ πεῖ ; Ναί, Σπίνο, ἐσὺ παιδί μου, ἐσύ... Ποιὸς εἶναι πιὸ καλὸς ἀπὸ μᾶς γιὰ νὰ ἔχει τόσο κουράγιο ;

‘Ο Σπίνος γνέφει στο Ζαφείρη. Ποῦ νὰ σκεφτεῖ γιὰ τὸ Βασίλη; Θὰ ἦταν φόβος νὰ τὸν σκίσει, μόλις τὸ μάθει. ‘Ο Ζαφείρης εἶναι ἀγαθός. ‘Ο Σπίνος κάνει τὸ λογαριασμό, πὼς ἀφοῦ εἶναι ἀγαθός, τὰ πράγματα θὰ πᾶν κατ’ εὐχὴν· ἔτσι γίνεται πάντα: Τοῦτοι ἀντέχουν, παντοῦ.

Ψί. Ψί. Ἀκοῦμε αὐτὸ τὸ μικρὸ θόρυβο πὸν γίνεται ἐκεῖ, ὅπως ὁ Σπίνος μιᾶ σὲ μιὰ γωνιὰ τὸ λουκαντιέρη καὶ βλέπουμε, ὅλα τὰ μάτια, στὴ φωτιά, γιατί φοβούμαστε πὼς κάτι θὰ γίνει.

Τελείωσε, Σπίνο; Τὸ κορμὶ τοῦ Ζαφείρη λύγισε καὶ κουτρουβάλησε στὰ πόδια τοῦ Σπίνου, σὸν πὸν ἀφήνεις μιὰ χοντρή καδένα καὶ πέφτει. Τρέξαμε ὅλοι.

—Τὶ εἶναι, βρέ; φωνάζει ὁ Βασίλης, Παλαβωθήκατε;

Χτυπούσαμε μὲ χαστούκια τὸ μοῦτρο τοῦ Ζαφείρη νὰ συνέρτει. ‘Ο Βασίλης, μὴ καταλαβαίνοντας ἦταν ἔξω φρενῶν.

—Θὰ μιλήσεις, βρέ; μούγκριζε στὸ Σπίνο κι ἔκανε ἓνα βῆμα κατὰ τὸ μέρος του.

Τὶ νὰ κάνει κι ὁ φουκαρὰς ὁ Σπίνος; Ἔτρεμε. Τὸν εἶχαμε ἐγκαταλείψει. Τόσο βάρος!

Φωνάζει σπαραχτικά, ἀπελπισμένα, μὲ λυγμούς.

—Ἀδερφούλη!.... Ἀδερφούλη!.... Μὴν τρομάζεις! Θὰ σᾶς κρεμάσουν!....

Μιὰ. διό, ἴσως περισσότερες ὥρες.

‘Ο Βασίλης μούγκρισε, μούγκρισε, μάτωσε τὶς γροθιές, σύχασε—ἓνα παιδάκι εἶχε ἓναν ἀνθρωπο ἀπὸ λάστιχο. Τὸν φούσκωνε κι ἦταν ἓνας στρωτός,

περήφανος άντρας· από μιὰ ψιλὴ τρύπα, φ.σ.σ.σ., ἔφυγε ὁ ἀγέρας. Ὁ λαστιχένιος ἄνθρωπος συμμαζώνεται, συμμαζώνεται, σὰ νὰ ἦταν ζωντανὸς καὶ τοῦ ἔφυγε, ἄξαφνα τὸ θάρρος.....—

Ἡ μιλιὰ ἦταν κομμένη στὰ στόματα. Ποιὸς ν' ἀρχίσει πρῶτος, νὰ λυθεῖ ἢ σιωπῇ; Ὁ Σπίνος καταλαβαίνει ποῦ βρίσκεται τὸ κουμπὶ πού πρέπει νὰ πατήσῃ. Σβύνει τὸ λυχνάρι.

Ὅταν, ἔτσι, τὸ ὑπόγειο σκοτείνιασε ἀκούστηκαν στὴν ἀρχὴ κάτι ἀδύνατοι ψιθυρισμοί. Σὲ λίγο δυνάμωσαν. Πήραμε κουράγιο νὰ μιλήσουμε μὲς τὸ σκοτάδι, σὰ νὰ μὴ φοβόμαστε τώρα. Στὴν ἀρχὴ τὰ λόγια ἦταν ἀμφίβολα.

—Ποῦ ξαίρεις; ἔλεγε ὁ Βαγγέλης, ὁ δικός μας, μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ψέμματα, ἀδερφέ!

Ὅξω, στὴν πόρτα, ἀπόψε φυλάγουν διὸ σκοποὶ μᾶς κλείδωσαν· εἶναι καθαρὸ.

Γυρίζουμε τὸ φύλλο.

Εἶναι ἡ ψιλὴ φωνὴ τοῦ Σπίνου. Κάνει μιὰ τρομερὴ προσπάθεια νὰ γίνῃ ἡ ἀτμόσφαιρα, στὸ ὑπόγειο, πιὸ μαλακὴ, νὰ ἀραιώσῃ τὸ βάρος.

«Μιὰ φορὰ, λέει, σ' ἕναν τόνο. λίγο σοβαρό, λίγο εὐθυμο, πάγαιναν στὸ δρόμο διὸ φτωχοί: ἕνα μουλάρι κι ἕνας μυλωνάς. Ἐ! λέει τὸ ζό, προσταχτικά, ἀδερφέ μυλωνά, ἔσένα ἡ μοῖρα σου εἶναι πιὸ καλὴ. Γιατὶ μαθές; Θὰ τὴ βάλουμε κάτου, νὰ ἔρτουμε ἴσα, ἴσα. Τότες ἔκαναν ἄλλαξά τὰ διὸ ζά, τὸ μουλάρι ἔγινε μυλωνάς καὶ τοῦτος ἔγινε ἕνα ζό· κι εἶδαν πὼς τίποτα δὲν ἄλλαξε Ὁ μυλωνάς, τὸ ζό.....»

Χράπ!

Ὁ Σπίνος κόβει τὴν ἱστορία σὰ νὰ κατρακύλησεν ὁ μὲς τὸ στόμα του· κι ἀρχίζει νὰ κλαίει.

Κι οἱ διό τους, ὁ Βασίλης κι ὁ Ζαφείρης δὲ σαλεύουν· νομίζουμε πὼς κουράστηκαν πιά. Ὅπου— μὰ, ἔδῶ πρόκειται γιὰ τὴν αἰωνιότητα, Σπίνο! Δὲν πᾶν ἔτσι, ἀπροετοιμάστα.

— Ἀκούς, βρέ, ἀκούς! μουγκρίζει ἀπελπισμένα ὁ Βασίλης. Τὴν τελευταία ὥρα πὺν λέγαμε πὼς τελείωσε, βρέ....

Ἡ λόχη τῆς φωτιᾶς τραβᾷ βαριὲς σκιὲς πάνου στὰ πράγματα: στὸ πάτωμα καὶ στὰ μοῦτρα. Εἶναι μιὰ φωνὴ κομμάτια—κομμάτια πὺν πέφτει στὶς σκιὲς τοῦτες σὰ νὰ θέλει μὲ τὸ βάρος τῆς νὰ τὶς κάνει ν' ἀκινητήσουν.

— Ποῦναι, βρέ, πὺν ἔκανες τὸν ἅγιο; γυρίζει στὸ Ζαφείρη χωρὶς νὰ βασιέται. Ἐγὼ ἤμουν στραβοκέφαλο, μὰ ἦταν γιὰ τὰ μωρά μου, βρέ, γιὰ τὰ μουρέλια μ'... Ἐμ' ἐσύ; Τὸ βλέπεις, θὰ πᾶμε μαζύ, καὶ γὼ καὶ σὺ καὶ τοῦτος...

Ἡμουν δίπλα του· ἀνάμεσα σ' αὐτὸν καὶ στὴ μαϊμούν. Τοῦτος ὁ φουκαρὰς δὲν εἶχε καταλάβει τίποτα. Πρόσεξε μονάχα πὼς ξαγρουπνοῦσαν ὅλοι· ξαγρουπνοῦσε κι αὐτός.

Ὁ Βασίλης τὸν κοίταξε ἄγρια. Εἶναι ἡ ἴδια ἱστορία τοῦ πληγωμένου ποδαριοῦ, πολὺ ἴδια, φορτικά, χωρὶς ἐνδιαφέρον Σκαλίζει τὴν πληγὴ, γυρίζει ἀπ' τ' ἄλλο μέρος τὸ ἐμπιασμένο μαῦρο κουρέλι καὶ ψάχνει νὰ βρεῖ μὲ μακαριότητα, ἓνα κομμάτι στεγνὸ, χωρὶς

λάσπες και βρωμα, για να το φέρει, Ίσα—Ίσα, στο άνοιγμα τῆς πληγῆς.

Αὐτὴ ἡ ἀταραξία τὸ Βασίλῃ τὸν ἐρεθίζει πολὺ. Φουσκώνει.

—Γιὰ δές, μωρέ! φωνάζει κατὰ μᾶς. Φτάνει μονάχα νὰ μὴν πάγει τὸ ποδάρι του ἄδετο!..... Βρέ, δὲν καταλαβαίνετε, λοιπὸν ἐσεῖς;

Χύνεται ἀπάνου, πρὸς τὸ μέρος τοῦ μουγγοῦ, νὰ τοῦ δώσει νὰ καταλάβει, σάματος ἔτσι θὰ ξαλάφρωνε.

Πετάχτηκα μπροστά του.

—Βασίλῃ! Βασίλῃ! Μή! Νὰ μὴν καταλάβει! Γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ!

Ἔπεσε στὴν ἀγκαλιά μου καὶ μ' ἔσφιγγε.

— Παλιόκορμο! Παλιόκορμο! ἔλεεινολογοῦσε σιγά, τραβώντας νὰ σπάσουν τὰ κουμπιά τοῦ σακακιοῦ ποὺ εἶχε ἀρπάξει ἀπὸ τὸ 1283.

Θὰ ἔχουν περάσει τὰ μεσάνυχτα. Ὁ Ζαφείρης εἶναι ὀλότελα ἀμίλητος. Ὅσο κοντεύουν οἱ ὥρες δὲν ξαίρουμε τί νὰ ποῦμε. Μᾶς ἔπιασε ὁ φόβος.

Ὁ Βαγγέλης εἶχε μιὰν ἔμπνευση, ἄξαφνα. Λέει ἓνα τροπάριο τ' Ἀη Γιωργιοῦ «Ὡς τῶν αἰχμαλώτων ἐλευθερωτῆς.....»

Τελείωσε! Τὸ ξαναρχίζει ἄλλη μιὰ φορά, πιὸ χαμηλά.

Ὁ Βασίλης χτυπᾷ στὸ πάτωμα τὸ ποδάρι του μὲ τὴ φτέρνα.

—Σκάσε! βέ, καὶ σύ! Σκάσε!

«ἐλευθερωτῆς.....»

Αὐτὸ γίνεται· ἐκεῖ πὺ ἀρπάζεται, μαλακώνει.
Εἶναι μιὰ γλήγορη λόχη ἀπὸ ξερόκλαδα.

—Γιὰ νὰ θυμοῦμαι πὼς ἐσεῖς θὰ γλυτώσετε,
μωρέ, τὸ λές; τὴ στιγμὴ πὺ ἐμεῖς...

Τὰ καϋμένα τὰ ξερὰ κλαδιά.

—Ποῦ τὸ ξαίρεις, ἀδερφέ μου; λέει ὁ ράφτης.
Κι ἐμεῖς θὰ ἔρτουμε ἀπὸ πίσου σας...

Ὁ Βασίλης ἀγριεύει.

—Τὸ λές γιὰ νὰ μὲ παρηγορήσεις, ἔ; Ἐσὺ πὺ
εἶσαι σίγουρος! σίγουρος! Ὅλοι ἐσεῖς...

Τρίζουν τὰ δόντια. Εἶναι καθαρὸ πὼς ζουλεύει τὴ
μοῖρα μας.

—Μᾶς τυραγνᾶτε, μωρέ, μὴ μᾶς τυραγνᾶτε! πα-
ρακαλεῖ καὶ στριφογυρίζει μὲ ἀγωνία τὶς : λάτες καὶ
τὰ χέρια του, σὰ νᾶθελε νὰ δώσει κίνηση στὸ ζεστὸ
αἷμα του.

Ὁ Χρῆστος, ὁ γιαπιτζής, σηκώνεται καὶ φέρνει
νερὸ νὰ πιεῖ ὁ Ζαφείρης. Μὰ, ἔκλεισε, λοιπόν, ἡ
καρδιὰ τουτουνοῦ τοῦ ἀνθρώπου;

Τρέμει.

—Νὰ σὲ τρίψω λίγο τὰ ποδάρια νὰ ζεσταθεῖς;
τὸν ρωτᾷ σχεδὸν μὲ τρυφερότητα ὁ γιαπιτζής.

Γνέφει : ὄχι!

Σὲ μιὰ στιγμὴ μέσα τοῦ ἔλειψε ἡ πίστη. Κατρα-
κύλησε. Ἦταν καταστροφὴ. Τὶ σημασία, λοιπόν,
ἔχει νὰ εἶσαι καλός, γιὰ, κακός; Δὲν τὸ πίστευε
ποτέ πὼς ὁ Θεὸς θὰ ἔφτανε, ἔτσι, στὸ τέλος...

Τὶ νὰ θέλει; Γνέφει :

—Τίποτα!

Τίποτα; Ὁ ἄλλος ὅμως, ὁ Βασίλης, εἶναι ἓνα

Ξερό γλαδί. Δέν είναι ένα παλιόφυλλο, φ.φ.φ., νά πέσει μ' ένα φύσημα. Ἀνάβει.

— Μίλα, βρέ, μίλα! τοῦ σφυρίζει, προσέχοντας στή βουβαμάρα του. Δέν τὸ καταλαβαίνεις, λοιπόν, πὼς εἶναι πιά μειωρημένα τὰ λόγια;

Ἄου. ου. ου! κάνει ἡ μαϊμούν ένα δυνατὸ χαμουρητό, σὰ νὰ ρούφηξε μπίλιες-μπίλιες τὸν ἀγέρα.

Ὁ Βασίλης γίνεται ἔξω φρενῶν. Καταλαβαίνει τὸν ἑαυτό του ἀπομονωμένον στήν ἀγωνία. Τὰ μάτια του πέφτουν στὰ ξύλα πὺ ἀνάβουν στὸ τζίκι. Χύνεται κι ἀρπάζει ένα.

Πεταγούμαστε ἀπάνου. Κάνει νὰ χῶσει τὸ ἀναμμένο ξύλο μὲς τὰ ποδάρια τῆς μαϊμούς. Φράζουμε τὸ δρόμο.

Μουγκρίζει.

— Τί κάνεις, μωρέ;

Μὲ τὸ ένα χέρι βαστᾷ τὸ ξύλο, ἀπ' τὸ ἄκαφτο μέρος καὶ μὲ τ' ἄλλο χουφτιάξει μὲ λύσσα τὸ ἀναμμένο.

— Ἄχ, μανοῦλα μ' !...

Ἦσυχία. Τὸ 1283, ἡ μαϊμούν, δὲ βάσταξε. Τὸν πῆρε ὁ νύπνος. Ρουχαλίζει. Χώνω κι ἐγὼ τὰ ποδάρια μου, πὺ παγώνουν, στὸ σακί. Νά, τὰ τέσσερα ποδάρια μας πὺ βρωμοῦν, σὰ λέσι, δίπλα—δίπλα. Ἀγγίζουν.

Πᾶν νὰ κλείσουν καὶ μένα ἀπ' τὸ βάρος τὰ μάτια μου. Ἀλλὰ τὰ διὸ ποδάρια τῆς μαϊμούς εἶναι ἀνήσυχα. Μπλέκουν μὲς τὰ δικά μου. Σὲ λίγο....

Ἐ! θὰ κάνουν ὅ,τι μποροῦν!

Ἀπ' τὸ ξερόκλαδο δὲν ἀπόμεινε τίποτα ἄλλο ἀπὸ

στάχτη. Ὁ Βασίλης βλαστήμησε γιὰ τὸν πόλεμο, τοὺς Ἕλληνας, ἔτριξε τὰ δόντια του—κάη·ε.

—Ποιὸς φταίει; ποιὸς φταίει; ἀναρωτιέται βουρκώνοντας. Νὰ ἦμουν ἐγὼ, θὰ ἔλεγα, ἐγὼ εἶμαι, ἀλλὰ δὲν ἔκανα τίποτα.

Εἶναι καθαρὴ ἡ ἀδικία. Τὸ ἀνακαλύπτει τὴν τελευταία ὥρα, γιὰ, λίγο πρὶν. Κι ἐπειδὴ δὲν εἶναι νὰ τὸ φωνάξει πὼς κάτι βυῆκε, βουρκώνουν τὰ μάτια του. Ἄ! εἶναι, λοιπόν, τρόπος νὰ μερεύεις τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὴν ἀδικία;

Τὸ χιονόνερο γράφει ὄξω στίχους γιὰ τίς κυρίες μὲ ψυχὴ. Στὸ βαρσανισμένο μούτρο τοῦ Βασίλη εἶναι χυμένη ἡ γαλήνη, ἀπάνου στὰ γλιτσιασμένα γένια καὶ στὰ ματόκλαδα.

—Τώρα θὰ ἔχει πεῖ τὴν πρώτη σωστὴ κουβέντα.. (μουρμουρίζει μονάχος γιὰ ἓνα μωρουδέλι, γεμάτο μίξες)—Φαντάσου...

Φαντάσου! Τελείωσε. Ἦσαν οἱ* μαφαζάδες

—Κάλκινις! Γενί γκελέν!*

Σπρώχνω τὸ 1283. Τὰ μπλεγμένα μὲς τὸ ἴδιο σακκὶ ποδάρια, ξεμπλέκονται καὶ στέκουν: Γιατί;

—Τίποτα! Σηκώνω ἀψηλὰ τὸ κεφάλι μου στὴ ματιὰ τῆς μαῖμοῦς. Τίποτα.

Στὴν πόρτα τοῦ ὑπόγειου. Ὁ Βασίλης πέρνει πάλι πρῶτος τὸ θάρρος.

—Ἔ.... γειά σας!... προφταίνει νὰ πεῖ καὶ πέ-

* Σηκωθεῖτε! Κεῖνοι ποῦ ἦσαν τελευταῖοι! (οἱ νεοφερμένοι).

φτει στήν ἀγκαλιὰ τοῦ δικοῦ μας τοῦ Χρήστου, κουνώντας τὸ καμμένο χέρι του.

“Ὅλοι κλαίγουν Ἐνας σαραντάρης μαφαζὰς γυρίζει τὸ πρόσωπο ἀπ’ ἄλλοῦ νὰ μὴ βλέπει.

Τὸ 1283 μὲ ρωτᾷ πάλι, ἦσυχια, μὲ τὰ μάτια.

Τὸν χαδεύω στήν πλάτη.

—Τίποτα.

Τὸν φιλῶ θερμά, ἀδερφικὰ, στὸ κούτελο.

Τὰ τρία πτώματα κουνιόνταν κρεμασμένα τὸ καθένα ἀπὸ ἓνα κλαδί τοῦ βλατάνου στὴ μέση τοῦ Κιρκαγάτς. Οἱ χωριανοὶ μαζεύουνταν παρέες — παρέες, ἔβλεπαν μὲ περιέργεια τοὺς κρεμασμένους, φτοῦσαν κι ἔφευγαν ἱκανοποιημένοι, νὰ ζεσταθοῦν Ἐνας εἶχε καλλίτερη ἰδέα. Τύλιξε μὲ τὸ μαντύλι τὴν ἀπαλάμη του, ἀνέβηκε σὲ μιὰ καρτέλα κι ἔδωσε ἓνα χαστούκι στὸ πανιασμένο μοῦτρο τοῦ Ζαφείρη. Τὸ κάτου ἀχειλί τοῦ κρεμασμένου τραβήχτηκε σὰ λάστιχο καὶ πάλι πῆγε σιὸν τόπο του.

Ὁ ντόχτος κείνη τὴ μέρα ἔκανε τὸ μεγαλείτερο πατιρντι μὲς τὸ χωριό. Τῷστρωσε κάτου ἀπ’ τὸν πλάτανο κι ἔκανε ὅ,τι περνοῦσε ἀπ’ τὸ χέρι του γιὰ νὰ δώσει ποικιλία στὸ θέαμα. Ἄρχισε νὰ χορεύει κάτου ἀπ’ τοὺς κρεμασμένους. Τραγουδοῦσε ἓναν παλαβὸ σκοπό, σὰν τὸ μουγκρηχτὸ ἐνὸς ζοῦ, ἄγριο, χωρὶς λογαριασμό, μὲ κάτι συρμένες κραυγὲς ποὺ κόβουνταν ὅταν δὲν τὸ περίμενις. Οἱ κρεμασμένοι εἶχαν γίνει μούσκεμα ἀπ’ τὴ ψιλὴ βροχὴ ποὺ ἔπεφτε καὶ τὸ νερὸ ἔσταζε ἀπ’ τὰ γυμνὰ ποδάρια τους, βρωμισμένο.

Λίγες στάλες ἀπ' αὐτὸ τὸ βρώμιον νερὸ ἔπασαν ἀπάνου στὸ σβέροκο τοῦ ντόχτορ. Αὐτός, γιὰ νὰ ἐκδικηθεῖ, τοὺς ἔδινε, μιὰ, στὰ μουσκεμένα ποδάρια, μὲ τὸ χέρι του· τὰ κρεμασμένα κορμιὰ στριφογύριζαν σβέλτα ἀπ' τὴ μιὰ κι ἀπ' τὴν ἄλλη κι ἔσταζαν πιὸ πολὺ.

Τοὺς κατέβασαν καὶ μᾶς τοὺς ἔδωσαν νὰ τοὺς θάψουμε πολὺ ἄργά. Ὅλη τὴ μέρα ἐγὼ κι ὁ Σπίνος ἀνοίγαμε ἓνα μεγάλο λάκκο μέσα σ' ἓνα ντερέ καὶ γιὰ τοὺς τρεῖς. Δὲ λὲς τίποτα, λοιπόν, Σπίνο ; Θυμᾶσαι ; Ἦταν ἓνα ζὸ κι ἓνας μυλωνάς κι ἔκαναν ἀλλαξιά, κι ἦταν πάλι ἓνα ζὸ κι ἓνας μυλωνάς. Σπίνο !

Ὁ ντόχτορ παρακολούθησε τὴ σκηνή, ὡς τὸ τέλος, πού τοὺς θάψαμε. Γύριψε μὲ τὸ στασιὸν κι ἔβγαλε τὸ παντελόγι τῆς μαϊμούς, ἓνα σῶβρακο πὸν εἶχε γίνει μαῦρο ἀπ' τὴ βροῦμα καὶ περνοῦσε γιὰ παντελόγι. Τόσο νερὸ τὸ μούλιασε καὶ δὲν εἶχε καθαρίσει ! Τὸ πῆρε.

— Σκουλίκι !

Ὁ χειμώνας, φέτος, εἶναι πολὺ βαρὺς. Ἀπὸ μιὰ μικρὴ τρύπα βλέπουμε τὰ χιονισμένα δέντρα στὴν αὐλή. Ἀπάνου στὰ κλαδιὰ ἔχουν σκεδιαστεῖ τόσο ὠραῖα πράγματα μὲ τὸ χιόνι—πῶς τὰ προτιμᾶτε, κυρία μου ; Ὡς τόσο, κάτου ἀπὸ τοῦτον τὸν κάτασπρο τάφο τρέχει ἀνήσυχα ἓνας ρωμαλέος χυμὸς—στὸ πιὸ μικρὸ κλαδάκι, ἀκόμα. Εἶναι μιὰ κραγγὴ σίγουρη καὶ ἀχαλίνωτη. Ὅσο γιὰ μᾶς, κι ὁ Σπίνος κι ἐγὼ κι ἡ μαϊμὸν κι ὁ Βασίλης, ὅλοι μας κάνουμε ὅ,τι μπορούμε, ὀδερφὴ λουκάντα.

Κάποιος ἦρτε στὸ ὑπόγειο φοβισμένα. Βλέπουμε τὸ ντόχτορ. Ποῦ ἦταν τὸ βίζιτο τοῦτο ;

Ἄπὸ κείνη τῆ μέρα, εἶναι ἕνας μήνας, δὲν τὸν ξαναείδαμε. Τὰ χεῖλια του ἦταν ἄσπρα. Ἄδύνατος. Ἦταν καθαρὸ πὼς πεινοῦσε καὶ πὼς μόλις σηκώθηκε ἀπ' τὸ στρῶμα.

Στηλώνουμε τὰ μάτια μας ἀπάνω του.

Ὁ ντόχτορ δὲν κατεβάζει τὰ δικά του. Κάνει πρὸς τὰ μᾶς ἀκόμα διὸ βήματα, ὕστερα σὰ νὰ τὸν ἔπιασε ὁ φόβος, μονομιᾶς, ξεκουμπώνει γλήγορα τὸ σακάκι του μὲ τὸ τενεκεδένιο παράσημο, βγάζει ἕνα μικρὸ πακέτο, τὸ ἀφήνει καὶ στρίβει, βιαστικά.

Παλαβὸς δὲν εἶναι ;

Ὁ Βαγγέλης ἀνοίγει τὸ πακέτο. Μιὰ κόλλα, ἀπὸ κάτου ἄλλη κόλλα. Ὑστερα, φάνηκε ἕνα παλιοπράγμα διπλωμένο μὲ φροντίδα, προσεχτικά.

Ἦταν ἕνα μακρὸ σῶβρακο ποὺ ἀπ' τὴ βρωμα εἶχε γίνει μαῦρο καὶ περνοῦσε γιὰ παντελόνη. Ἦταν ζαρωμένο, κοκκαλιασμένο· φαίνεται θὰ εἶχε μείνει πολλὴν ὥρα, καμμιὰ ὀλάκερη μέρα, στὸ νερὸ κι ὕστερα τὸ τύλιξαν βιαστικά καὶ στέγνωσε, τυλιγμένο, χωρὶς νὰ τὸ σιδερώσουν.

ΤΟ ΛΙΟΣ

Ἔπιναν καφέ. Κάθονταν στὶς πεζοῦλες, κάτου ἀπ' τὸν πλάτανο στὸ καφεενεδάκι τοῦ μουράγιου, στὴ Θερμῆ. Ἀπὸ κεῖ, καμιά κατοστὴ μέτρα, ἦταν ὁ δημόσιος δρόμος ποὺ πάγαινε στὴ Μυτιλήνη. Ἰ' αὐτοκίνητα σφυρίζαν παλαβά, σήκωναν τὴν κίτρινη ζεστὴ σκόνη καὶ παγαινοέρχονταν στὸ ἀριστοκρατικὸ Παλλάς, λίγο παρακάτου.

Ἦταν τρεῖς ψαράδες, νέα παιδιά κι ἓνας γέρος. Λάντιζαν τὰ παραγάδια. Τούτη εἶναι μιὰ βαρετὴ δουλιὰ ποὺ πρέπει νὰ γίνεται μόλις τραβήξεις τὰ παραγάδια ἀπ' τὴ θάλασσα. Πέρονουν ἓνα-ἓνα τ' ἀγκίστρια ἀπ' τὴ βρεγμένη κουβάρα, ὅπως εἶναι μες τὰ πανέρια, καθαρίζουν τοὺς σπάγγους, τὰ παράμουλα καὶ τ' ἀραδιάζουν ὕστερα, τ' ἀγκίστρια, στὰ χεῖλια τοῦ πανεριοῦ, σὰ στρατιῶτες. Ἀπ' τὴ θάλασσα ἔχουν κολλήσει πάνου στὰ δολῶματα κάτι μακρουλά σκουλίκια, σὰ σαρανταποδαροῦσες, μ' ἓνα ἀδύνατο κόκκινο χρῶμα. Μόλις τ' ἀγγίξεις, τὰ χέρια τσουίζουν σὰ νᾶπιασες Τσουκνίδες. Ἡ ζημιὰ εἶναι διπλή, γιατί μπαταλεύουν καὶ τ' ἀγκίστρια, ὅπου κολλήσουν, μιὰ ποὺ γλύφοντας τὸ δόλωμα δὲ δίνουν τόπο γιὰ τὰ ψάρια.

Οἱ διὸ ψαράδες ἦταν τ' ἀδέρφια οἱ Φουτιάδες.

Οἱ ἄλλοι διὸ ἦταν πατέρας καὶ γιός, Ἀἰβαλιῶτες, πρόσφυγες.

— Ἐ ! πῶς τὰ πήγατε, σήμερα, Δημητρό ; ρωτᾷ ὁ γέρος τὸ ἕνα ἅπ' τ' ἀδέρφια, σκουπίζοντας τὰ χέρια του στὰ βρακιά γιὰ νὰ τυλίξει τσιγάρο.

Ἐ Δημητρὸς εἶναι φχαριστημένος.

— Διὸ πανέρες μπαρμπούνια στὰ δίχτια, καὶ πέντε σιναγρίδες ! λέει. Ἐσεῖς ;

Ἐ γέρος σήκωσε τὸν ὄμο του.

— Δὲν τὰ ξαίρεις τώρα ; Τὰ συνηθισμένα. Διὸ μαγιριὲς σπάροι, καὶ κάτι χάνοι, εἶναι δὲν εἶναι.

— Τὶ νὰ γίνει μάρμπα Ἀντρέα ! Ἐ δὲ μουντάρεις δὲ ζεῖς τώρα ! Σοῦ τὸ λέμε : ἄς τον, τὸν Παιταλόνα νᾶρτεϊ μαζί μας, μὲ τὴ βάρκα. Δὲν ἀκούς ! Δὲν ἀκούς !

— Ὁχι, μῶρὲ παιδί μου, ὄχι ! ἐπιμένει μὲ δύναμη ὁ γέρος σὰ νὰ θέλει νὰ δείξει πὼς δὲν ἔχει κλονιστεῖ στὴν ἀπόφασή του. Ἐμεῖς εἴμαστε κοτζᾶμ φαμίλια, πιὸ φουκαράδες ἅπ' τὸν καθένα. Νὰ γίνει τίποτα νὰ πιάσουν τὴ βάρκα ; Πάει. Σβύσαμε σὰν τὸ Θεοδωρή. Ὁχι !

Τὰ διὸ ἀδέρφια καὶ λιγοστοὶ ψαράδες ἀκόμα πάγαιναν καὶ ψάρευαν στὴν Ἀνατολή. Ἐκεῖ κατὰ τὸ Λιός. Ἐπ' τὴ Θερμὴ, τὸ νησάκι τοῦτο, τὸ Λιός, εἶναι δέκα μίλια. Εἶναι ἕνα ἔρημο, ξερὸ νησί, ὄξου ἅπ' τὸ λιμάνι τ' Ἀἰβαλιοῦ, μὰ ἡ θάλασσά του εἶναι ἀτίμητη.

Ἐπ' τὴν καταστροφὴ κι ἔδῶ δὲν κοτοῦσε νὰ τραβήξει κατὰ κεῖ μῆτε ψύλλος ἅπ' τὴ Μυτιλήνη. Μὰ τώρα τελευταία, καμπόσοι παλληκαράδες τῶκαναν

ἀπόφαση. Στὴ Μυτιλήνῃ ἀπάνου ἔπεσε τόσος κόσμος πὺν κι ἡ θάλασσα, τί νὰ σὲ κάνει, σφίχτηκε-σφίχτηκε στείρειψε κι αὐτὴ. Δὲν ἔχει ζωὴ. Ἐναν καιρὸ ψάρευαν μὲ τορπίλια. Μὰ τώρα ὀλοένα τριγυρίζει στὶς ἀκρογιαλιὲς ἓνα πολεμικὸ γιὰ τὰ λαθραῖα. Νὰ σὲ πιάσει τοῦτος ὁ Ἕλληνας θὰ πεῖ : σώθηκες γιὰ ὅλα σου τὰ χρόνια.

Λοιπὸν ; Πῆραν τὴν ἀπόφαση. Μιὰ νύχτα τράβηξαν γιὰ τὴ βλογημένη θάλασσα, τὸ Λιὸς. Τὴν αὐγὴν γυρίσαν πίσου μὲ τὰ πανέρια φίσκα. Ξαναπῆγαν. Ὅλα καλά. Τὴν τρίτη, τέταρτη.

Τὴν πέμπτη φορὰ τὰ πράγματα σκουρίναν. Ὁ Τοῦρκος τοὺς μυρίστηκε. Εἶχε περίπολο, γκαζολίνα, πὺν ἔκανε πάντα βόλτα σὲ τοῦτα τὰ ξερονήσα. Σύννορα βλέλεις, ἐδῶ. Τέλος, ἔγινε κεῖνο πὺν ἔτρεμαν. Οἱ Τοῦρκοι ἔπιασαν μιὰ βάρκα.

Ἄπ' τὴ Θερμῇ οἱ ἄλλοι τὴν περίμεναν τὴ βάρκα νὰ γυρίσει, μιὰ μέρα, διό, τρεῖς, τίποτα. Ὑστερα ἀπὸ μιὰ βδομάδα, μ' ἓνα καῖκι Τούρκικο πῆραν ἓνα γράμμα ἀπ' τοὺς πιασμένους, μὲς ἀπ' τὴ φυλακὴ τ' Αἰβαλιοῦ. Ἐγραφαν πὺν ἡ βάρκα καὶ τὰ δίχτια, πᾶν. Κατάσχεση. Τώρα νὰ τοὺς στείλουν δέκα λίρες, μπαγκανότες, γιὰ νὰ τοὺς ἀφήσουν.

Ἐνα διάστημα φοβηθήκαν στὴ Θερμῇ Δὲν πάγαινε κανένας στὸ Λιὸς. Ὑστερα πάλι ξεθαρρεύτηκαν. Ἐπιασαν δεύτερη βάρκα, τοῦ Θεοδωρή. Φοβηθήκαν πάλι, ὕστερα πάλι ξεθαρρεύτηκαν. Ἡ σκληρὴ ζωὴ ἔσφιγγε μὲς τὰ δόντια τοὺς ἀνθρώπους, τὰ ψάρια, τὸ Λιὸς καὶ κανέναν μπλίκο γραμμένο μὲς τὴ φυλακὴ τ' Αἰβαλιοῦ.

‘Ο γέρο Ἀντρέας, ἔβλεπε τις πανεριές τὰ ψάρια πὸν φέρναν ἀπ’ τὸ Λιός, λαχταροῦσε, μὰ δαγκά- νουνταν γιὰ νὰ διώξει τὸν πειρασμό.

— Ὅχι, Πανταλόνα! μουρμούριζε, ὄχι, γιέ μου. Θὰ σβύσουμε....

— Καλά, γέρο, συμφωνοῦσε τοῦτος, θέλοντας καὶ μὴ. Μὰ ἔτσι πὸν εἶναι δὲν ἔχει ζωή. Μὲ δέκα δρα- μιά σπάραι τὶ κατάντια θέλεις, ἔ, γέρο; Θὰ μὲ κά- νεις νὰ τὰ βαρεθῶ κι ἐγὼ καὶ θὰ φύγω, νὰ τὸ ξαίρεις!

— Σωστά, νιέ! ἔμπαινε στὴν κουβέντα ὁ Μπου- κλαρής, ὁ καφετζής, μασσώντας μὲ τις τεράστιες μασ- σέλες του ἓνα κομμάτι ψημμένο χταπόδι. Ἐσύ, Μπαρμπαντρέα, κάνεις σὰν κλαψοπαναγιά. Ἄς τον νὰ πάει μαζὺ μὲ τοὺς ἀλλοινοὺς. Ἐδὼ εἶναι τύχη. Μονά, γιὰ, ζυγά.

Τὸ ἄσπρο κεφάλι κουνιόταν μὲ πείσμα, τρομαγ- μένο, σὰ νὰ ἠθέλε νὰ φυλαχτεῖ ἀπ’ τὸν κίντυνο πὸν ἦταν καθαρὸς καὶ νέτος : ὄχι, ὄχι!

Στὴν ἀκρογιαλιὰ τῆς Θεομῆς, ἓνα μίλι τόπος ἀπάνω—κάτου, τὰ πράγματα ἔχουν χωριστεῖ μὲ πολ- λὴ διάκριση καὶ φροντίδα. Ἄξαφνα, ἡ θάλασσα δὲν εἶναι ἴδια. Ἀπὸ τὴ μιὰ εἶναι ἀνήσυχη, δὲν κα- τακάθεται, τὰ θολὰ νερὰ στὸν πάτο θέλουν ν’ ἀνέ- βουν ἀπάνω. Γι’ αὐτό, ξὸν πὸν εἶναι κι ὅλας μα- γαρισμένη ἀπὸ γυμνὰ ποδάρια μὲ ρόζους οἱ λάσ- πες πὸν ἀνεβάξει ὁ πάτος κρεμάζουν κλωστὲς—κλω- στὲς, σὰ νὰ εἶναι δεμένες ἀπὸ κάτω καὶ τις βαστοῦν νὰ μὴν ἀνέβουν.

Μὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ἡ θάλασσα εἶναι ἄλλο πρᾶγμα, ὀλωσδιόλου: Εἶναι σὰ νὰ τὴ χτύπησε ὁ Θεὸς μὲ τὴν εὐλογία του· ἔγινε εὐλογημένη, μαλακή, τρυφερὴ σὰ χάδεμα. Ντρέπεται νὰ τὴν ἀγγίξεις σὰ δὲν ἔχεις πλυμένα τὰ χέρια. Ὁ ἀγέρας, τὸ ἴδιο, ἀπ' τὸ ἓνα μέρος δὲν καταδέχεται τὸν ἀγέρα τοῦ ἄλλουνοῦ. Δὲν κάνουν παρέα. Τὸ ἓνα κομμάτι τῆς ἀκρογιαλιᾶς, σὰ μισά, ἀπὸ κεῖ ἴσα—ἴσα πὺν ἀρχίζει τὸ περιβόλι τοῦ Παλλιάς, εἶναι ὁλότελα διαφορετικὴ προσωπικότητα, ἀπὸ τὸν ἄλλο, τὸ φουκαρά, πὺν εἶναι ἓνας ἑλεεινὸς τόπος γεμάτος ἀπὸ σάπια, ζουλιγμένα φύκια.

Στὴν ἀκρογιαλιὰ νούμερο ἓνα, λίγο παρακάτου ἀπ' τὸ Παλλιάς, ἓνας χοντρός κύριος μὲ γιαιστερὰ νύχια, μὲ τὴ φαλακρότσα του καὶ μὲ τὸ πύχος του, πὺν κόντευε νὰ τοῦ σκεπάζει τ' ἄλλοῖθωρα ματάκια βεβαίῳνε μίαν Ἄλ ξανθρινὴ κυρία πὺς θὰ τοῦ ἦταν βολετό, ἴσαμε πὺν νὰ πεῖς «ἔφτυσα» νὰ ξαίρει τὶ λογίς, ἄξαφνα, εἶναι καὶ τοῦτο καὶ τοῦτο καὶ τοῦτο τὸ κρυφὸ ρουχαλάκι τῆς τάδε πολίτισσας, φτάνει νὰ τῆς γνέψει μὲ τὴ φαλακρότσα του, συμπαιθητικά: ἔλα, καλέ....

Καλέ! ἴσαμε νὰ γυρίσουν οἱ βάρκες πὺν πάγαιναν στὸ Λιός, κάθε φορὰ, στὴν ἀκρογιαλιὰ νούμερο δύο, ἦταν κάμποσα μάτια πὺν κοίταζαν τὸ πέλαγο. Οἱ ἄλλοι πάλε, οἱ ψαράδες, πὺν μέναν φχαριστημένοι μὲ τοὺς σπάρους, κουβέντιαζαν μὲ θυμὸ γιὰ τοὺς παλληκαράδες τούτους.

— ὦχ! ἀδεοφέ! Πᾶν νὰ φᾶν τὸ κεφάλι τους!

Ποιὸς τοὺς φταίει; Ἐμεῖς μαθὲς δὲν ἔχουμε φραμί-
λιες, βρέ;

Ἦταν οἱ μόνες στιγμῆς τοῦτες ποὺ χτυποῦσαν
κατακέφαλα τὸν πειρασμὸ ποὺ τοὺς γαργαλοῦσε,
κάθε φορὰ ποὺ ἔβλεπαν τοὺς ἄλλουνοὺς νὰ γυρί-
ζουν μὲ τὴν εὐλογία μὲς τὰ πανέρια τους. Αὐτιὲς
τις στιγμῆς ποὺ κάμποσα μάτια κοίταζαν ἀνήσυχα
τὸ ἀδιανὸ πέλαγο, τοῦτοι πατοῦσαν γερὰ τὸ σίγου-
ρο μουράγιο καὶ τοὺς ἦταν πολὺ γλήγορη καὶ ξιπα-
σμένη ἡ χαρὰ ποὺ δίνει ἡ ἀσφάλεια.

Σὰν πουλοῦσαν τὰ ψάρια κι ὕστερα, κάθονταν
καὶ κουβέντιαζαν. Οἱ παλιηκαράδες διηγόνταν στοὺς
ἄλλουνοὺς γιὰ τὸ Λιός. Πῶς τὰ πῆγαν σήμερα. Οἱ
ἄλλοι, οἱ φρόνιμοι, κουνοῦσαν τὰ κεφάλια χωρὶς νὰ
θέλουν ν' ἀλλάξουν γνώμη. Τὸ βράδυ, νωρὶς, στὸν
καφενὲ τοῦ Μπουκλαρή, τὰ ἴδια. Τὸ Λιός, Τὸ Λιός.
Ἦταν ἓνα ὄνομα ποὺ ἔκανε νὰ τ' ἀγγίξουν μὲ φό-
βο, μὲ συγκίνηση, μὲ θαυμασμό, μὲ μίσος· σὰ
νὰ τοὺς εἶχε κάνει καλὸ καὶ κακό, νὰ τοὺς ἀνακά-
τειπε καὶ τὸ βλαστημοῦσαν, ὅπως γίνεται γιὰ κάθε
τι ποὺ εἶναι ὄξου ἀπ' τὸν μέτριον ὄξο στὴ ζωὴ.

Ἐγινε, ὅμως, τρόπος ν' ἀλλάξει, στὸ νούμερο
δύο, γὰ ἓνα βράδυ ἡ κουβέντα. Ὅλο—ὄλο εἶναι
μονά, γιὰ, ζυγά, ὅπως τὸ εἶπε κι ὁ Μπουκλαρῆς.
Ὁ γερο—Ἀντρέας πάγαινε τόσο ἡμερὰ καὶ θ' οσε-
βούμενα, νοικοκυρομένα. Μῆτε Λιός, μῆτε μαρομπό-
νια, μῆτε φασαρίες. Μὰ φαίνεται πὼς ὁ Θεὸς
φρόντισε νὰ βάλει τὸ χεράκι του καὶ μὲς τοὺς σπά-
ρους καὶ τοὺς χάνους ἀκόμα.

Ὁ Μπαρμπαντρέας κι ὁ Πανταλόνας γύρισαν

ένα πρωί με κατεβασμένα μούτρα και με άδιανὰ τὰ πανέρια ἀπὸ παραγάδια. Τὰ κράτησε ἡ θάλασσα. Ἐμπλεξαν στὸν πάτο της, μὲς τοὺς βράχους καὶ τῷστρωσαν, δίπλα, ἐκεῖ, νὰ ἡσυχάσουν.

Ἡ φαμίλια χρεώθηκε γιὰ ν' ἀγοράσει καινούρια ἀγκίστρια καὶ καινούριο σπάγγο. Τρία κολληρισμένα χιλιάρικα. Τοῦτο τὸ χρέος τοὺς ἐπνίξε. Γιὰ νὰ ξεπληρωθεῖ ἤθελε μεγάλες χειρονομίες. Μονά, γιὰ, ζυγά

Τὸ ἄσπρο κεφάλι κουνήθηκε ἀκόμα λίγες φορές μὲ πείσμα, ἀρνητικά. Ὑστερα οἱ κινήσεις ἔγιναν πιὸ μαλακὲς καὶ πιὸ ἀνάριες καὶ τὰ μάτια του, δακρυσμένα, συνήθιζαν στὴν ἀπόφαση. Δὲν τὸ εἶπε παστρικά τὸ ναί· πῆγε ὅμως καὶ χάδεψε τὸ γιό του στὸν ὦμο μὲ τρεμουλιαστὸ χέρι.

Ὁ Πανταλόνας κατάλαβε τὸ αἶμα του νὰ γίνεται πιὸ ζεστὸ καὶ τὸ μούτρο του πιὸ ἀγέλαστο. Ἦταν ἓνα παλληκάρι ἴσαμε εἴκοσι ὀχτὼ χρονῶ μ' ἓνα χέρι· τ' ἄλλο ἦταν κομμένο ἀπ' τὸν καρπό. Μὰ ἦταν σὰ νὰ μὴν εἶναι κομμένο. Ἐκανε τὶς δουλιές του περίφημα.

Τούτη ἡ ἱστορία τοῦ χεριοῦ εἶναι δέκα χρονῶ τώρα.

Στὸ μεγάλο πόλεμο οἱ Ἑγγλέζοι πῆραν καμιά κατοσιτὴ ἀνθρώπους καὶ τοὺς βάλαν ἀπάνου στὸ Γυμνό, ἓνα ἄλλο ξερονῆσι, ὄξου ἀπ' τ' Αἰβαλίη. Στὴν Ἀνατολή νὰ μιᾶς, ἀκούγεσαι ἀπ' τὸ Γυμνό. Τόσο εἶναι κοντά. Ὁ Ἑγγλέζος μὲ τὸ ἀνταρτικὸ τοῦτο σῶμα ἤθελε νάχει ἓνα μάτι μπροστὰ σιὰ μούτρα τῆς Τουρκιάς. Ἦταν μιὰ σκέτη περιφρόνηση στὸ φόβο καὶ στὸ θάνατο, ἓνα παλαβὸ θάρρος, ἀπειθάρχητο.

Οί ἀντάρτες ἦταν ὄλο διαλεγμένα Ἀϊβαλιώτικα παλληκάρια, τὰ τελευταῖα ἀπὸ μιὰ περίφημη ὄατσα πού σβύστηκε μαζύ τους. Μιὰ νύχτα οἱ Τοῦρκοι παραμόνεψαν νὰ μὴν εἶναι στὸ Γυμνὸ Ἑγγλέζικα καράβια. Οἱ ἀντάρτες εἶχαν ἓνα γλέντι τρικούβερο. Ἡ κατασκοπεῖα τοὺς ἄφηνε πολλὴ λίρα. Οἱ Τοῦρκοι κά-
ναν ἀπόβαση στὸ Γυμνὸ μὲ μαοῦνες, ἀπὸ πολλὲς μπάντες μαζύ. Πέσαν ἀπάνου στοὺς μεθυσμένους λυσσασμένοι.

Ἔμειναν στὸν τόπο, παλληκαρίσα. Δὲ γλύτωσαν παρὰ μονάχα τρεῖς. Ἐνας ἀπ' τοὺς τρεῖς τούτους ἦταν κι ὁ Πανταλόνας, δεκαοχτῶ χρονῶ παιδὶ τότε. Τῷχε παρμένο στὸ νησιῖ ἓνας καπετάνιος μάρμας του, γιὰ μικροχουσμέτια καὶ γιὰ νὰ μαθαίνει. Κρύφτηκε στὸ κατίγιαλο, μὰ λαβώθηκε. Οἱ Ἑγγέ-
λοι τῷβραν ὕστερα λιποθυμιόμένο. Τοῦκοψαν τὸ χέρι.

Ὁ Πανταλόνας, ὕστερα ἀπὸ τούτη τὴν περιπέ-
τεια, ἔγινε ἓνα περιζήτητο παλληκάρι. Δὲν ἀτόμεινε ἄνθρωπος ἀπάνου στὴ Μυτιλήνη πού νὰ μὴν τὸν ρώ-
τησε τὰ καθέκαστα. Αὐτὸς ἔδειχνε τὸ κομμένο χέρι του, κι ἔλεγε τὴν ἴδια ἱστορία, μονοκόμματη, πού τὴν ἤξαιρε πιά ἀπόξω. Εἶχε γεμίσει ἀπὸ τότες τὸ στόμα του κι ἡ ζωὴ του μὲ τὸ ἀδιάκοπο ξαναμάσσημα τῆς τρομερῆς σκηνῆς, ἀπ' τὸ Γυμνὸ, τοὺς ἀντάρτες, τὶς μαοῦνες πού τοὺς ρίχτηκαν, τὰ αἵματα καὶ τὰ φέσα.

Ἐνας περίφημος σταμπαδόρος γιὰ νὰ χτυπᾶ ζουγραφιῆς μὲ τὸ λιβάνι, γιὰ, μὲ μαροῦτι στὸ πε-
σί, ὁ Στρατάρης, ἔβαλε ὅλη τὴν τέχνη του γιὰ νὰ γίνει ἀπάνου στὰ στήθια τοῦ Πανταλόνα τὸ καλλί-

τερο σκέδιο. Ήταν μιὰ φοβερὴ συμβολικὴ σύνθεση. Κάτου ἀπὸ ἓνα δέντρο ἓνα λιοντάρι. Γύρω, κάτω σ' ὄλο τὸ κορμί του, εἶχε τυλιχτεῖ ἓνα χοντρὸ φίδι. Τὸ λιοντάρι, μὲ τὸ τρομερὸ σφίξιμο τοῦ ἐρπετοῦ εἶχε γονατίσει κι ἔστεκε μὲ τὸ κεφάλι τιναγμένο ἀψηλά, σὰ νὰ ἔκανε γαργάρα. Ἐνα δεύτερο φίδι, πιὸ χοντρὸ, πρόβελνε ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά. Τοῦτο ἦταν σωστὸ θερίο. Τύλιγε διὸ κάτω ὄλο τὸ κορμί τοῦ Πανταλόνα, ἢ οὐρὰ χώνονταν στὸν ἀφαλὸ του καὶ τὸ κεφάλι του, βγαίνοντας ἀπ' τὸ πλευρὸ κοίταζε τὸ λιοντάρι πὺν γονάτιζε, μὲ ἀνοιχτὸ στόμα σὰ νὰ τοῦ εἶχαν χόσει μιὰ μπάλα στὸ λαρύγγι. Πλάϊ στα φύλλα τοῦ δέντρο, στὴ γωνιά, ἔστεκε σὰ χαζὴ μιὰ νυχτερίδα καὶ δίπλα της ἓνα μισὸ φεγγάρι.

Ὁ Πανταλόνας καὶ τὰ φίδια του εἶχαν συνηθίσει πολὺ ὁ ἓνας τὸν ἄλλον. Βλέπονταν κάθε μέρα. Μιὰ γοργόνα, ἀκόμα, τοῦ χαμογελοῦσε ἀπάνου στὸ γερὸ μπράτσο του. Ὅλα αὐτὰ, ὁ Πανταλόνας, τὰ φίδια, τὸ γονατισμένον λιοντάρι, ἡ νυχτερίδα, ἡ γοργόνα ἦταν (τιποτένια πράγματα) μιὰ μικρὴ καρδιά, ἓνας ψύλλος πὺν θορυβοῦσε ἦταν ἓνα κομμάτι λάσπη, ὅλα μαζί, πὺν εἶχε ξεραθεῖ καὶ δὲν ἦταν τρὸπος νὰ τὸ μαλάξεις.

Τὸ πρῶτο ταξίδι, μονά, γιὰ, ζυγά, ἔγινε μὲ κάθε ἐπισημότητα. Ἀποσπεροῦ, στὸ χαμηλὸ τραπέζι, τὴν ὥρα τοῦ φαγιοῦ, ὅλη ἡ φαμίλια παρᾶσταιναν τοὺς πεθαμένους. Ἀπ' τὸ γέρο ἴσαμε τὴ γριά, οἱ διὸ κόρες, ὁ μικρὸς γιός. Φάγαν, ἔγινε μιὰ μικρὴ κίνη-

ση. Σήκωσαν τὸ τραπέζι. Ἐγινε μιὰ μικρὴ κίνηση.
Ἔπειτα τσιμουδιά, κάντρα.

Τὸ παιδί, ὁ Πανταλόνας, δὲ βάσταξε.

—Μωρὲ βουβαμάρα σᾶς ἔπιασε ὄλουνούς; φώ-
ναξε χολωμένος. Ἐ! καὶ τ' εἶναι, μαθές;

Πραγματικὰ δὲ φοβόταν. Μὰ ἂν ὁ φόβος μὴν
πάθει ὁ ἴδιος, ἦταν τίποτα, ἤξαιρε καλὰ τὶ σήμαινε
γιὰ τὴ φαμίλια νὰ πιάσουν τὴ βάρκα.

Καταλάβαινε αὐτὴν τὴν τρομερὴ εὐθύνη νὰ κά-
θεται σὰ μιὰ βαριὰ καδένα πάνου στὴν καρδιά του.
Ἄντις νὰ τὸν βοηθήσουν νὰ πάρει ἄγέρα, ὅλοι τους
σώπαιναν, σὰ νὰ ἦταν λείψανο.

Πειράχτηκε.

—Θὰ πλαγιάσω! λέει στὴ μάνα του. Στρωῶσε με.

Σὲ λίγο—ἄκόμα ἦταν ἐνιὰ ἡ ὥρα—εἶχαν πλα-
γιάσει ὅλοι στὴ γραμμὴ. Περνᾶ καμιὰ ὥρα. Κατὰ
τὸ μέρος τοῦ γερο—Ἄντρεά κάτι σάλευε.

—Ἐ, γέρο! φωνάζει σιγὰ ὁ Πανταλόνας, νὰ δο-
κιμάσει ἂν κάθεται.

Ἄπάντησε μονομιᾶς.

—Ἐ!

—Κάθεσαι;

—Κάθουμαι.

Σωπαίνουν γιὰ νὰ κοιμηθοῦν.

Κατὰ τὰ μεσάνυχτα ἔπρεπε νὰ ξυπνήσει ὁ Παντα-
λόνας γιὰ τὸ ταξίδι. Ὁ γέρος δὲν εἶχε κλείσει μάτι.
Σηκώνεται νὰ ξυπνήσει τὸ γιό του.

Πρὶν κοντέψει τοῦτος σηκώθηκε.

—Δὲν κοιμήθηκες ; ὄρωτᾷ ἀπορημένος ὁ γέρος.

Ἄποκριση : πῶς ! πῶς ! Κοιμήθηκα. Γιατὶ μαθές ; βεβαίωνε βιαστικά.

Ὁ Πανταλόνας κατάλαβε. Τοῦ ἔδιναν κουράγιο. Κατέβασε τὰ μούτρα. Ἡ φαμίλια ἦταν στὸ πόδι. Τὸν κοίταζαν μὲς τὰ μάτια. Πῆρε τὸ μικρότερο γιὸ καὶ βγῆκαν βιαστικά.

Σαλπάρισαν.

Μόλις θὰ ἦταν μεσάνυχτα. Στὸν κῆπο τοῦ Παλλὰς τὰ φῶτα ἦταν ζωηρὰ καὶ ἀλέγκρα. Τραγουδοῦσαν, φωνές γυναικεῖες καὶ τὰ φῶτα. Γελοῦσαν. Ἡ ζωὴ εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρουσα κυρία. Πουντραρίζεται, μιᾶ φραντσέζικα καὶ κινᾶ τὰ χέρια στὸν ἀγέρα καὶ τοὺς γοφούς. Ὁ Πανταλόνας σφύριζε.

Πάγαιναν διὸ βάρκες μαζύ. Τοῦ Πανταλόνα καὶ τῶν διὸ ἀδερφιῶν, πού ἤξαιραν καλλίτερα τὰ κατὰ τόπια. Ὁ Πανταλόνας δὲν εἶχε δοκιμάσει ἄλλη φορὰ τέτοιο πράμμα, σὰν ἀπόψε. Σφύριζε, ἀράδα, σ' ὄλο τὰ ταξίδι κι ἐπειδὴ ἔχανε ἄξαφνα τὸ σκοπὸ πού τοῦ ἦταν ὡς τόσο πολὺ γνώριμος, προσπαθοῦσε νὰ τὸν πιάσει πάλι. Αὐτὴ ἡ προσπάθεια, νὰ ξαναρτεῖ ὁ σκοπὸς πού τῶσκασε, ἔκανε νὰ φεύγουν, γιὰ τὸ λίγο τοῦτο διάστημα, οἱ ταραγμένοι συλλογισμοί, πού τριγύριζαν, παρέα μὲ τὰ σφυρίγματα.

Πραγματικά, δὲ φοβόταν. Ἀλλά, ἂν δὲν ἦταν ὁ φόβος, ἐνοιωθε ἓνα περίεργο αἴσθημα νὰ τὸν ταραξεὶ ὀλάκερο. Ἦταν τόσο δυνατὸ τοῦτο, πού δὲν τὸν ἄφηνε νὰ καθίσει ἤσυχος στὸ διάκι, σάματος νὰ πατοῦσε λόχες. Ἡ μεγάλη συγκίνηση τὸν ἔκανε νὰ μὴ ξαίρει ἂν ἦταν ἀπὸ χαρὰ, γιὰ, ἀπὸ λύπη. Γιατὶ τὸ χῶρισμα τοῦτο, ἀνάμεσα στὴ χαρὰ καὶ στὴ λύπη,

εἶναι εὐκόλο καὶ καθαρὸ μονάχα σὰν εἶναι γιὰ τίποτα μικροχαρὲς γιὰ κοῦκλες, γιὰ, τίποτα πίκρες γεμάτες ἀνερουφήματα καὶ σάλια.

Ὁ Πανταλόνας, ἀπ' τὰ χρόνια τοῦ Γυμνοῦ δὲν εἶχε ἀνταμώσει μὲ Τούρκικη ἐξουσία. Σὰν πῆγαν οἱ Ἕλληνες στὴν Ἀνατολὴ καὶ γύρισε κι αὐτὸς στὴν πατρίδα του, τ' Αἰβαλή, δὲν εἶχε μείνει φέσι ἐκεῖ, μήτε γι' ἀντίδωρο. Ὑστερα, στὴν καταστροφή, εἶχε φύγει πρὶν κατεβοῦν οἱ Τοῦρκοι. Γι' αὐτό, τώρα, στὴν ὥρα πού θὰ πατοῦσε, κουντραμπάντο, σὲ τούρκικο χῶμα ἦταν μπροστά του ὄλα. Τὸ Γυμνό, οἱ μαοῦνες στὴ σκοτεινὴ νύχτα πού τοὺς ἔσφαξαν, τὸ κομμένο χέρι, τὰ φίδια, οἱ στάμπες, τὸ ξεπάτρισμα, τὸ αἷμα τῆς ράτσας του — κι ἡ τρομερὴ εὐθύνη ἀντίκρου στὴ φανίλια: παιδί μου, θὰ σβύσουμε!

Οἱ διὸ βάρκες πάγαιναν πολὺ κοντὰ ἢ μὰ μὲ τὴν ἄλλη, καμιά εἰκοσαριά μέτρα. Ὁ Δημητρός, ἡ Φουτιά, τραγουδοῦσε σιγά. Πίσω, τ' αὐλάκι πού ἄφηνε ἡ βάρκα στὸ γιאלὸ ἔτρεμε, ἴσαμε νὰ σκεπάσουν τὰ κύματα τὰ πράσινα ματάκια ἀπὸ φῶσφορο πού σβοῦσαν.

— Ἐ! Πανταλόνα! φωνάζει ὁ Δημητρός, παρατῶντας τὸ τραγοῦδι. Φοβᾶσαι;

Τὸ σφύριγμα ἔκανε ξεκουρασά.

— Ἐγώ, ὃς Δημητρό; Γιὰ τί πράμμα;

Ἔτσι, λέω!

— Ἄ!

Ἄξαφνα, τὸ θυμήθηκε, ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια. Γύρισε τὰ μάτια του ἀπ' τὴ θάλασσα, νὰ μὴ βλέπει. Τᾶρριξε μὲς τὸ ἀμπάρι, σὰ σαβούρα. Μόλις

ἔγινε ἡ καταστροφὴ τῆς Ἀνατολῆς, φεύγοντας ὁ Πανταλόγας βγήκαν στὸ Πλουμάρι. Οἱ στρατιῶτες, οἱ δικοί μας, σὲ κακὰ χάλια, εἶχαν ὀχιτεῖ, βαποριές, βαποριές, πάνου σ' ὄλο τὸ νησί, ἐπαναστατημένοι. Τ' Ἀμερικάνικα σκορποῦσαν στὰ λιμάνια τὰ μωρὰ καὶ τὶς γυναῖκες πὺν ἔπερναν ἀπ' τὴν Ἀνατολή, στὴν τύχη, σὰ σάπιο ἐμπόρευμα.

Στὸ Πλουμάρι βρεθῆκαν τρεῖς Τοῦρκοι. Μόλις οἱ δικοί μας τοὺς πῆραν εἶδηση, ἔγινε χαλασμός ἴσαμε νὰ τοὺς ξεπαστρέψουν. Τοὺς βάλαν μπρὸς μετὰ τὰ κοντάκια καὶ τοὺς ἔφεραν στὴ μεγάλη σκάλα τοῦ μουράγιου. Στὴ μύτη τῆς σκάλας ἦταν ὀιγμένη μιὰ σανίδα. Σκούντισαν τὸν πρῶτο νὰ βγεῖ στὴν ἄκρη· κάτου ἀπ' τὴ σανίδα ἡ θάλασσα ἦταν τέσσερα μέτρα βάθος.

Ὁ φουκαρὰς ὁ Τοῦρκος, στεριανὸς σαραντάρης, δὲν εἶχε βάλει στὴ ζωὴ του τὸ ποδάρι στὴ θάλασσα. Οἱ δικοί μας τὸν σημάδεψαν μετὰ τὰ τουφέκια γιὰ νὰ τὸν φοβίσουν. Ὁ κόσμος πὺν εἶχε πλημμυρίσει τὸ κατάγιαλο, ἔμπηξε τὶς φωνές, ἀπὸ ἐνθουσιασμό. Ἦταν ἓνα ἔξαλλο πλῆθος πὺν κινουῦσε τὰ χέρια λυσασμένο καὶ οὔρλιαζε. Παρακινουῦσε τὸν Τοῦρκο.

— "Αἰ! "Αἰ! "Αἶντε! Παλιόσκυλο! "Α. α. α. α!

Ὁ Τοῦρκος σάστισε. Οἱ κραυγὲς τοῦτες τὸν ἔσπρωχναν σὰν ἓνα παχὺ στρῶμα, πὺν ἔρχόταν κύματα—κύματα. Οἱ μποῦκες ἦταν ἀπάνω του. Παραστράτισε, τὸ ἓνα τὸ ποδάρι ἔγραψε διὸ ἀσυνάρτητες κινήσεις· ἔπεσε στὴ θάλασσα ἀνάσκελος σὲ μιὰ ἀστεία στάση.

Τὸ πλῆθος ἀνάσαινε λαχανιασμένο ἀπ' τὴν

ἡδονὴ καὶ τὴν ἀγωνίαν. Οἱ ἄλλοι διὸ οἱ Τοῦρκοι βλέπαν. Ἦρτε ἢ σειρά τους. Τὸν ἕνα τὸν ἔσπρωξαν, γιατί δὲν ἔπεφτε, μονάχα παρακαλοῦσε. Ὁ τελευταῖος ὅμως ἤξαιρε κι ἔπλευε. Μόλις ἔπεσε στὴ θάλασσα ἄρχισε νὰ χτυπᾷ ἀπελπισμένα τὸ νσρό, γιὰ νὰ φτάξει στὴ σκάλα. Τὸ πλῆθος ἔτρεξε. Ἕνας ἔκανε τὴν ἀρχὴ νὰ ρίξει μιὰ πέτρα. Ἀρχισαν νὰ πετροβολοῦν ὅλα τὰ χέρια, σὰ νὰ παράβγαιναν. Ὁ μελλοθάνατος πάλευε μὲ ἀγκροηλωμένα μάτια· κατάπινε τὴ θάλασσα. Ὁ Πανταλόνας βοῆκε μιὰ μεγάλη πέτρα, τὴ ζύγιασε καὶ τὴν ἔρριξε μὲ δύναμη στὰ βρεμμένα μοῦτρα ποὺ σπύραζαν ἀπὸ ἀπελπισία.

Βγῆκε λίγο αἷμα, μὰ τὸ ρούφηξε γλήγορα ἡ θάλασσα, νὰ μὴ φαίνεται λερὴ.

Ἐρριξαν τὰ δίχτια καὶ τὰ παραγάδια, κι ἄραξαν στὸ Λιὸς, σ' ἕνα μικρὸ κάβρ, ποὺ ἦταν σὰν κρυψώνα.

— Ἰχ! καὶ νᾶσαι καλοπόδαρος, νὰ μᾶς πιάσουν! λέει περιγελαστικὰ ὁ Βαγγέλης.

Ὁ Πανταλόνας πνιγμένος μὲς τὴ συγκίνηση, ποὺ θέλει νὰ τὴν κρῦψει, κάνει προσπάθεια γιὰ νὰ μὴ χάσει, τὴν τελευταία ὥρα, τὸ θάρρος, σὰ γυναίκα.

— Ὠχ! ἀδερφέ! κάνει. Κι ὕστερα;

Ἕστερα τὸ Λιὸς ἀλάφρωσε πάλι ἀπὸ κάμποσες πανεριὲς ψάρια. Τοῦ φουκαρὰ τοῦ Πανταλόνα τὸ μάτι γέμοσε. Δὲν εἶχε τόπο. Ξεχάστηκε. Πέντε φορὲς τέτοια τύχη καὶ σβύστηκε τὸ χρέος.

Ἐτοιμαζόνταν νὰ φύγουν. Ἡ μιὰ ἡ βάρκα, τοῦ Φουτιᾶ, σήκωσε πρώτη τὰ πανιά, τότε, τὰ πρᾶμ-

ματα ἔγιναν πολὺν βιαστικά. Ἦσαμε ποὺ νὰ τὸ καλοκαταλάβει ὁ Πανταλόνας εἶχε πιαστεῖ στὴ φάκα. Οἱ Τοῦρκοι ξεμπρόβαλαν ἀπὸ ζερβιά μεριὰ καὶ τοῦ ἔφραξαν τὸ δρόμο.

—Ντούρ!

Ὁ Θεωδωρὴς τῷχε σκάσει ἀπ' τὴν ἄλλη. Ἦταν διακόσα μέτρα ἀλάργα. Δὲν τὸν κυνήγησαν. Οἱ Τοῦρκοι εἶχαν κι αὐτοὶ μιὰ ψαράδικη βάρκα. Ἀκοστάρισαν.

Βγῆκαν ὅλοι ὄξου.

Ἦταν ἓνας στρατιώτης μονάχα ποὺ τὸν ἔστειλαν νὰ ρίξει μιὰ ματιὰ στὸ Λιός, μὲ τὴν εὐκαιρία ποὺ θὰ παγαίναν οἱ ψαράδες. Τοῦτοι ἦταν τρεῖς Τοῦρκοι κρητικοί. Ὁ Πανταλόνας ἀνεθάρρωσε μόλις ἄκουσε νὰ τοῦ μιλοῦν ρωμέϊκα. Μὰ τὴν ἴδια στιγμή θυμήθηκε πὼς ἀκουγόταν οἱ κρητικοὶ νὰ εἶναι τὰ πιὸ παλιόσκυλα ἀπ' ὄλο τὸ μιλλέτ.

Ὁ στρατιώτης φώναζε, βλαστημοῦσε, χτυποῦσε τὸν ἥσυχον ἀγέρα τοῦ Λιός, σὺν κυρίαρχος. Δὲν ἦταν ψυχὴ ἀνώτερη ἀπὸ τούτη ἐδῶ, ἀπάνου σ' ὄλο τὸ γυμνὸ νησάκι.

—Ἐ! καλά, ρωτοῦσαν τὸν Πανταλόνα οἱ κρητικοί, ποιὸς φταίγει τώρα! Ἐσεῖς, ἀδερφάτσι μου, πᾶτε νὰ βγάλετε τὰ μάτια σας μὲ τὰ ἴδια σας τὰ χέρια. Το' ἐμεῖς, δὲ θὰ τᾶχουμε βέβαια δεμένα. Ἀἴντε τώρα, τραβᾶτε τα!

Ὁ Πανταλόνας συνῆρτε γλήγορα. Θὰ μπορούσε νὰ καυχιστεῖ μάλιστα πὼς τὸ κάζο, μονά, γιὰ ζυγά, τὸν βρῆκε μὲ καρδιὰ σκληρή, γιὰ, μὲ καρδιὰ ποὺ τὴ ζουλοῦσε νὰ γίνει σκληρή, νὰ μὴ χτυπᾶ. Γιαυτὸ δὲν

τοῦ ἐρχόταν τὰ λόγια. Νὰ τοὺς πεῖ, μαθὲ, παρακα-
λειά, πὼς ἦταν τὰ παραγάδια πὸ ἐμειναν στὴ θά-
λασσα, τὸ χρέος, ἓνα ἄσπρο κεφάλι πὸ τὸ εἶχαν
κουρντίσει—δὲν τοῦ ἐρχόταν. Κατάφερνε μονάχα νὰ
δίνει ξηρὸς ἀπαντήσεις, κοφτὲς, μὲ περηφάνια, πὸ
τοῦ ταίριαζε, στὴν ὥρα, ὅπως στὰ ποντίκια οἱ παγί-
δες.

—Εἶχαμε ἀνάγκη, λέει μονάχα, μὲ κατεβασμένα
μοῦτρα.

Κάθισαν. Ἦταν πρωτὶ. Καθαρό, καλοκαιριά, τὸ
πέλαγο μπροστὰ κατρακυλοῦσε μὲ τὰ γιालιστερὰ κύ-
ματα. Τύλιξαν τσιγάρο. Πρόσφερε ὁ στρατιώτης
στοὺς κρητικούς. Ὑστερα δίνει τὴν ταμπακέρα του
καὶ στὸν αἰχμάλωτο.

—Ἐ! κάνε κι ἐσύ! τοῦ λέει μὲ πόζα, συγκατα-
βατικά.

Ὁ ἄλλος κοντοστέκεται. Ὁ Τοῦρκος, τότες μόλις,
προσέχει πὼς τὸ ἓνα χέρι τοῦ Πανταλόνα εἶναι κομ-
μένο.

—Ὁλέν, σακάτης εἶσαι; τὸν ρωτᾷ.

Παίρνει τὴν ταμπακέρα καὶ γνέφει, ναί. Ὁ στρα-
τιώτης κουνᾷ τὸ κεφάλι του μὲ ὑποψία.

—Εἶναι ἀπ' τὸν πόλεμο;

—Ναί, ἀπ' τὸν πόλεμο.

—Δικοί μας;

—Δικοί σας.

—Ἄ! ἄ! βιάζεται νὰ χαρεῖ ὁ Τοῦρκος. Καλὰ
νὰ πάθετε! γουρουνία!

Ὁ Πανταλόνας τοῦ γυρίζει τὴν ταμπακέρα, χωρὶς
νὰ στρίψει τσιγάρο.

— Δὲ μπορεῖς νὰ τὸν στρίψεις, ὀλέν, μ' ἓνα χέρι; ρωτᾷ ὁ στρατιώτης μὲ μαλακώτερη φωνή. Τυλίξτε του, μωρέ! λέει σ' ἓναν κρητικὸ καὶ ρουφᾷ τὸ τσιγάρο του.

Ἐμοῦτσος πάει στὴ βάρκα νὰ φέρει νερό. Ἐκρητικὸς τοῦ μιᾷ ρωμέικα. Ἐστρατιώτης θυμήθηκε πὼς ὁ Πανταλόνας τοῦ κουβέντιαζε τούρκικα.

Ποῦ ἰάμαθε; Τοῦ ἀπαντᾷ πὼς εἶναι Ἐνατολίτης.

— Ἐλλη φορᾷ ἦρτες ἐδῶ;

— Εἶμαι ἀπὸ τοῦτα τὰ μέρη, Ἐἰβαλιώτης.

— Ἐ! εἶναι τὰ λημέρια σας κι ὄλας! Ἐξηγᾷ ὁ στρατιώτης, σὰ νὰ ἔμπαινε σὲ κανένα σπουδαῖο νόημα.

Ἐνα δελφίνι περνᾷ ἀνοιχτὰ ἀπ' τὸ Λιός, ἴσαμε μισὸ μίλι. Βγαίνει, μιὰ, ὄξου ἀπ' τὴ θάλασσα καὶ πάλι βουτᾷ, μὲ τέμπο, στὸ ἴδιο χρονικὸ διάστημα, ὄλωσδιόλου ἀδιάφορα, ἀναπόφευχτα, ὄλωσδιόλου τυπικά.

Γύρισε ἡ κουβέντα. Τὰ κρητικὰτσα, σύμφωνα μὲ τὴ θέληση τοῦ στρατιώτη, παράτησαν τὰ ρωμέικα γιὰ νὰ καταλαβαίνει κι αὐτός.

— Ἐ! πὼς τὰ περνᾶτε μὲ τὸν Ἐλληνα; ρωτοῦν τὸν Πανταλόνα.

Τοῦτος ἔχει ἐδῶ σίγουρη γνώμη. Ἐπαντᾷ συλλογισμένος.

— Ζοῦμε πολὺ δύσκολα.

— Κι ὄμως ἔμεῖς εἶμασταν κάτου στὸ νησί, πολὺ καλὰ πρὶν ἀπ' τὸν πόλεμο, βεβαιώνει ὁ Κρητικὸς.

— Ἐμεῖς, θαρρεῖς, δὲν εἶμασταν καλὰ πρὶν ἀπ' τὸν πόλεμο;

Οἱ Κρητικοὶ ἄνοιξαν τότες τρικούβεστη κουβέντα γιὰ τὴ στρωτὴ ζωὴ ποὺ ἦταν ἐκεῖ κάτω, στὸ νησί, πρὶν ἀπ' τὸν πόλεμο. Οἱ ἐλιές ἦταν ἔτσι, τὰ δέντρα ἦταν ἔτσι, ἡ θάλασσα ἦταν ἔτσι, οἱ ἀνθρώποι ἦταν ἔτσι. Θυμόνταν πὼς ὁ τάδε ρωμιὸς εἶχε κάνει στὸ χωριὸ τὸ τζαμί τους, γιὰτὶ ὅλοι οἱ χωριανοὶ ἦταν φουκαράδες καὶ δὲν εἶχαν τίλογισ νὰ σπιτώσουν τὸν προφήτη τους.

Στὴ ξερὴ γωνιὰ τοῦ Λιὸς ποὺ εἶχαν διπλοκαθίσει οἱ ἀνθρώποι τοῦτοι, σιγὰ—σιγὰ ἢ κουβέντα ἀπὸ σκληρὴ καὶ πικρὴ ποὺ ἄρχισε, ξέχασε κι ἔπιασε νὰ στρώνει. Οἱ Κρητικοὶ ἦταν περασμένοι στὰ χρόνια κι εἶχαν πιά κάνει τρία κάρτα ἀπ' τὴ ζωὴ τους. Τὰ τρία κάρτα τοῦτα ἦταν στρωτὴ ζωὴ, καλή, ἡμερη, χωρὶς τινάγματα, καὶ μ' ὅλον ποὺ γιὰ τὰ στερνὰ τώρα ἀπόμειναν σκληρὲς μέρες, ἦταν γεμάτη ἢ καρδιά τους ἀπὸ τὰ κάρτα. Τὴν ἔπνιγαν.

—Ναί, ναί, συμπέραινε ὁ ἕνας Κρητικὸς, τοῦτες οἱ τιμωρίες δὲ μπορεῖ νὰ εἶναι ἀπὸ θέλημα τοῦ θεοῦ. Ὁ σεῖτάν εἶναι στὴ μέση.

—Δὲ μπορεῖ νὰ γίνει τίποτα χωρὶς τὸν προφήτη, ὀλέν ! ἐπεμβαίνει φωναχτὰ ὁ στρατιώτης.

—Σωστό, σωστό. Μὰ πέ μου, ἔγινε ἄλλη φορὰ τέτοιο ἀνεκάτωμα, σ' ὅλον τὸ ντουινιά ; Τί σημαίνει τοῦτο παρὰ, πὼς ἐδώ, εἶναι στὴ μέση ὁ διάολος.

Ὁ στρατιώτης ἦταν ἕνας ξιπασμένος χωριάτης, ἀγαθός, σκέτος, Ἀνατολίτης. Ἀπ' τ' ἀγαθὰ βόδια ποὺ ὄ,τι καταλαβαίνουν ἀπ' τὴ ζωὴ εἶναι μονάχα πὼς ὁ ἥλιος βγαίνει κάθε πρωί, πὼς λάϊν λούλ ἀλλάχ* καὶ

*Τούρκικη προσευχή.

πὼς τὸ γουρούνι εἶναι ἓνα ζὸ διαφορετικὸ ἀπ' τ'
ἄλλα καὶ ἀπ' αὐτουκοῦς τοὺς ἴδιους.

Φτύνει κάτου μὲ ἀδιαφορία.

— Ὁ κόσμος εἶναι ἓνα τσέρκι, χαρὰ σὲ κείνων
ποῦ θὰ τὸ γυρίσει, ἀπαντᾷ μ' ἓνα πολὺ γνωστὸ
τούρκικο ρητό, τοῦ λαοῦ.

Ὁ Κρητικὸς, ὁ ζάβαλος, εἶχε κι αὐτὸς ἓνα πολιο-
τσέρκι, χάρβαλο, ὡς τόσο τὸ γύριζε σ' ἓνα κομμάτι
νησί, μιὰ ἀπὸ δῶ, μιὰ ἀπὸ κεῖ, ὅπως ἐρχόταν βο-
λικά. Τώρα, ἔ, τώρα κάθονται ἄλλοι καὶ τοῦ μιλοῦν
γιά τὸ τσέρκι, μὲ τὸ ῥαχάτι τους, καταλαβαίνεις ;

— Ἐμ σερί, λέει μὲ πίκρα στὸ στρατιώτη, ἐσὺ
φαίνεται νὰ ἦρτες μὲ ἄλλη βαποριά ἐδῶ κάτου· σί-
γουρα δὲ θὰ ἔχεις τίποτα νὰ θυμᾶσαι.

Ἐνα φτύμα ἦταν ἔτοιμο πάλι νὰ τραβήξει μιὰ
κάθετη γραμμὴ στὸν ἀγέρα· κόλλησε σὰ ν' ἄλλαξε
γνώμη.

— Αὐτὸ ποῦ τὸ ξαίρεις, ὀλέν, ἐσὺ ;

— Χμ ! τὸ βλέπω, ἀδερφέ. Τοῦτος ὁ γκιαούρης
ἔχει μπροστά του τὸ κομμένο χέρι του, καὶ δῶ ποῦ
τὸν ἐπιασες εἶναι ὁ τόπος του. Κι ἐμεῖς, τὸ βλέπεις,
δὲν μπορούμε νὰ ξεχάσουμε τὸ νησί. Ἐσὺ ὅμως...

Ὁ στρατιώτης κάνει πιὸ ἀραιὴ τὴ φωνή του· σὰ
νὰ τὴ δίνει μὲ δόσεις, ἥσυχχα, ταπεινά.

— Ἐτσι, θαρρεῖς ἐγὼ δὲν ἤθελα νὰ εἶμαι στὸν
τόπο μου, ὀλέν ; Γιά, μπὰς καὶ δὲν εἶμαι φαμελίτης
ἐγώ ;

Ἐρωτηματικά. Ἀλήθεια, τέτοια ἡλικία, σὲ εἰ-
ρήνη, στρατιώτης !

— Ναί· τὸχε σκάσει στὸν πόλεμο. Μιὰ σκυλίσα

ζωή. Τοὺς κυνηγοῦσαν κι ὅποιους ἔπιαναν τοὺς κρεμάζαν γιὰ νὰ τρομάξουν οἱ ἄλλοι, πὺ ἦταν οἱ πιὸ πολλοί. Μὰ ἦταν τόσο βάρσανο νὰ πᾶς στρατιώτης, τότες, χωρὶς νὰ σὲ δίνουν μῆτε νὰ ντυθεῖς καὶ νὰ φᾶς, πὺ ὅλοι προτιμοῦσαν νὰ τοὺς κρεμάσουν παρὰ νὰ φύγουν ἀπ' τὰ βουνά. Τώρα ἀνοιξαν τὰ παλιὰ τεφτέρια κι ὅσοι δὲν πῆγαν τότες στὸ στρατό, γιὰ, εἶχαν λιποταχτήσῃ, ἔπρεπε τώρα νὰ νετάρουν. Γι' αὐτὸ τᾶφησε σύξυλα, τὴ γυναῖκα καὶ τὰ μωρά, τώρα πὺ εἶναι δύσκολα νὰ ζήσεις...

Σιγὰ — σιγὰ ὁ κυρίαρχος χαμήλωσε τὰ φρύδια. Μέσα στὸν καμὸ του εἶχε ξεχάσει ὀλότελα πὺς ἦταν μπροστὰ κι ἕνας ῥωμιός. Μονάχα ἐκεῖ κάτου, κοντὰ στὸ Ντιαρμπεκίρ, ἕνα μικρὸ καλύβι...

Μὰ ὁ Πανταλόνας ἔμενε ἀγγιχτός ἀπ' ὄλ' αὐτά. Γιὰ νὰ φτάξουμε ἐδῶ, εἶχε γίνῃ μιὰ τρομερὴ προετοιμασία σ' ὄλη τὴ μικρὴ ζωὴ του. Δὲ βγαίναν εὐκολα τὰ αἵματα στὸ Γυμνὸ, τὸ κομμένο χέρι ἀκουμποῦσε πάνου στὸ στήθος, ἴσα κάτου ἀπ' τὰ μάτια του, στὸ Πλουμάρι ἕνα κεφάλι βουτοῦσε ξεφρεμισμένα στὴ θάλασσα κι' ἀνοιγε τὰ μάτια...

Ἔ!

Κάπνιζαν καὶ σὴπαιναν.

— Ἔ! τὸ ξαίρετε, λέει συνεφέρνοντας ὁ ἄλλος κρητικός, πὺς πρέπει νὰ φεύγουμε; Ἔχουμε καὶ δουλιὰ στὸ Μοσχονήσι!

Ὁ στρατιώτης τίναξε τὸ κεφάλι του γιὰ νὰ σνέρτει.

— Σωστό!

— Λοιπόν, ἀλέστα!

‘Ο Πανταλόνας τώρα πιά καταλαβαίνει νὰ χτυπᾶ δυνατὰ ἡ καρδιά του. ‘Η ὥρα ἦρτε’ σβύσαμε, γιέ μου.

‘Ο στρατιώτης τὸν κοιτάζει μὲ προσοχὴ καὶ τοῦ γνέφει.

—“Αἴντε !

Σηκώνεται· μὰ κανεὶς δὲν τὸ κουνᾷ ἀπ’ τὸν τόπο του. ‘Ο ἕνας κρητικὸς ξύνει τὸ κεφάλι του, σὰ νὰ θέλει κάτι νὰ πεῖ καὶ τὸ σκέβεται. ‘Η ἀτμοσφαῖρα ἀπ’ τὴν κουβέντα εἶναι ἀκόμα θερμὴ καὶ φιλική.

Τέλος ὁ πρῶτος κρητικὸς τὸ παίρνει ἀπόφαση.

—“Εμ σερί ! λέει στὸ στρατιώτη. “Εμ σερί—κόβεται.

Μὰ καὶ τοῦτος ἀκουμπώντας τὰ ποδάρια στὶς μύτες, ἀνεβοκατεβάζει διαδοχικὰ τὶς πατοῦνες, σὰ νὰ μετρᾷ, ἔν—δύο.

—Μωρέ, κάνει πέρνοντας πιά θάρρος ὁ κρητικὸς, φουκαρὰς εἶναι, σακάτης εἶναι, τί λές ;

“Α ! ὄχι ! “Εχει τὰ καθήκοντά του. Εἶναι στρατιώτης. ‘Ο κυρίαρχος. Κουνᾷ τὸ κεφάλι του ἀρνητικὰ.

—“Οχι, ὄχι ! Καταλαβαίνω τί πᾶς νὰ πεῖς, σύντροφε. “Οχι !

—Τίποτα δὲ χάνει κανεὶς ἀπ’ τὸ Θεό ! ἐπιμένει παρακαλετὰ ὁ κρητικὸς. Θὰ δεῖς καλὴ πατρίδα, ἀδερφέ μου, ἄς τον !

‘Επιμένει ἀκόμα.

—“Οχι.

“Οχι. Μὰ κάπου, ἐκεῖ κατὰ τὸ Ντιαρμπεκίρ εἶναι μιὰ μικρὴ καλύβα...

Ὁ Πανταλόνας ἔστεκε ὀλότελα χαμένος Ἦταν ἀπίστευτο.

—Ναί, ναί, ἔλεγε ὁ κρητικὸς καὶ τὸν ἔσπρωχνε, τὸν ἔσπρωχνε νὰ φύγει, βλέποντας κατὰματα τὸ στρατιώτη, σὰ νὰ τοῦ ἔπερνε τὰ γράδα.

Ὁ κυρίαρχος κοίταξε ἀπὸ ἔνστιχτο γύρω του. Ἐρημιά. Στέκεται ἀκίνητος, ἕνα λίγο πράμμα, ὕστερα πέρνει μιὰ βαθιὰ ἀνάσα, τὸ Ντισορμπεκίω, κάνει μιὰ μισὴ στροφὴ καὶ τινάζει κάτου, πρὸς τὰ πίσω, τὸ χέρι του.

—Ἄϊ σιχίτσο!

Βλαστήμησε κανεῖς δὲ θέλει νὰ φαίνεται ἀδύνατος.

Ὁ Πανταλόνας εἶναι χαζός. Ὁ μοῦτσος τρέχει μπροστὰ, πηδώντας, καὶ τὰ χαζιρεύει γιὰ δρόμο. Σήκωσαν τὸ μαδέρνι.

—Ἐ! φωνάζει ἀπ' τὴ στεριά ὁ κρητικὸς. Κοίταξε, σακάτι, νὰ μὴ ξαναπατήσεις τὸ ποδάρι σου ἐδῶ! Ἄλλὰ ἰσμαλαντίκ!*

—Ἄλλὰ ἰσμαλαντίκ!

Ὁ Πανταλόνας ἀκούγει μιὰ τουφεκιὰ. Μπὰς καὶ τοῦ ρίχνουν; Ὁχι, ἕνας γλάρος, ἕκατὸ μέτρα δεξιά, τρέχει πάνου στὰ μικρὰ κύματα, σὰ νὰ τὰ γλύφει. Ὑστερα σηκώνεται, λοξά, λίγο πράμμα, κάνει νὰ τὸ δώσει ψηλότερα λυγίζει καὶ πέφτει ἀπότομα, χωρὶς νὰ ξανασηκωθεῖ.

Ὁ στρατιώτης κατεβάζει τὸ τουφέκι. Θέλει νὰ δικαιολογηθεῖ, γιὰτὶ τοῦτο, μὰ δὲν ἔχει κανεῖς νὰ δίνει

*Τούρκικος χαιρετισμὸς

πάντα λόγο. Μήτε στὸν ἑαυτό του. Εἶναι μονάχα λυπημένος, γεμάτος φούρκα, ἀνεκατωμένα, αὐτὸ ξαίρει. Προσέχει ἀφηρημένος στὸν τόπον πὺ ἔπεσε τὸ πουλί καὶ βλέπει γιὰ λίγο τὴν ἄσπρη φτερούγα πὺ πλέβει. Βλαστημᾷ.

— "Αἰ σιχτίρ !

Ὁ Πανταλόνας προσέχει κι αὐτὸς πὺ ἔπεσε τὸ πουλί. Μὰ δὲ σταματᾷ πάνου σ' αὐτό, περισσότερο ἀπ' ὅσο θέλει νὰ παίξει τὸ μάτι.

Ἐνοίχτηκαν στὸ πέλαγο.

Ὁ Πανταλόνας ἔκανε μιὰ τρομερὴ προσπάθεια νὰ τὰ βάλει τὰ πράγματα στὴ γραμμὴ. Δὲν ἔρχόταν. Ἡ χαρὰ τὸν ἔπνιγε. Ἦταν ἓνα φοβερὸ κύμα πὺ ἔπλασε μονομιᾶς. Πολεμοῦσε νὰ ζηγήσει. Μὰ ὅλη ἡ ζωὴ του δὲν τὸν ἄφηνε νὰ δεχτεῖ μιὰ τέτοια ἐξήγηση. Τὸ μόνο μέτρο πὺ εἶχε ἦταν ὁ ἑαυτός του. Συλλογίζονταν, λοιπόν, αὐτὸς τί θὰ ἔκανε σὲ μιὰ τέτοια περίσταση. Πελάγωνε, δὲν ἔβρισκε ἄκρη. Τὸ φέρεσιμο τοῦτο δὲν τοῦ ἔρχόταν μήτε γιὰ παλληκαριά, μήτε γιὰ ἀδυναμία, μήτε γιὰ καλωσύνη, τίποτα. Ἐμενε ξεκορέμαστο μὲς τὰ δακρυσμένα ἀπὸ χαρὰ μάτια του, πὺ τὸ κοίταζαν γεμάτα θαυμασμὸ καὶ ἀπορία.

Μὰ τὸ ταξίδι τοῦ γυρισμοῦ δὲν τελείωνε. Οἱ ὄρες ἦταν μακριές, σὰ νὰ τίς λαστιχέροναν ξεπίτηδες. Σιγὰ —σιγὰ, ἔτσι πὺ λογάριζε φωναχτά, χωρὶς διακοπὴ, ἀπάνου σὲ κείνο πὺ ἔγινε, ἄρχισε νὰ τὸ συνηθίζει. Τὸ ἔβλεπε μὲ λιγώτερη ἔκπληξη. Ὑστερα οἱ φωνὲς αὐτές, πὺ ἔβγαζε χαρούμενα, ἔγιναν πιὸ ἀραιές. Ὑστερα ἀκόμα πιὸ ἀραιές. Τέλος κοπῆκαν.

Ἐμεινε συλλογισμένος ἀπάνου στὰ κύματα, πὺ

τὰ χρύσωνε ὁ καφτὸς ἥλιος, ὅπως τοῦ πύρωνε, μαζύ, τὰ γυμνὰ ποδάρια καὶ τὸ ἕνα χέρι του.

Στὴ Θεορμή, σὰν ἄραξαν, ἔγινε χαλασμός. Δὲν ἤξαιρε μὲ τί λόγια νὰ τοὺς τὰ πεῖ. Γι αὐτὸ ἄφηνε τὸ μούτσο ν' ἀκονίζει ἀράδα τὸ θαμασμό του στοὺς ἀπορημένους ψαράδες.

Δὲ μπορούσε νὰ κατασταλάξει ἀκόμα. Ἐκεῖ ποὺ τὸ χώνευε, ἐκ-ἰ, τσούπ, τινάζουνταν ὀλάκερος. Μὰ ἡ ἀντίσταση αὐτὴ ἦταν πιά τῶρα σὰν τὴ βαριά ἀνάσσα ποὺ βγάξει τὸ ψάρι ποὺ σπαραίζει χωρὶς δύναμη, ἀραιά, τελευταία φορὰ.

Βγῆκε νὰ περπατήσει κατὰ τὸ μέρος τῆς ἀκρογιαλιᾶς νούμερο ἕνα, ὅξου ἀπ' τὸ περιβόλι τοῦ Παλλάς. Ἐκεῖ, κάτου ἀπὸ ἕνα δέντρο, στὴ σκιά, ἔτρωγαν σ' ἕνα τραπέζι διὸ γυναῖκες καὶ διὸ ἄντρες ὅπως πρέπει. Ἦταν κι ἕνας πέμπτος. Ἐνας χοντρούλης μπιχιμίχος, πολὺ νεαρός, γεμάτος γυαλιστερὰ πράγματα : μούτρα, νύχια, δαχτυλίδια, βραχιόλια μὲ ἀλυσιδίτσα καὶ τὰ λοιπὰ. Στὴ μέση τοῦ τραπεζιοῦ ἦταν μιὰ πιατέλα ψητὰ μπαρμπούνια τοῦ Λιός.

Οἱ κυρίες κι οἱ διὸ κύριοι τρώγαν μὲ ἀβρότητα. Ὁ μπιχιμίχος μὲ τὰ γυαλιστερά, πῆρε τὸ μαχαίρι κι ἐτοιμάστηκε νὰ ματσίσει τὸ ψάρι μπουκιές—μπουκιές στὸ πιάτο, ὅπως τοῦ ἐρχόταν βολικὰ τοῦ ἀνθρώπου νὰ μὴ λαδωθεῖ, νομίζοντας πὼς κάνει κι εὐγένεια. Μά, σκύβοντας, σὰ νὰ θυμήθηκε ἄξαφνα, δίδνει μιὰ γλήγορη ματιὰ κλεφτώντας νὰ δεῖ τίλογισ τρῶν οἱ ἄλλοι μὲ τὸν κώδηκα κι ἀνακαλύπτει μὲ τρόμο πὼς τοῦτοι γιὰ νὰ φᾶν τὸ ψάρι δὲν ἄγγιζαν

τὸ μαχαίρι. Παρατᾶ βιαστικὰ τὸ καταραμένο σύνεργο κι ἀφοῦ πιά βεβαιώθηκε πὼς αὐτό δὲν εἶναι στὸ χέρι του, γυρίζει στὶς κυρίες καὶ χαμογελᾶ, λαδωμένα.

Ὁ Πανταλόνας προσέχει τὸ μπιχιμίχο. Δὲν καταλάβαινε τί πάθαινε γιὰ νὰ κάνει ἔτσι γλήγορα τὴ γιαλιστερὴ μούρη του ν' ἀλλάζει ἄουχα : ἐκεῖ πού ἦταν κατατρομαγμένη νὰ λαδώνεται στὶς λιγοῦρες. Μονάχα, συμπέραινε πὼς τοῦτες οἱ τελευταῖες θὰ τοῦ εἶχαν κόψει καταμπὶτ τὴν ὄρεξη, γιατί τὸ ψάρι μένει στὸ πιάτο του, μισοφαγωμένο, μίζερο (ἅ στὸ διάολο, στὸ τέλος !)

Ὁ Πανταλόνας, τοῦ φάνηκε ἀστεῖο· ὁ μπιχιμίχος καὶ τὰ ψάρια του, τοῦ Λιός ! Ὅλα τοῦ φαίνονταν ἀστεῖα καὶ χαρούμενα. Γύρισε, σφύριζοντας στὸ καφενὲ τοῦ Μπουκλαρή. Κάτου ἀπ' τὸν πλάτανο ἦταν κάτι νέα παιδιά, πατριῶτες, τρεταροῖ. Χτυλοῦσαν τὸ χέρι τοῦ γιοῦ τοῦ Χάνου γιὰ νὰ κάνουν στάμπες. Ἕνας, ὁ μάστορης, βαστοῦσε τὸ ξυλαράκι μὲ τὶς ψιλὲς βελόνες, τὶς βουτοῦσε μέσα στὸν καπνὸ ἀπὸ ἀρσενικὸ λιβάνι, ἄσπρο, ἀνεκατωμένο μὲ ὄρακι καὶ ξοῦσε, χτυπώντας μ' αὐτὲς τὸ μπράτσο τοῦ παιδιοῦ, τοῦ Χάνου, πάνου στὸ σκέδιο μὲ μολύβι, πού εἶχε κάνει πιὸ πρίν.

—Γειὰ—χαρά, Πανταλόνα !

—Γειά σας ! Τί κάνετε, ρέ ;

Κοντεύει νὰ δεῖ.

—Γοργόνες ;

—Τοῦτο πού βλέπεις θὰ γίνει καρδιά Πανταλόνα, τοῦ ἀπαντᾶ μὲ σοβαρότητα ὁ μάστορης. Μόνο δὲ ξαί-

ρω τὶ νὰ βάλω ἀπὸ κάτου της· ἓνα σταυρό, γιά, κανένα μαχαίρι...

— Δὲ βάζεις κανένα γούλλο, ρέ, νὰ ταιριάζει, κοροϊδεύει ὁ Πανταλόνας.

Κάθισε καὶ παρακολουθοῦσε μ' ἐνδιαφέρον ὅ,τι γινόταν. Ἡ μέρα τοῦ Αὐγούστου ἦταν καθαρὴ σὰ νὰ μὴν εἶχαν ἐπιτρέψει στὸ Θεὸ νὰ τὴ λερώσει μὲ τὴν ἀνάσα του. Τὰ φύλλα τοῦ πλατάνου σιοῦνταν σὰ νὰ τρίβονταν μὲ τὸν ἀέρα, ἐρωτικά. Τὰ φύκια μυρίζαν. Ὁ γιὸς τοῦ Χάνου, ὅταν ὁ φοβερὸς πόνος γίνονταν ἀνυπόφορος, ἔβαζε μιὰ φωνὴ πού τὴν ἔπνιγε, νὰ μὴ δείξει πὼς φοβᾶται.

— Ἐσὺ ἀλήθεια ἔχεις τίποτα, ξὸν ἀπ' τὰ φίδια Πανταλόνα ; ρωτᾷ ὁ μᾶστορης τελειώνοντας μὲ τὸ γιὸ τοῦ Χάνου, γιὰτὶ δὲ θυμόταν.

— Στὸ μπράτσο ;

— Ναί.

— Εἶναι μιὰ γοργόνα.

— Γιὰ, νὰ δῶ !

Τράβηξε ἀπάνου, λίγο, τὸ κοντὸ μανίκι τοῦ πουκάμισου. Ἦταν ἓνα ἄγριο, ἄτεχνο, ἀνθρώπινο μοῦτρο, μὴτε ἀρσενικό, μὴτε θηλυκό, μ' ἓνα στρογγυλὸ πρόσωπο καὶ μὲ διὸ μολυβιὰ μάτια σὰ νὰ ἦταν κόχες μονάχα. Ἀπὸ κάτου, τέλειωνε σὲ οὐρὰ ψαριοῦ.

— Ρὲ τοῦτο εἶναι σωστὸ φάνταμα ! λέει περιφρονητικὰ ὁ μᾶστορης. Ἐμ, ὅλα τὰ πράγματα θέλουν τὴ μαστοριά τους, Πανταλόνα ! Νὰ σὲ χτυπήσω ἐγὼ γοργόνα, νὰ δεῖς μιὰ φορὰ ! Σὰν τὸ Στρατάρα μὰ τὸ Θεό !

—Τὶ μᾶς λὲς ρέ, εἰρωνεύεται ὁ Πανταλόνας, γιὰ νὰ τὸν πικάρει.

—Μὰ τὸ Θεὸ, μὰ τὸ Θεό, ὑπερασπίζονται ὁ ἄλλος τὴν ἀξωσύνη του. Σὰ δὲν πιστεύεις, δοκιμάζουμε!

Ὁ Πανταλόνας εἶχε τόσο καλὸ κέφι, θέλει νὰ τὸ φχαριστήσῃ ἀκόμα καὶ τοῦτο τὸ παιδί.

—Τί λέτε, ρέ; κάνει ἐρωτηματικὰ στὴν παρέα, γελώντας. Θὰ τὸ χάψουμε;

Οἱ ἄλλοι τὸν παρακινοῦν: "Αἴντε, ντέ! Νὰ τὸ δοῦμε! Ἰστὲ μπού!

—"Ε! μπά! λέει μὲ χαμόγελο καταφατικά. Χαζίρ.

"Επιασε ν' ἀνεβάσῃ πάλι τὸ μανίκι του πού σκέπαζε τὸ γερὸ χέρι του. Στέκεται λίγο. Μιὰ βιαστικὴ ἰδέα, γελαστῆ. "Ὅχι, ἐδῶ εἶναι πού εἶναι ἢ γοργόνα. Χτυποῦμε στὸ ἄλλο χέρι τώρα, τὸ κομμένο. Τοῦτο ἦταν σὰ φασκιωμένο. Λύνει τὰ δεσίματα κι ἀνεβάζει ἀπάνου τὶς φασκὲς, τὸ μανίκι. Μένει λεύτερο ἓνα κομμάτι περιττὸ κρέας, ἓνα τίποτα, σὰν πεθαμμένο πράγμα, τὸ σακατεμένο χέρι, πού ἐκεῖ ἴσα ἴσα πού ἦταν κομμένο, τὸ κρέας κάνει ζαρωματιὲς-ζαρωματιὲς σὰν τὰ γερασμένα προσώπατα.

—"Ελα! γνέφει στὸ μᾶστορη.

Αὐτός, τοῦ ἔρχεται περίεργο, δὲν ἔχει χτυπήσῃ ἄλλη φορὰ σὲ κομμένο χέρι.

—"Εδῶ; ρωτᾷ δισταχτικά.

—Ναί. Γιατί;

—Τίποτα.

Σαλιώνει τὸ καλέμι του.

—Λοιπόν, γοργόνα θὰ γίνῃ, ἔ;

Ὁ Πανταλόνας συλλογίζεται, μιά, σὰ νὰ τοῦ δί-

νεται τότε ἀφορμὴ καὶ ἀπαντᾷ, γιὰ στάσου, ρέ, ὄχι.
"Ἐχουμε πὺν ἔχουμε μιὰ γοργόνα, ρέ. Τίποτ' ἄλλο.

—"Ἐγὼ θᾶθελα γοργόνα, γιὰ νὰ δεῖτε. Μὰ ὄ, τι θέλεις, ἐσύ, ἀδερφέ μου. Σὰν τί;

—"Ἐ, νὰ, ξαίρω κι ἐγὼ; ἀναρωτιέται ὁ Πανταλόνας, πασχίζοντας νὰ βρεῖ. "Ἄς γίνει—ἄς τὸ διάλο, μελὰ πὺν βάλαμε, κάνει χαμογελώντας. "Ἄς γίνει μιὰ μπρατσέρα· ὄχι...

—"Ἐνα λάφι! πετάγεται ἀπ' τὴν παρῆα ἑνας.

Τὸ βρῆκε.

—"Ἄ! ὄχι! τίποτα κανένα πουλί, ρέ! Μπορεῖς; Νά, θαλασσινοὶ εἴμαστε... "Ἄς εἶναι... "Ἄς εἶναι ἕνας γλάρος!

Κόμπιασε, ἔκανε μιὰ μικρὴ προσπάθεια μὰ τῶπε. Οἱ ἄλλοι τὸν κοίταζαν μὲ περιέργεια. Τὰ φίδια τοῦ Πανταλόνα κι ὁ γλάρος! "Ὠχ! ἀδερφέ!

Κατέβασε τὰ χαρωπὰ μάτια του μὲ λίγη ντροπὴ, σὰν κοριτσιοῦ, στὴ γῆς.

Τὸ αἶμα ἀπ' τὸ χτύπημα μὲ τὶς βελόνες κατρακυλοῦσε ὡς τὶς ψιλὲς ζαρωματιῆς πὺν ἔκαναν τὴν κοψὰ τοῦ χεριοῦ νὰ μοιάζει σὰν ἕνα μικρὸ γερασμένο πρόσωπο. Γίνονταν ἕνας γλάρος, κάτι τέτοιο, λίγες γραμμὲς, χοντρές, χωρὶς γοῦστο, μὲ τὸ αἶμα πὺν ἔτρεχε, μὲ τὴν καπνιὰ τ' ἀρσενικοῦ λιβανιοῦ καὶ μὲ τὸ ρακί. Ἀπὸ δὼν καὶ πέρα, μαζὺ μὲ τὰ φίδια, τὴ γοργόνα, τὴ νυχτερίδα, τὸ λιοντάρι θᾶναι κι ἕνας ἄλλος φοβισμένος σύντροφος, ἕνα πουλι. Ὁ Πανταλόνας-δὲν τοῦ φαινόταν ὁ πόνος. Ἦταν πολὺ εὐτυχισμένος δὲν ἤξαιρε τίποτα. Σφύριζε.

ΣΤΟΝ ΚΑΜΠΟ, ΚΑΤΟΥ ΑΠ' ΤΑ ΚΙΜΙΝΤΕΝΙΑ

Πρὶν κάμποσα χρόνια ὁ κιαγιάς δὲν ἦταν παρὰ ἓνας σκέτος παραγιὸς στὸ τσιφλίκι, ὅπως τόσοι ἄλλοι. Μὰ ἄξαφνα, ἡ τύχη τοῦ ἤρθε ὅπως σ' ἓνα θεόγυμνο μιὰ φορὲς ἀ μὲ γοῦνες, καλοῦπι.

Τὰ περιστατικὰ ἦταν τοῦτα :

Μισὴ ὥρα δρόμος ἀπ' τὸ τσιφλίκι κατεβαίνει ἓνα ποτάμι, κομιὰ εἰκοσαριὰ μέτρα φάρδος, πὺ κόβει στὰ διὸ τὸ δρόμο πρὸς τὴν πολιτεία. Τὸ καλοκαίρι εἶναι ἡμερο καὶ ξερό, μὰ τὸ χειμῶνα κατεβάξει τὰ νερὰ ἀπ' ὅλα τὰ τριγυρινὰ βουνά, τὰ Κιμιντένια, καὶ τὸ ρέμα του εἶναι πολὺ ζόρικο. Σὲ τέτοιες ὥρες τὸ περνοῦν μόνο μὲ βουβάλια. Τὸ ἀφεντικό, ὁ ἰδιοχτήτης τοῦ τσιφλικιοῦ, ἓνας γέρος πὺ ἡ καρδιά του τ' ὄλεγε ἀκόμα, ἔφυγε τὴν παραμονὴ τὰ Χριστούγεννα ἀπ' τὸ τσιφλίκι. Ἐπειδὴ τὸ τσαΐ εἶχε κατεβάσει, ταξίδευε μὲ βουβάλια ζεμένα σὲ ἀραμπά. Τὸν ἀκολουθοῦσε, ὡς τὸ ποτάμι, ὁ Δημητρὸς ὁ κιαγιάς, σκέτος παραγιὸς τότε, καβάλλα στ' ἄλογό του. Τὸ ἔλεγαν «Μιντιλὴ» γιατί ἦταν ἀπ' τὴ ράτσα ἐκεῖνη τὰ Μυτιληνιά τ' ἄλογα μὲ τὸ μικρὸ μπόγι, πὺ δὲν τὰ πιάνει χελιδόνι στὸ τρέξιμο. Ὁ παραγιὸς σταμάτησε στὸν ὄχτο κι ὁ ἀραμπὰς μπῆκε στὸ τσαΐ. Ὁ πον, ἦταν δὲν

ἦταν στὰ μισά, καὶ τὰ βουβάλια ἔχασαν τὸ μπού-
σουλα. Τὰ ποδάρια τους γλυστροῦσαν στὸ λασπωμένο
πάτο, κάπου κάπου σὲ λακοῦβες, δὲν πατοῦσαν κίν,
κι ἡ δύναμη πὺν κατέβαζε τὸ ρέμα ἦταν τέτοια, πὺν
ἄρχισε νὰ τὰ σέρνει. Ὁ κίνδυνος ἦταν ὀλοφάνερος
καὶ καμιὰ βοήθεια δὲ χωροῦσε. Ὅπου στὴν κρίσιμη
ῶρα, πέφτει ὁ παραγιὸς μὲς τὸ ρέμα μὲ τὸ Μι-
ντιλή. Τοὺς ρίχνει, στὸν ἀραμπά, ἕναν κάβου καὶ μὲ
ἀληθινὸν ἀγῶνα φτάνει ἀντίκρου. Μὲ τὴν ἄλλη ἄκρη
τοῦ κάβου δίνει βοήθεια στὰ βουβάλια, τὰ βαστᾷ
στὴν ὁρμὴ τοῦ ποταμοῦ καὶ μὲ πολλὰ ζόρια πιάνουν
καὶ δαῦτα τὴ στεριά. Αὐτὸ ἦταν ἀληθινὴ παλληκα-
ριά καὶ τὸ ἀφεντικό, πὺν ἦταν ἀντρας μὲ καρδιά, τὸ
ξετίμησε.

Ἐπειτα ἀπὸ μῆνες, τὸ καλοκαίρι πὺν ἦρτε, ἔπια-
σε φωτιά στὸν κάμπο πὺν περιτριγύριξε ὅλο τὸ τσι-
φλίκι. Στὴν περίσταση αὐτὴ δὲ λέγεται πῶς στά-
θηκε ὁ Δημητρός. Ἦταν νύχτα. Κούρντισε σὰ
μηχανὲς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τοῦ τσιφλικιοῦ, πὺν
εἶχαν χάσει κάθε ἐλπίδα. Καὶ μπαίνοντας ὁ ἴδιος
πρῶτος στὸν κίνδυνο, ἔσωσε τὸ ὑποστατικό. Εἶχε
φοβερὲς καμάδες σ' ὅλο τὸ χορμί του. Ἀπὸ τὴν
ἄλλη μέρα ἔγινε κιαγιάς κι ἀνάλαβε ὅλο τὸ κουμάντο
στὸ τσιφλίκι.

Τὰ Κιμιντένια εἶναι μιὰ σειρά βουνὰ στὴν Ἄνα-
τολή, κατάντικρου στὴ Λέσβο. Ἐκεῖ κοντὰ εἶναι τὸ
Ἄγιασματι καὶ ἡ Μακαρονία, διὸ μικρὰ χωριά. Κά-
του ἀπ' τὰ Κιμιντένια ἀπλώνεται ὁ κάμπος. Στὴν
καρδιά του εἶναι τὸ τσιφλίκι.

Τὰ βράδια, ἀφοῦ βολεφτοῦν τὰ ζὰ κι ὕστερα, ὅλοι οἱ ζευγάδες κι οἱ παραγοὶ μαζεύονται στὸν ὄντᾶ, μιὰ φαρδιά σάλα, ἰσόγεια μὲ χαμηλὸ ταβάνι. Γύρω-γύρω εἶναι τὰ γιατάκια τους. Ἐπὶ πάνου καίγουν ἕξ-ἕφτὰ λυχνάρια κι ὅλη ἡ σάλα εἶναι γεμάτη ἀπὸ καπνὸ καὶ μυρουδιὰ καμένου λαδιοῦ. Ὁ κιαγιὰς ἀπὸ συνήθεια ἀνεγορεύει κάθε βράδυ κατὰ κεῖ.

Ὁ ἀραμπατζῆς τὸ Στραβὸ, πού εἶχε πάει στὴν πολιτεία γιὰ κουμπάνια, καθισμένος καταμεσῆ στὸν ὄντᾶ, ἔχει ὕφος καὶ ἀνακοινώνει τὰ νέα.

Τὸ Στραβὸ εἶναι ἓνα ἀγαθὸ μωρὸ τοῦ κάμπου. Δὲν ξαίρει τίποτα ξὺν ἀπ' τὰ ζὰ του, τὰ ντουζένια τους μὲ τίς χάντρες, τὸν ἀραμπᾶ καὶ τίς γοργόνες πού εἶναι ζουγραφισμένες ἀπάνω του. Στὴν πολιτεία κατεβαίνει στὴ γάση καὶ στὴ φέξη, μὲς τὸ χρόνο. Πολλὰ πράγματα δὲν τὰ καταλαβαίνει, ὅπως πρέπει νὰ κάνει κάθε νοικοκύρης ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ.

Οἱ παραγοὶ τὸν ρωτοῦν.

—Λοιπόν, τί γίνεται ὁ κόσμος;

Αὐτὸ τὸ ρῶτημα κάνει πολὺ περήφανο τὸν ἀραμπατζῆ. Συλλογίσου! Μπορεῖ νὰ ἔχει λόγο ἀπάνου στὸ τί γίνεται ὁ κόσμος. Δὲν εἶναι παίξε—γέλασε.

—Οὔμ! πέρνει ἓνα ὕφος μισοκακόμοιρο.

—Γιατί, βρέ;

—Κακὰ σημάδια! βεβαιώνει τὸ Στραβὸ. Τὰ ποτάμια σπάσαν καὶ στὴν Ἀμέρικᾳ κοιζᾶμ πολιτεῖες χώθησαν μὲς τῆ γῆς σὰ μαρούλια. Κι οἱ ἄνθρωποι, φαίνεται, χαζιρεύονται παντοῦ. Εἶναι τὸ τέλος

—'Ε! ὅσο γιὰ μᾶς ἐδῶ, λέει περιπαιχτικά ὁ ζευγὰς ὁ Ἀϊβαλιώτης, εἴμαστε καλὰ ἀραγμένοι. Δὲ θὰ τὸ μυριστεῖ κανεὶς πὺν ζοῦμε, μῆτε ὁ Θεός.

—Βρὲ θὰ βουλιάζει ὁ κόσμος! ἐπιμένει τὸ Στραβό. Καταμπλούμ!

ἌΟ Ἀϊβαλιώτης τὸν κοιτάζει μὲ τὴν κόχη τοῦ ματιοῦ, εἰρωνικά. Τὰ λόγια του πέφτουν ἕνα ἕνα, σὰ νὰ ἔχουν βάρος καὶ δὲν βασιτοῦνται, μπούπ.

—Κι ἂν βουλιάζει, ἐσὺ τί ἔχεις νὰ χάσεις, ἀδιρφέλι μ;

Αὐτὸν τὸν καιρὸ τὰ γκιόλια ἔχουν πλημμυρίσει ἀπ' τὰ νερά πὺν κατεβάζει ὁ ντερές τοῦ τσακαλιοῦ, τὸ «Τσακάλ Ντερέ». Ἀποκεῖ θὰ ξεχυθοῦν οἱ θέρμες τὸ καλοκαίρι. Μὰ τώρα εἶναι ἄνοιξη. Φυσάει ἕνας κατακάθαρος ὄροσισμένος ἀγέρας. Κάπου-κάπου φωνάζει ἕνα τσακάλι Μακρὰ ἀκούγεται ὁ θόρυβος πὺν κάνουν τὰ νερά.

ἌΟ ζευγὰς ὁ Ἀϊβαλιώτης, πὺν εἶναι ὁ πιὸ γραμματισμένος ἀπ' ὄλους, μιὰ πὺν πῆγε στὴ δεύτερη τάξη, διεβάζει στὴν ἄκρη μιὰ φυλλάδα. Ἀξαφνα τὰ παρατᾶ καὶ γυρίζει στοὺς ἄλλουνοὺς.

—'Εγὼ θὰ σᾶς κάνω, μωρέ, τώρα ἕνα ρώτημα. Πόσα μιλιούνια ἄθρόποι εἶναι στὸν κόσμο;

Αἴσθηση! ἌΟ Ἀϊβαλιώτης σᾶζει τὰ γιαλιά του καὶ κοιτάζει μὲ προσοχὴ σ' ὄλο τὸν ὄντά. Μέσα στὴν ἡσυχία εἶναι περήφανος πὺν αὐτὸς μονάχα μπορεῖ νὰ σοφιστεῖ τέτοιο ρώτημα. Ὅσο πὺν ὁ μικρότερος ἀπ' ὄλους ἐκεῖ μέσα, τὸν Γιανέλι τὸν συγυρίζει μὲ τὴν ἴδια μονέδα.

—Καὶ πόσα, λές, στάχια, ἀδερφέ μου, νὰ ἔχει ὁ κάμπος στὴ σοδιά;

Πὰ στὴν ὥρα μπῆκε ὁ κιαγιάς. Ἄπ' τὸν καιρὸ πὺν πῆρε τὸ τιμόνι στὰ χέρια του κι εἶναι ἀπάνου σὲ τόσους ἀνθρώπους, ἄλλαξε σύρριζα. Ἐγινε ἄλλο πράμμα. Πρὶν ἦταν ἓνα ἡμερο σκυλί, πιστὸ καὶ ἀφοσιωμένο, τῶρα ἔγινε κατσούφης καὶ ἀπότομος. Τὸν ἔχουν ζαλίσει ἢ ἔννοιες. Δὲν κοιμᾶται τίς νύχτες. Μιὰ φορὰ σκέφτηκε νὰ μερέψει τὴ ζωὴ του μὲ λίγη τρουφερότητα, μὰ ὕστερα ξέχασε νὰ παντρεφτεῖ. Τὸ χρέος του ἀντίκου στὴν ἐμπιστοσύνη πὺν τοῦδειξε τὸ ἀφεντικό, σκέπασε κάθε ἄλλο αἴσθημα μέσα του. Ἡ ζωὴ του κλείστηκε μέσα στὸ χρέος αὐτό.

—Καλησπέρα, κιαγιά! εἶπαν ὅλα τὰ στόματα καὶ τοῦ ἔκαναν τόπο νὰ καθίσει.

Αὐτὸς ἔπιασε τὸ κούτελο σὰν ἀνθρώπος πὺν πονεῖ τὸ κεφάλι του.

—Γειά σας, τί χαμπάρια;

—Χαμπάρια καλά, λέει ὁ Γιάνναρος ἀπ' τὴν Πέργαμο, ἓνας σαραντάρης μὲ κόκκινα γένια. Στὰ γκένικα, ὁ παρτσὰς αὐριο λέω νὰ τελειώσει.

Ζευγάριζαν τοὺς ἑλιῶνες, κάτου, κοντὰ στὴ θάλασσα.

—Καὶ τὰ ζωντανὰ πῶς πᾶν; ρώτησε ὁ κιαγιάς.

—Οὔμ, ὅσο γι αὐτό, ὄχι καλά, κιαγιά. Ὁ Σαρρῆς μᾶς ἀφήνει γειά.

Ὁ Περγαμιὸς κόμπιασε διὸ φορὲς ὡς πὺν νὰ τελειώσει τὴν κουβέντα τούτη. Γιατὶ ἦταν διὸ βδομάδες τῶρα, πὺν τοῦ τὴν ἔλεγε κάθε βραδιὰ καὶ εἶχε καταντήσει σωστὸ τσιμουῖρι.

Ὁ κιαγιάς γύρισε μονοκόμματος, σάν ἄνθρωπος πειραγμένος. Τὸ κάτω χεῖλι του εἶναι πλατὺ καὶ ὄρες-ὄρες μελανιάζει σὰ νὰ ἔχει πήξει μέσα τὸ αἷμα. Ἐβαλε τὸ ζερβὶ χέρι στὸ ζουνάρι του καὶ μὲ τ' ἄλλο κατέβασε ἕνα—διὸ πόντους, κατὰ τὰ φρούδια, τὴν κατσούλα του ἀπὸ ἀστραχάν.

—Ὅταν μιῶ ἐγὼ πὺν κουμαντέρνω, ξαίρω τί μου γίνεται ! Τὸ βόδι θὰ δουλέψει ὅλη τὴ χρονιά, ὡς πὺν νὰ τελειώσουμε. Τ'ὄπα !

—Ἐσὺ ξαίρεις, τοῦ ἀπαντᾶ ὁ ζευγάς, συμμαζεμένος.

Περνᾶ λίγη ὥρα.

—Δό μου ἕνα σουλφάτο, τὸ θεό του ! λέει ὁ κιαγιάς ἀλλάζοντας κουβέντα. Δὲ θὰ μ' ἀφήσει ἡσυχο, πάει στὸ διάολο !

Ἦταν ἡ θέρμη πὺν δὲν τὸν ἄφηνε χειμῶνα — καλοκαίρι, ἔτσι ὅπως δὲ φυλάγονταν.

—Τελείωσε, τοῦ ἀπαντοῦν φοβισμένα.

Δὲν ἦταν νὰ τ' ἀκούσει.

—Καὶ πότε, μωρέ, πήραμε τὰ διὸ πακέτα ἀπὸ τὸ χωριό ; Φτιοῦ ! Σπιτάλια, μωρέ, ἔγινε δὴ μέσα ; Εἶναι ἁμαρτία καὶ στὸ ψωμί πὺν τρῶμε. Λοιπόν, εἶναι ἡ στερνὴ βολὰ πὺν τὸ λέγω καὶ γράφτε το : Δὲ θὰ θρέβουμε ἀρρώστους ! Ὅσοι δὲν εἶναι γιὰ δουλιὰ νὰ τὸ δίνουν, ἰστέ !

Λέγοντας τὰ θυμωμένα τοῦτα λόγια, κοίταζε ἐπίμονα σὲ μιὰ γωνιά. Ἐκεῖ χάμου κείτονταν ὁ Λημιός, ὁ Λεφτέρης. Ἐρχονται συχνὰ στὰ μέρη μας Λημιοί. Ὁ τόπος τους εἶναι ξερὸς καὶ ταξιδεύουν κατὰ μᾶς, στὴν Ἀνατολή, πὺν εἶναι ὅλο εὐλογία.

Δουλεύουν στο θέρος και με τις πρώτες βροχές μαρκέρνουν πάλι για τὸ νησί τους. Για νὰ περισσέψουν κάτι, περνοῦν με φοβερὴ μιζέρια. Καὶ στὸ τέλος-τέλος, ζήτημα εἶναι ἂν γυρίζουν στὰ σπίτια τους με λίγα γρόσα.

Ὁ Λεφτέρης δὲ μπόρεσε νὰ μισέψει. Τὸν πλάκωσε ἡ θέρημη κι ἔμεινε ὅλο τὸ χειμῶνα. Ἦταν περασμένος στὰ χρόνια, ἄσπρες τρίχες, ἀδύνατος, ἕνα μπόγι ὡς ἐκεῖ ἀπάνου. Τ' ἀγτένιστα μαλλιά του κατέβαιναν ντοῦρα, σὰ γουρουνότριχες, στὸ κούτελο καὶ τὸ σκέπαζαν. κι ὅπως ἦταν δασύς κι ἀξούριστος, τὸ τριχωτὸ ἐκεῖνο μοῦτρο, ἔξὸν ἀπὸ τὰ ἡμερα καὶ κουρασμένα μάτια, ἦταν σὰν ἕνα μοῦτρο ἀγριμοῦ.

Δὲν ἔβγαλε τσιμουδιά. Ἔλεγε νὰ περάσει ἡ μόρα, ὡς πὺ νὰ φύγει ὁ κιαγιάς.

Τὸ πρωτὶ—πρωτὶ, τὴν ἄλλη μέρα, οἱ ζευγάδες τράβηξαν γιὰ τὴ δουλιά, ὅπως πάντα. Πρὶν φύγει ὁ Περγαμιός, ὁ κιαγιάς διάταξε ν' ἀλλάξουν τὸ Σαρρή σὲ ἄλλο ἀλέτρι. Φώναξε τὸ μικρὸ παραγιὸ πὺ πάστρευε τ' ἀχούρια.

—Πές, τοῦ λέει, στὸ Χρῆστο τοῦ Μδούλι' νὰ ζέψει αὐτὸς σήμερα τὸ Σαρρή. Ὁ Περγαμιός εἶναι μονάχα γιὰ χαλβάδες

Ὁ μικρὸς παραγιὸς ἦταν ἕνα διαολεμένο μωρὸ ἀπ' τὰ κοντινὰ Τουρκοχώρια. Ὅπου νὰ σκάλιζες ἦταν ἀπὸ κάτω. Ὅσο γιὰ σβελτοσύνη, δὲν τὸν ἔφταναν δέκα νομάτοι.

Ὁ κιαγιάς εἶπε τὴν παραγγελιά του, μὰ συλλογίζονταν.

—Γιὰ στάσου, ρέ, λέει στὸ μικρό, ὅταν αὐτὸς ἔκανε νὰ φύγει, τί λὲς ἐσύ; Εἶναι καλὰ ὁ Σαρρής;

Βρίσκουνταν σὲ δύσκολη θέση. Ἦξαιρε καλὰ σὲ ποιὰ κατάσταση ἦταν τὸ βόδι, ἓνα ζὸ πὺν γέρασε στὸ τσιφλίκι καὶ εἶχε βγάλει ἑκατὸ φορὲς τὰ ταῖνια του. Δὲν εἶχαν ἄδικο οἱ ζευγάδες. Τώρα τελευταῖα εἶχε ἀνοίξει ἓνας μεγάλος γιαρὰς στὴν πλάτη του, πὺν δὲν ἔκλεινε. Ἔπρεπε νὰ ἡσυχάσει. Μὰ αὐτὴ τὴν ἐποχὴ, ἦταν ἀδύνατο στὸν κιαιγιὰ νὰ βάλει ἄλλο βόδι στὴ θέση του.

Κι εἶχε μπροστά του ἀκόμα κατοστασιὲς στρέματα πὺν δὲν τὰ εἶχαν ὀργώσει. Βασανίζονταν τὴ νύχτα, χτές, μὲ τὸ λόγο τοῦ Περγαμιοῦ. Εἶχε δίκιο αὐτός. Μὰ σὰν ἄνθρωπος πὺν βρίσκεται στὴν ἀνάγκη, ὁ κιαιγιὰς ἤθελε νὰ βρεθεῖ τρόπος πὺν νὰ μὴ βλέπει τὸ δίκιο τοῦτο, νὰ βρεῖ καὶ μιὰν ἄλλη γνώμη σύμφωνη μὲ τὴ δική του, γιὰ νὰ εἶναι ἡσυχος. Τοῦτο τὸ μωρὸ δὲ θὰ τοῦ ἔλεγε ὅχι. Ἔτσι, πίστευε πὺς θὰ ἡσύχαζε, ἔστω κι ἂν ἦταν σύμφωνος μ' ἓνα μωρὸ.

Ὡς τόσο, τοῦτο δὲν ἦταν τῆς ἴδιας γνώμης.

—Ἐγώ, ἀφεντικό, ἀπαντᾷ, λέω πὺς δὲν εἶναι καλὰ. Πρέπει νὰ ραχατέψει. Μουγκρίζει ὅλη τὴ νύχτα, μὰ τὸ θεό.

Εἶχε σοβαρὸ τόνο, πὺν ἦταν ἀστεῖο γιὰ τὴν ἡλικία του, βλέποντας πὺς τοῦ ἔδιναν σημασία. Ἔφυγε ὅμως μὲ βρισές, πὺν ἔκαναν μὲ τὸ πρῶτο ν' ἀνεμιστεῖ ὅλη ἡ σοβαρότητα.

Ἔτσι ζεύτηκε καὶ κείνη τὴ μέρα τὸ ἄρρωστο ζό. Ὁ ζευγάς, ὁ Χρηῆτος, ἓνα νέο παιδὶ πὺν ἦταν πάν-

τα ὄλο κέφι, δὲ μιλιόταν. Ἄλλες φορὲς ὄλος ὁ κάμπος γέμιζε ἀπ' τὸ τραγοῦδι του. Τώρα, ἀπὸ ὄρα σὲ ὄρα, ἔβγαζε μονάχα μιὰ ἀδύνατη φωνή, γιὰ νὰ λησέει τὰ βόδια.

— Ἄϊντε, ρέ Σαρρή! Δεῖξ' το ρέ, πὼς εἴμαστε παλληκάρια! Γιούργια! ἄ!

Μὰ ὁ Σαρρὴς εἶχε ἀποκάνει πιά. Ἡ πληγὴ του, ἴσα μὲ μιὰ ἀνοιχτὴ χούφτα, γιάλιζε κατακόκκινη μὲς τὸν ἥλιο. Ἦταν ἓνα ἐμπιασμένο στόμα ἀπ' ὅπου ἔφευγε, λίγη-λίγη, ἡ ζωὴ του. Εἶχε κατεβάσει τὸ μεγάλο κεφάλι του καὶ τραβοῦσε σιγὰ-σιγὰ, ὄλο τραβοῦσε τ' ἀλέτρι. Ὁ ζευγάς δὲν ἀκουμποῦσε κὰν ἀπάνου του τὴν τσέντρα. Τ' ἄφηνε νὰ παγαίνει μονάχο του, γιατί νοιάζονταν μὴν κάνει ἁμαρτία. Μιὰ στιγμή τὸ βόδι ἔγυρε κι ἔπεσε μὲ τὴ μιὰ μπάντα χάμου. Ἀπ' τὸ στόμα του ἔτρεχαν πηχτὰ σάλια. Μούγκριζε. Ἐνα κομμάτι φρέσκο χῶμα κόλλησε σ' ὄλο τὸ μέρος τῆς πληγῆς. Ὁ ζευγάς ἔσκυψε καὶ τὸ σκούπισε, ἀλαφριά-ἀλαφριά, μὲ τὸ μανίκι του.

Τὸ μεσημέρι ἀμόλαραν τὰ ζὰ ἐκεῖ κοντὰ καὶ κάθησαν νὰ φᾶν κι οἱ ζευγάδες. Ἡ ἀκεφιά τοῦ Χρήστου ἔκανε νὰ κατσουφιάσει ὄλη ἡ παρέα. Στὸ τέλος ὁ Περγαμιὸς πῆρε τὸ λόγο.

— Αὐτό, μωρέ, δὲν τὸ σηκώνει μήτε Θεός, μήτε Τοῦρκος! Κι ἓνα ζὸ πὺν γέρασε, μωρέ, στὸ τσιφλίκι φτοῦ!

Ἐφτυσε χάμου, ἀπὸ ντροπὴ.

— Τί τὸν ἀνεκατεύεις τὸ Θεό; κάνει ἓνας ἄλλος. Δὲν εἶδες χτὲς πὺν ἔδιωχνε τὸ Λημιό, ἓναν ἄνθρωπο

πὸν σώθησαν οἱ μέρες του ; Τὶ θέλεις νὰ τὸ κάνει τὸ βόδι ;

— Ἄ ! ἄ ! ὅσο γι αὐτό, σωστά. Ὁ Λημιὸς δὲν κοστίζει γι αὐτὸν πρὸς πολὺ ἄπ' τὸ βόδι, νᾶσαι σίγουρος.

Τοῦτος ὁ τελευταῖος λόγος εἰπώθηκε τόσο ἀπλά, σὰν τὸ πρὸ συνηθισμένο πρᾶγμα τοῦ κόσμου. Ὡς τόσο ἢ κουβέντα κόπηκε, σὰ νὰ ἔγινε σ' αὐτὸ τὸ μεταξὺ κάτι σοβαρό. Ὁ Περγαμιὸς μονάχα μουρμούριξε μὲς τὰ δόντια του σκεπτικός.

— Σίγουρα, δὲν κοστίζει πρὸς πολὺ.

Καὶ τότες κατὰλαβαν πὸς τὸ ἴδιο πρᾶγμα τοὺς ἔκανε νὰ πέσουν σὲ συλλογή. Προόσεχαν στὴ σημασία πὸν εἶχε ἡ ζωὴ τους κι ἔφταναν στὸ ἀπλὸ συμπέρασμα ὅτι δὲν ἄξιζε οὔτε ὅσο ἓνα βόδι. Ὅμως κι ἓνα βόδι, πὸν ἔχει περισσότερὴ ἀξία ἄπ' αὐτουνούς, δὲν μπορεῖ νὰ ψοφήσει ἤσυχα, δὲν ἔχει τόσο δικαίωμα, μ' ὅλον πὸν θὰ ἔχει γεράσει δουλεύοντας. Τὸ λοιπὸν, πόσο τιποτένια πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀξία ἡ δική τους ;

Στὸ μεταξὺ αὐτὸ ἦρτε ὁ κιαγιάς γιὰ ν' ἀνεγορέψει νὰ βάλουν μπρὸς τὰ ζευγάρια. Ὅλοι σηκώθηκαν, ἓνας-ἓνας, κι ἔπιασαν νὰ ζεύουν. Μόνον ὁ Χρηστος ἀργοποροῦσε. Πῆγε κοντὰ στὸ Σαρρή. Τὸ ἄρρωστο βόδι δὲν εἶχε βάλει στὸ στόμα του μηδὲ πρᾶσινο φύλλο. Εἶχε γύρει τὸ κεφάλι του καταγῆς καὶ δὲ σάλευε. Ἐκλεινε τὰ μεγάλα τσιμπλιασμένα μάτια του πολλὴν ὥρα, τ' ἀνοίγε μιά καὶ πάλι τὰ σφαλνοῦσε, σιγά. Ὁ ζευγάς τὸ χάδεψε στὴν πλάτη. Τὸ ζὸ πῆγε κι ἦρτε ὀλάκερο ἀπὸ ἓνα δυνατὸ τρεμούλιασμα. Τέλος ὁ Χρηστος, σὰ νὰ πῆρε ἀπόφαση, ἔλυσε

τὸ σκοινὶ πὺν ἦταν δεμένο, ἀπ' τὸ δέντρο. Γυρίζει
στοὺς ἄλλους καὶ τοὺς χαιρετᾷ.

—Γειά σας παιδιά!

“Ολοι τὸν κοίταζαν ξαφνιασμένοι. Τὰ μάτια τοῦ
κιαγιὰ ἄξαφνα ἀγρίεψαν πὺν πολύ. “Ο Χρῆστος ἔκανε
νὰ πάρει τὸ δρόμο γιὰ τὸ τριφλίκι.

“Ο κιαγιὰς μ' ἔνα σάλτο βρέθηκε κοντὰ του.

—Ποῦ πᾶς; τοῦ λέει μὲ δυνατὴ φωνή.

“Ο ἄλλος ἦταν ἀτάραχος.

—Τὸ πάω νὰ ψοφήσει ἡσυχα, ἀπαντᾷ δείχνοντας
τὸ βόδι.

“Ο κιαγιὰς ἄφρισε. Εἶχε πειραχτεῖ καὶ στὸ φιλό-
τιμο.

—Ζέψε σοῦ λέω! Τὰ πεθαμένα σου, ζέψε το!

Μὰ δὲν πρόφταξε νὰ τελειώσει τὸ λόγο, ὅταν ὁ
ἄλλος χύμηξε ἀπάνω του. Τὸν ἄρπαξε ἀπ' τὰ στήθια
καὶ τὸν τράβηξε μιά, σὰν ὄλος ἐκεῖνος ὁ ἀντραρος
νᾶταν ἔνα ψιλὸ δεντράκι πὺν τὸ δέρνει ὁ ἀγέρας.

—Σκύλο! μούγκρισε ὁ ζευγάς. Σοῦ ἀλλάζω τὴν
πίστη!

“Ολα αὐτὰ ἔγιναν ἔτσι ξαφνικά πὺν οἱ ἄλλοι οἱ
ζευγάδες στέκουνταν σαστισμένοι. Τὸ βόδι γύρισε
ἀργὰ τὸ κεφάλι του πρὸς τὸ μέρος πὺν φώναζαν καὶ
πάλι τὸ χαμήλωσε, σὰ νὰ ἦταν ἔνας θόρυβος μακρου-
νὸς πὺν δὲν τ' ἄγγιζε.

“Ο κιαγιὰς ὁ ἴδιος τᾶχε χάσει. “Ενα τέτοιο φέρ-
σιμο, ἀπὸ ἔναν μπαγάσα, ἦταν ὄξω ἀπ' τὸ νοῦ. Μὰ
ὅταν ἔκανε νὰ συνέρτει ἀπ' τὴν ταραχὴ εἶχαν μαζευ-
τεῖ γύρω ὄλοι οἱ ζευγάδες. Τοὺς κοίταξε μὲς τὰ
μοῦτρα καὶ μπόρεσε νὰ προσέξει πὺν κανεὶς δὲ χα-

μήλωνε τὰ μάτια. "Ολοι ἦταν ἀποφασισμένοι καὶ τὸ κατάλαβε. Ἔκανε ἓνα περήφανο κούνημα τοῦ κεφαλιοῦ ἔπιασε μὲ τὸ χέρι του τὸ χέρι πού τὸν ἔσφιγγε καὶ λευτέρωσε τὴν καναβέτσα του. Κοίταξε ἄλλη μιὰ κατάματα τὸ Χρῆστο :

—Θὰ τὰ βροῦμε, ψοφῆμι! τοῦ εἶπε κι ἔφυγε.

Τὸ βράδυ τοῦτο πέθανε ὁ Λημιός. Τὸν καταπῆρε. Ὅλη τὴ νύχτα παραμιλοῦσε. Ἔβλεπε φαντάσματα, ἓνα συχαμένο μοῦτρο μὲ πράσινα μάτια πού τὸν κοίταζαν ἐπίμονα. Μιὰ στιγμή τὸ φάντασμα τοῦτο ἔγινε μπὶτ ἄνθρωπος. Ὁ Λημιός θυμήθηκε, μὲς τὰ μάτια πού τὸν κοίταζαν, τὸν πρῶτο κιαγιὰ πού γνώρισε πρὶν ἀπὸ χρόνια. Ὑστερα ὄλα ἀνεκατεύτηκαν. Μπροστά του παγαίναν κι ἐρχόνταν βιαστικοὶ οἱ κιαγιάδες πού τοὺς δούλεψε. Καθένας τοῦ ἄφηνε ἓνα σκληρὸ ἄγγιγμα μὲ τὴ ματιά, σὰ χτύπημα.

Ὁ Λημιός ἀνέσαινε βαριά. Οἱ συντρόφοι ξαγρυνοῦν ἀπὸ πάνω του, μουδιασμένοι.

Ὁ Χρῆστος τὸν ρωτᾷ.

—Ἀδερφέ μου, θέλεις τίποτα ;

Ἔγνεψε ἀδύνατα μὲ τὰ μάτια : ὄχι.

Δὲν ἤθελε τίποτα. Δὲν ἤξαιρε νὰ γυρέψει ὅταν ἀκόμα ἦ ζωὴ ἄστραφτε μὲς τὸ αἷμα του. Τώρα :

Τὸ Μανωλέλι τὸ Στραβὸ εἶναι τσακισμένο ἀπὸ τὴν κούραση. Πότε—πότε κλείνουν τὰ μάτια, μὰ δὲν τὸ κουνᾷ ἀπὸ κεῖ. Κάθεται χάμου, πλάϊ στὸ Λημιό, κοντὰ στὰ πόδια του. Μόλις τὰ μάτια του πᾶν νὰ σφαλήξουν κάνει μιὰ βιαστικὴ προσπάθεια καί τ' ἀνοίγει.

Ὁ θάνατος τριγυρίζει.

Τὴν αὐγὴ ἢ ἀγωνία εἶχε περάσει. Ἐνα χέρι ἀκούμπησε ἀπάνου στὸ μυαλὸ τοῦ ἀρρώστου, ἤσυχα, σὰ νὰ ἤθελε νὰ τοῦ πεῖ : σύχασε. Ὅλα ἔγιναν ἡμερα. Ὁ κάμπος πέρα εἶχε πρασινίσει. Εἶχαν φυτρώσει τὰ στάχια. Μόλις πὺν ἔβρεξε. Ἀγγιζες τὰ πράσινα στάχια μὲ τὴ χούφτα σου καὶ τούτη γίνουντιαν μούσκεμμα ἀπ' τὴ δροσιά. Στὴν ὥρα αὐτὴ ἦρετε ἡ γυναῖκα του καὶ τὸν χάιδεψε. Μουρμούριζε τ' ὄνομά της. Μὲς ἀπ' τὰ μαῦρα δόντια του βγαίνουν, σφυρίζοντας, τὰ λίγα τελευταῖα λόγια του, μὲ κόπο, σὰ νὰ τὰ τραβοῦσε κάποιος ἀπὸ μέσα νὰ μὴ βγοῦν.

—Θέλεις νὰ τῆς μηνύσουμε τίποτα, στὸ νησί; ρωτᾷ βουρκαμένος ὁ Χρῆστος. Θέλεις, Λεφτέρη;

Τὰ κουρασμένα ματόκλαδα δὲν ἔχουν δύναμη ν' ἀνοίξουν. Μόλις σαλεύουν.

—Ναί.

Ἐκανε μιὰ προσπάθεια. Ἐβγαλε τ' ἀδύνατο χέρι ὄξου ἀπ' τὸ στρῶμα κι ἔτριψε τὰ δάχτυλα του στὸν ἀγέρα, σὰ νὰ ἦταν ὁ λόγος πεταμένος, ἐκεῖ, στὸν ἀγέρα, κι ἤθελε νὰ τὸν πιάσει, πρὶν φύγει.

Τὸ χέρι τέντωσε κι ἔπεσε βαριά, σὰ σκοτωμένο πουλί.

Πῆγαν κι εἰδοποίησαν τὸν καιγιά.

Τὸν βρῆκαν νὰ κοιμᾶται, τέτοιαν ὥρα πὺν ἄλλες φορὲς βαρταλαλοῦσε στὸ τσιφλίκι. Εἶχε περάσει κακὴ νύχτα. Στριφογύριζε ὡς τὴν αὐγὴ στὸ γιατάκι του καὶ βλαστημοῦμε, ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρό. Γιὰ λίγη ὥρα ἠσύχαζε, σὰ νὰ ξεχνοῦσε. Τότε διάκρινε, ἀδύνατα, πὺς ἔτσι πὺν φερνόταν ἦταν παλιαθρωπιὰ. Μὰ

ἴσαμε νὰ τὸ καλοσκεφτεῖ, ἢ φιλοτιμία του πὺν εἶχε γίνεϊ σκουπίδι ἀπ' τὸ Χρῆστο, τοῦ κεντοῦσε τὸ πετσί, σὰ διάολος. Δὲ μπορούῦσε νὰ παραδεχτεῖ πὺς ἔχει ἄδικο. Βλαστημοῦσε κι ἔτριζε τὰ δόντια του.

Μόλις ἄνοιξε τὰ μάτια τοῦ εἶπαν γιὰ τὸ Λημιό.

Σήκωσε τὶς πλάτες ἀγουροξυπνημένος, μὲ φούρακα.

Νὰ μηνύσετε νᾶρτει στὸν τόπο του ὁ Ἅγιασματιανὸς! τοὺς λέει τινάζοντας τὸ κεφάλι, σὰν ἄνθρωπος πὺν τὸν πείραξαν.

Τίποτα ἄλλο.

Νίφτηκε και τράβηξε στὸν ὄντᾶ. Μύριζε πολλὰ γνῶτα ἐκεῖ μέσα. Τὸ προῖνὸ φῶς ἔμπαινε ἀπ' τὸ παράθυρο, ἀδύνατο και φώτιζε ἓνα μέρος μονάχα. Ἄλλοῦ ἦταν σκοτεινά, σὰ νὰ βράδιαζε.

Κανεῖς δὲ μιᾶ. Οἱ ζευγάδες κάθονται στὰ γιατίια τους διπλοπόδαρα, ἄλλοι εἶναι ξαπλωμένοι μ' ἀκρυμπισμένα τὰ κεφάλια στὸν τοῖχο.

Ἐχουν τραβῆξει τὸ στρωμα τοῦ πεθαμένου στη μέση τοῦ ὄντᾶ. Ὁ κιαγιὰς κοντεύει στὸ Λημιό. Σκύβει ἀπάνω του και τὸν κοιτάζει. Τὸ ἡμερο φῶς πέφτει στὸ δασὺ μοῦτρο τοῦ πεθαμένου, σὰ νὰ τὸ ψάχνει. Ἐκεῖ μὲς τὰ πυκνὰ γένια του, στὸ μάγουλο, γιὰλίζει, μιᾶ, ἓνα δάκρυο· εἶναι μιὰ φρέσκια σταλαγματιά, πὺν ἔτρεξε τελευταία ἀπ' ὅλα, σὰ σφαλνοῦσαν τὰ μάτια. Πῆγε κι ἔμπλεξε μὲς τὶς γλιτζασμένες τρίχες κι ἔτσι πὺν ἔστεκε ἐκεῖ, κατακάθαρη, θὰ ταίριαζε μονάχα σ' ἓνα πουντραρισμένο πρόσωπο, μαλακό, κι ἐδῶ πὺν ἦρτε θὰ ἦταν κατὰ λάθος, γιὰτι παραστράτισε.

Ἡ ματιὰ τοῦ κιαγιὰ μένει καρφωμένη ἀπάνου σ'

αὐτὸ τὸ παραστρατισμένο δάκρυο. Χαμηλώνει περισσότερο τὸ πρόσωπό του, νὰ δεῖ.

Τὸ κεφάλι τοῦ πεθαμένου ἔχει γύρει πολύ. Τὸ πιάνει μὲ τὰ χέρια του σιγά, τραβᾷ παραδῶ τὸ μαξιλάρι, νὰ μὴ στέκει ἄγαρμπα τὸ νεκρὸ κεφάλι. Μὲ τὸ τραβήγμα τοῦ μαξιλαριοῦ ξεσκεπάζεται ἓνα κομμάτι χρωματιστὸ πανί, φυλαγμένο κάτω ἀπ' τὸ προσκέφαλο. Τὸ τραβᾷ. Εἶναι ἓνας ψιλὸς μπόγος. Τὸν ξετύλιξε. Θέλει νὰ πιάσει τὴν καρδιά του γιὰτὶ ἓνας μικρὸς φόβος τρέχει ἀπάνου της καὶ λέει νὰ τὸν σταματήσει μὲ τὴ χούφτα του. Ἐκεῖ, μὲς τὰ ροζιασμένα, κρύα χέρια του ἦταν ἓνα παλιόπραμμα, λίγη φοβισμένη, ἀδύνατη τρυφερότητα πού νιρέπουνταν κι αὐτὴ γιὰτὶ ἦταν παραπανίσια ἐδῶ, καὶ δὲν εἶχε τὸν τόπο της. Ἡ ξερὴ ζωὴ τοῦ κιαγιά σταματοῦσε σὲ τοῦτο τὸ λείψανο καὶ τὸ πασπάτευε σὰ νὰ ἤθελε νὰ δοκιμάσει. Μὲς τὸν μπόγο ἦταν τυλιγμένο ἓνα φτωχικὸ, χρωματιστὸ τσίτι, διπλωμένο πολλές πολλές φορὲς ἀκανόνιστα, ἕξ ἕφτὰ πήγες. Σὰ θὰ γύριζε ὁ Λημιδὸς στὸ νησι θὰ τὸ πάγαινε στὴ γυναίκα του.

Βγῆκε ὄξου ζαλισμένος. Ὅλη τὴ μέρα πλάγιαζε τὸν ἔδερνε ἢ θέρμη. Τοῦ εἶχαν ρίξει ὅλα τὰ στρώματα ἀπάνω του καὶ πάλι τὸ κορμί του σπαρτάριζε ἀπ' τὰ δυνατὰ σύγκρουα. Κατὰ τὸ βράδυ ἴδρωσε. Φώναξε τὸ μικρὸ παραγιό.

— Ὁ Σαρρῆς τί γίνεται, βρέ; τὸν ρωτᾷ γιὰ τὸ βόδι.

— Ἀπόψε, λέω, θὰ ψοφήσει ἀφεντικὸ, ἀπαντᾷ φοβισμένα τὸ παιδί.

Τὴ νύχτα τὸ ἄρρωστο βόδι χειροτέρευε. Ἄναστέναζε σὰν ἄνθρωπος. Ὄταν ὅλοι εἶχαν πλαγιάσει στὸ τσιφλίκι ὁ κιαγιάς ξύπνησε τὸ μικρὸ παραγιό. Κατέβηκαν μαζί στὸ ἀχοῦρι. Ἦταν ἀμίλητος καὶ συλλογισμένος. Γονάτισε μπροστὰ στὸ βόδι καὶ τὸ κοίταξε πολλὴ ὥρα.

Τὰ μεγάλα μάτια τοῦ ζοῦ εἶχαν τσιμπλιάσει στὶς ἄκρες. Ὄταν τὰ σφαλνοῦσε ἔτρεχε σιγὰ μιὰ παχιά κίτρινη βρωμα πὺν πέρναγε πάνου ἀπ' τὶς πηγμένες τσίμπλες καὶ χαράκωνε αὐλακιές στὸ μούτρο τοῦ βοδιοῦ.

Ὁ πεθαμένος Λημιὸς ἦταν ἐκεῖ. Δὲν ἔφευγε ἀπ' τὰ μάτια τοῦ κιαγιά. Σηκώθηκε, πῆρε ἀπ' τὸ ράφι ἓνα βάζο ἀλοιφῆ κι ἄλειψε τὴν πληγὴ τοῦ ζοῦ.

Ἔστερα, δὲ βάσταξε πιά, ξέσπασε μονομιᾶς.

— Φουκαρὰ Σαρρή, παρακαλοῦσε δυνατά, μὲ συγκινημένη φωνή, τί νὰ σὲ κάνω κι ἐγώ; τί νὰ κάνω; Δὲν ἔχω, μαθέ, καρδιά;

Κι ὄλο χάδευε τὸ ἄρρωστο ζὸ μὲ τρυφερότητα, σὰ μιὰ γυναίκα.

Τὴν ἄλλη μέρα, κατὰ τὸ μεσημέρι, πέταξαν τὸ Σαρρή στὸν Τσακάλ ντερέ. Ὁ Ἄγιασματιανὸς δὲν ἔπιασε δουλιὰ στὸ τσιφλίκι. Ὁ κιαγιάς τοῦ ξαναμήνυσε, νὰ μὴν ἔρτει. Ὁ τόπος τοῦ Λημιοῦ γιὰ κάμποσον καιρὸ ἀπόμεινε ἄδειος.

ΤΟ ΚΥΝΗΓΙ ΤΩΝ ΓΟΥΡΟΥΝΙΩΝ

τότες πού ἤμουν <ἀμελέ> *
στά ἐργατικά τάγματα τῆς
Τουρκιάς.

Τὸ παλιὸ φρενοκομεῖο τῆς Μαγνησᾶς πὺν μᾶς φυλάγαν ἦταν ἓνα χτίριὸ χωμένο κάτου ἀπ' τῆ γίς. Κατεβαίναμε κάμποσα σκαλιὰ καὶ γύρω-γύρω σὲ μιὰν αὐλὴ στέκουνταν ἀραδιασμένες οἱ δώδεκα σιδερένιες πόρτες, οἱ κάμαρες, πὺν ἦταν πολὺ σκέτες, πολὺ ἀνόητες, χωρὶς καν λὶγὴ φροντίδα, ἀπὸ γοῦστο, γιὰ, ἀπὸ μαστοριά.

Τὸ σύντροφό μας τὸν Τελεμὲ τὸν φωνάζαμε κὺρ Παναγῆ. Μόλον πὺν ἐδὼ δὲν εἶμαστε παρὰ σκέτα νούμερα ἓνα, δύο, καὶ τὰ λοιπὰ, ἴσαμε τὶς χιλιάδες. Ὁ Παναγῆς φχαριστιόταν πολὺ γι αὐτὸ τὸ «κὺρ»* περηφανεύουνταν. Ἦταν μιὰ εὐκαιρία κι ἐδὼ ἀκόμα νὰ ὑπογραμμίζει, σὰν κάθε ἄνθρωπος, τὸ παλιοκούφαρό του, ὅπως θὰ ἔκανα μὲ μιὰ μαύρη ἀράδα στὸ σκέτο χαρτί, ἔτσι—Ἀδιάφορο. Ἡ ἀξία τουτηνῆς τῆς συνήθειας πὺν εἶχαμε ἀπ' τὴν πατρίδα νὰ τὸν φωνάζουμε κὺρ Παναγῆ καὶ δὲ μᾶς ἔφευγε μήτε ἐδὼ ἀκόμα, ἀδιάφορο πὺς ἦταν τόση μὲ τὴν ἀξία

* ἐργάτης

πὸν ἔχει μιὰ μαύρη ἀράδα σ' ἓνα ἀσήμαντο χαρτί, ἔδω.

Στὶς ἀρχές, στὴ Μαγνησὰ οἱ σκοποὶ μᾶς φυλάγαν πολὺ. Ἦταν γιὰ νὰ μὴν τὸ σκάσουμε ἀπελπισμένοι. Μᾶς φυλάγαν ὅμως καὶ γιὰ τὸ λόγο πὼς οἱ ντόπιοι τοῦρκοι θὰ τῷχαν γιὰ τίποτα νὰ μᾶς ξεπαστρέψουν σὲ μιὰ βραδιά, σὰ μᾶς βρῖσκαν εὐκαιρους. Ὁξου πὸν βγαίναμε, στὶς ἀγγαρεῖες, μᾶς παγαίναν πάντα στρατιῶτες. Μὰ δὲ βαριέσαι. Ὅλα στρώνουν. Μὲς τὸν κόσμον δὲν εἶναι τίποτα πὸν νὰ ἔχει τέλος. Ἀλλὰ στοὺς μικροὺς ἀνθρώπους, τοὺς φουκαράδες, ὅπως εἴμασταν ἔμεῖς κι οἱ χωριανοὶ οἱ ὀχτροὶ μας, δὲν ἦταν μῆτε τοῦτο τὸ προνόμιον: νὰ καταλαβαίνουμε τὰ πάθη μας, νὰγαποῦμε, γιὰ, νὰ μισοῦμε χωρὶς τέλος, ὅπως στὰ βιβλία.

Ἐνας χότζας διέβαζε μιὰ φημερίδα στὸ δρόμον. Τ' ἄσπρα μακριὰ γένια του πέφταν πάνου στὰ γράμματα, τὰ σκάλιζαν κι ἐπειδὴ ἦταν καμπουρωτά, τυλιγμένα καὶ τὰ διό, τὰ τούρκικα ψηφιά καὶ τὰ γένια, τὰ μέρδευες, στὸ χαρτί, ἀνεκατεύονταν.

Τὸν ρωτοῦμε

— Χότζα ἐφέντη, ἔχει νέα ;

— Ἐμ ἔχει, ἀπαντᾷ καλοκάγαθα.

— Ἐχει εἰρήνη ;

— Ἐχει.

— Ἐχει τίποτα καὶ γιὰ μᾶς ;

Μᾶς κοιτάζει ἤσυχα, ἡμερα. Κουνᾷ τὸ κεφάλι του κι οἱ τρίχες, τὰ γένια, ξεμπερδεύουν ἀπ' τὰ ψηφιά τῆς φημερίδας.

— Ὁχι, ὁ Θεὸς μονάχα ἔχει γιὰ σᾶς.

Σιγά-σιγά συνηθιστήκαμε. Οί μαφαζάδες, στὸ φρενοκομεῖο δὲ δυσκολεύουνταν ν' ἀφήνουν πότε πότε κανέναν ἀπὸ μᾶς νὰ παγαίνει μονάχος στὴ βρύση τοῦ τζαμιοῦ νὰ νιφτεῖ, ἑκατὸ μέτρα ἀλάργα. Μὰ ὅσο νᾶναι, εὐκόλα τοῦτο δὲν τ' ἀποφασίζαμε. Ἦταν ὁ φόβος καὶ ἡ συνήθεια πὺν μᾶς φαίνονταν δύσκολο νὰ βρεθοῦμε μὲς τὸ δρόμο μονάχοι, χωρὶς τὴν προστασία ἐνοῦς τουφεκιοῦ. Στὸ τέλος ὁ καμὸς τῆς λευτεριᾶς βγῆκε πιὸ δυνατὸς γιὰ καμιὰ δεκαριὰ μπερμπάντες ἀπὸ μᾶς. Ξεγελοῦσαμε τὸ μαφαζά, γλυστρούσαμε ἀπ' τὴ μικρὴ πόρτα τοῦ φρενοκομεῖου καὶ κάναμε βόλτα, ὄξου, σ' ἕναν τόπο ἑκατὸ ἴσαμε διακόσα μέτρα ἀλάργα ἀπ' τὸ στρατόπεδο.

Τί κάναμε ; Αὐτὸ γίνονταν κάθε βράδυ μόλις γυρίζαμε ἀπ' τὴ δουλιὰ. Σφυρίζαμε. Κάποτε μᾶς τσακώνει σ' ἕνα σοκάκι ὁ Μπακιρλή ἐφές. Ἦταν ἕνα ξανθὸ ὠραῖο παλληκάρι κι ἕνα ἄλογο ἄσπρο, περήφανο, πὺν καταλάβαινε πὺς στὴ ράχη του στέκονταν ἕνας ἄντρας.

Ὁ Μπακιρλή ἐφές εἶχε κάνει θάματα τὸν καιρὸ πὺν στὴν Ἀνατολὴ ἦταν οἱ Ἕλληνες. Οἱ δικοὶ μας τότε τὸν τρέμαν. Τοῦ εἶχαν σκοτώσει τὴ μάνα καὶ τὴν ἀρρεβωνιαστικιά.

Τ' ἄλογο κι ὁ τσέτας μᾶς σταματοῦν.

—Ὁλέν, μονάχοι γυρίζετε ; μᾶς ρωτᾷ μὲ ἀπορία.

—Ναί, δηλαδή, νά, βγήκαμε νὰ νιφτοῦμε, ἐφέ, τοῦ ἀπαντοῦμε φοβισμένα.

Μόλις θὰ εἶχε καβαλικέψει γιὰτὶ βαστοῦσε μιὰ μεγάλη φέτα πεπονιοῦ πὺν ἦταν μισοφαγωμένη ἀκόμα καὶ τὴ δάγκανε.

Τὰ δόντια τραβήχτηκαν ἀπ' τὴ φέτα.

— Βρέ, δὲ φοβόσαστε :

— Δὲ μᾶς πειράζουν πιά, ἔφέ.

— Δὲν τὸ ἀξίζατε αὐτό, νὰ ζεῖτε, μᾶς κοιτάζει αὐστηρὰ καὶ συλλογισμένα ὁ τσέτας.

Τὰ μάτια του πέφτουν στὴ μισοφαγωμένη φέτα τοῦ карагаτσιанοῦ πεποниоῦ. Τὴν πετᾶ, ἀλαφριά, πρὸς τὸ μέρος μου, νὰ πέσει καταγίς.

— Φάγε ! λέει.

Ἐπειδὴ τὰ λαχταρούσαμε ὅλα, ἀρπούσαμε ὅ,τι μᾶς ἔριχναν. Πολλὲς φορὲς ἔρχουνταν στὰ κουβούσια μας καὶ διασκέδαζαν τὰ γιουρούκια, ρίχνοντάς μας μισοφαγωμένα πράγματα, νὰ βλέπουν τίλογισ πέφταμε ἀπάνω τους καὶ μπλέκαμε τὰ χέρια ποιὸς νὰ πρωταρπάξει.

Δὲν ἔσκυπα νὰ πάρω τὴν πεπονόφλουδα. Ἔμενε μὲς τὸ χῶμα μὲ τ' ἀχνάρια τῆς δαγκωματιᾶς τοῦ τσέτα.

— Γιατί, ὀλέν ; μὲ κοιτάζει προσεχτικά.

— Δὲ θέλουμε, ἔφέ.

— Τίλογισ γίνεται νὰ μὴ θέλετε, λαχταρισμένοι ἀνθρώποι ; παρατηρᾶ ὁ τοῦρκος μὲ ἀπορία.

— Τρωῶμε ψωμί, ἔφέ. Ἄλλὰχ σούκιουρ !

— Δὲν τὸ ἀξίζατε νὰ τρῶτε ψωμί !

Μὰ σχεδὸν ἀμέσως, τὴ στιγμὴ ποὺ περιμέναμε νὰ μᾶς χτυπήσει μὲ τὸ καμσί, μετανοιωμένος τραβᾶ μιὰ πρέζα καπνὸ ἀπ' τὴν καπνοσακούλα του, σκύβει ἀπ' τὴ σέλα, καὶ μᾶς τὴ δίνει.

— Εἶστε δεμένα σκυλιά, μουρμουρίζει καὶ δὲν ἀξίζει ὁ κόπος γιὰ τίποτα ἄλλο.

Τέτοια τυχερά ἦταν ταχτικά. Στὴν παρέα μας, μονάχα ὁ Τελεμὲς δὲν τ' ἀποφάσιζε νᾶρτει μιὰ βραδιά μαζί μας. Λούπαζε σὰ γυρίζαμε ἀπ' τὶς ἀγγαρεῖες, στὰ τσουβάλια πὺν εἶχε ρίξει καταγίς, στὶς πλάκες, καὶ δὲν τὸ κουνούσε. Εἶχε διαλέξει μιὰ γωνιὰ μὲς τὸ μεγάλο θολωτὸ μπουντροῦμι, στὸ φρενοκομεῖο, μὲ τὸ λίγο φῶς ἀπὸ ψηλά, ἓνα παραθυράκι. Οἱ τοῖχοι ἐδῶ κι ἐκεῖ εἶναι φαγωμένοι ξεπίτηδες καὶ κάνουν κάτι κουφάλες ἴσαμε τὸ μπόγι τ' ἀνθρώπου. Αὐτὲς οἱ κουφάλες κλοῦν μὲ μιὰ πόρτα μὲ σιδερένια κάγκελα. Ἐκεῖ μέσα βάζαν τοὺς παλαβοὺς σὰν ἀρχίζαν τὶς παλαβάδες καὶ δὲ συμμαζεύονταν. Δοκίμασα: δὲ μπορεῖς νὰ κινήσεις τίποτα, μήτε χέρια, μήτε νὰ λυγίσεις τὰ γόνατα. Ἄν σοῦ τύχει θὰ χτυπᾶς τὰ παλαβὰ μοῦτρα μονάχα πάνου στὰ σίδερα, ὡς πὺν νὰ λιγοθυμήσεις.

Ὁ Παναγὴς ὁ Τελεμὲς ἄραξε σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς κυρίες τοῦτες, τὶς κουφάλες· ἄνοιγε τὴ σιδερένια πόρτα τῆς καὶ φύλαγε μέσα τὰ σάλια μάλια του, τὸ ψωμί καὶ κανένα παλιόπανο. Εἶχε συνηθίσει. Ξάπλωνε κι ἔριχνε τ' ἀγαθὰ μάτια του πάνου στὰ γράμματα πὺν ἦταν, φάρκα, στοὺς τοίχους· ἀρμένικα, τούρκικα, ρωμέϊκα, ὄνόματα, τραγούδια, παλαβάδες, ὅλες οἱ νατσιόνες οἱ παλαβοὶ πὺν περάσαν ἀπὸ δῶ, μιὰ κουβάρα χρόνια, ἴσαμε νὰ τοὺς διαδεχτοῦμε ἔμεῖς.

Ὁ Παναγὴς, πολὺ χοντρός, ἄλλοτε μπακάλῆς, παλιὸς νοικοκύρης, εἶχε συμφιλιωθεῖ μὲ ὅλα αὐτὰ, δὲν ἤθελε νὰ τ' ἀφήσει στὶς λίγες ὥρες τῆς ἡσυχίας. Ἡ ζωὴ του θὰ μποροῦσε νὰ σκεδιαστεῖ πάνου στὸ

χαρτι με πολλές στρογγυλές κουλοῦρες, κύκλους. Ὅλη ἡ ἀνησυχία του ἦταν κάθε φορὰ ἴσαμε πὺν νὰ στρώσει μιὰ κατάσταση. Συμβιβάζουνταν ὅσο μποροῦσε γλήγορα, συνήθιζε, ἔστρωνε. ὅλες του οἱ φιλοδοξίες, οἱ συλλογισμοί, τὰ αἰσθήματα, οἱ ἔγνοιες, ἔγραφαν ἕνα μικρὸν κύκλο καὶ παστῶνουνταν ἐκεῖ μέσα, ἀσφυχτικά. Κάθε ἀλλαγὴ ἀπὸ ἀνάγκη τῆς μακαριότητος τούτης, ἦταν τὸ ἀνοιγμα μιᾶς καινούργιας κουλούρας. Κι ἴσαμε πὺν νὰ συνηθίσουμε πάλι καὶ νὰ παστῶθοῦμε μὲς σὲ τούτη τὴν κουλούρα πὺν ἀνοίγε, ἦταν ἕνα διάστημα πὺν χάνουνταν ἡ ἰσορροπία.

Σὰ γυρίζουμε κάθε βράδῳ, ἐμεῖς οἱ μπερμπάντες, ἀπ' τὸ «ταξίδι τῆς λευτεριάς» καθούμαστε καὶ λέγαμε καμαρωμένοι τὸ τί καὶ τὸ πῶς. Ὁ Τελεμὲς ἔβλεπε τὰ ντουβάρια κι ἄκουγε.

—Μωρέ, κὺρ Παναγή, δὲν ἔρχεσαι καὶ σύ; τὸν παρακινούσαν οἱ δικοὶ μας. Ἦταν ἔτσι κι ἔτσι! Νὰ δεῖς!

—Ὅχι! ἐπέμενε ὁ ἄλλος. Αὐτὰ εἶναι παλαβάδες κι ἐγὼ δὲν τᾶχασα ἀκόμα! Ὅχι!

Ἦταν ἡ κλεισμένη κουλούρα: ὅλη τὴ μέρα στὰ χαμάλικα βαγόνια, τὸ βράδῳ ἡ κουφάλα μὲ τοὺς παλαβοὺς, τὰ γράμματα πάνου στοὺς τοίχους, τὰ χτεσινὰ ὄνειρα, οἱ μακρινὲς ἀναμνήσεις τοῦ σπιτιοῦ, τότες πὺν εἴμαστε στὴν πατρίδα, ὁ καμὸς πότε νὰ λευτερωθοῦμε. Ἄν ἀπ' αὐτὰ περίσσευε καιρὸς ὁ σύντροφός μας τὸν ἀφιέρωνε ὀλάκερον σὲ τούτη τὴ θετική δουλιά. Τὴ μέρα μάζευε ἀπ' τὸ δρόμο παλιοκούρελα, πατσαβοῦρες, ὅ,τι ἔβρισκε. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἔγραβε τὸ βράδῳ, πάνου στὸ τσουβάλι πὺν τοῦ χρη-

σίμευε γιά στρώμα. Ἔτσι σιγά-σιγά ἔγινε ἓνας χοντρος πολύχρωμος θησαυρος ἀπὸ κουρελαρία πού κολνοῦσαν ὄλονῶ μας τὰ μάτια ἀπάνω του. Ὁ Τελεμῆς τὸν φύλαγε καὶ τὸν καμάρωνε.

Δὲν ἦταν, λοιπόν, κανεὶς λόγος νὰ ταραχτεῖ τούτη ἡ σειρά στὴ ζωὴ τοῦ φίλου μας. Μὰ οἱ δικοὶ μας ἦταν πειρασμός. Κάθε βράδυ ἡ ἴδια ἱστορία. Ἡ ἴδια.

Ἐνας πρωτόβγαλτος θάμαζε μιὰ μέρα, μόλις γύρισε ἀπ' τὴν πρώτη βόλτα.

—Νὰ δεῖς, κύρ Παναγή, τίλογια εἶναι νὰ περπατᾶς μὲς τὸ δρόμο λεύτερος καὶ νὰ σφυρίζεις! Θὰ τρομάξεις μὰ τὸ Θεό!

Ἦταν ἓνα ψιλὸ τσέντρισμα, πού σιγά—σιγά μεγάλωσε, ἔφταξε ἴσαμε μιὰ πρόκα κι ἡ ἰσορροπία ἄρχισε νὰ κάνει γυμνάσια γιὰ πῆδημα ὄξω ἀπ' τὴν κουλούρα. Στὸ τέλος τὸν συνεπῆρε κι αὐτὸν ὁ καμὸς τῆς λευτεριάς. Τ' ἀποφάσισε. Ἦρτε μαζί μας. Ἐβλεπε μὲ τρομαγμένα μάτια τὸν ἀψηλὸ μιναρὲ τοῦ τζαμιοῦ, σάματις νὰ μὴν τὸν εἶχε προσέξει ἄλλη φορὰ κι ἃς ἦταν κάθε μέρα ὁ δρόμος μας ἀπὸ κεῖ. Δὲ θέλαμε νὰ τὸν στεναχωρέσουμε καὶ γυρίσαμε στὸ φρενοκομεῖο βιαστικά γιὰτὶ ἔτρεμε καὶ τὰ χοντρά μεριά του ἀκόμα τὰ εἶχε πιάσει εὐαισθησία.

—Ἐ! καὶ τί ἦταν μαθέ; ἔλεγε σὰ σύχασε, τὴ νύχτα.

Ὡς τόσο ἦρτε πάλι μαζί μας, πάλι, πάλι. Μὲς τὴ μικρὴ κουλούρα εἶχε μπεῖ καὶ τοῦτος ὁ νέος διάλογος, ὀλότελα ἀδιαφόρητος, μιὰ πολυτέλεια παραπα-

νίσα, ὅπως τὰ ὄνειρα πὸν ἀγωνιζόμεσταν νὰ τὰ ξε-
διαλύνουμε, τὶ θὰ ποῦν γιὰ τὸ τομάρι μας.

Ἄλλὰ τοῦτο πὸν μᾶς ἔλειπε, ἦρτε κι αὐτὸ. Ἐνα
βράδν στὸ μέτρημα μᾶς βρῆκαν λειψούς. Μπίρ, ἰκὶ
καὶ τὰ λοιπὰ. Λεῖπαν τρεῖς.

Βρὲ ἀμάν!

Ὁ Τσαούς * δὲ φαίνεται ν' ἀνησυχεῖ. Ἦξαιρε
μὲ τὶ ξεφτέρια στρατιῶτες εἶχε νὰ κάνει.

— Ξαναμετρήστε τους! διατάζει.

Μᾶς ξαναμετροῦν. Λειפוί. Τούτη τὴ φορὰ τέσ-
σερις. Ὁ τσαούς ἀλείβει βτὶς μελανὲς χειλάρες του
μὲ μιὰ βρισά, γεμάτη πάχος. Ἐπεμβαίνει.

Τὸ βέβαο εἶναι πὸς οἱ λογαριασμοὶ καὶ τὰ με-
τρήματα συμφώνησαν στὸ τέλος. Τῶχαν σκάσει τρεῖς
ἀπ' τοὺς δικούς μας.

Ποῦ παγαίναν; Τώρα στὴν Ἀνατολὴ δὲν ἔχει μεί-
νει ψυχὴ χριστιανοῦ. Ἀπὸ δῶ, ἀπ' τὴ Μαγνησά,
φεύγουν ὅπως κι ἀπὸ κάθε ἄλλο μέρος τέσσερω
λογιῶ οἱ δρόμοι. Ἀπ' τὸ βοριά, τὴ νοτιά, τὰ δυ-
τικά, τὴν Ἀνατολή. Κάποιον ἀπ' αὐτουνοὺς τοὺς τέσ-
σερις θὰ πῆραν μὲ τὸν καμὸ νὰ φτάξουν στὴ θά-
λασσα, μὰς καὶ γλυτώσουν. Μιὰ φορὰ, ἔτσι, γιὰ
ἄλλοιῶς, γιὰ τὰ τομάρια τους θὰ βρεθοῦν τίποτα
τσακάλια, μὰ ἐμεῖς, νὰ πάρει ὁ διάολος!

Ὅσοι εἴμασταν ὄξου τὸ βράδν πὸν τῶσκασαν οἱ
τρεῖς συντρόφοι φάγαμε ἕνα διαολόξυλο πὸν μᾶς ἄλ-
λαξαν τὸν ἀδόξαστο. Ὁ Διοικητὴς, ἕνας γεροτουρκος
Γιαννιώτης, χτυποῦσε ὁ ἴδιος μ' ἕνα σκοινὶ σὰ λυσ-

(*) λοχίας

σασμένος. Ὁ Παναγής, πού ἦταν κι αὐτὸς μαζί μας ὄξου, πασπάτευε τὰ μεριά του νὰ συνέρτουν. Ἡ μελαχρινὴ χοντρή μούρη του ἔγερνε πλάϊ κι ἐπειδὴ ἦταν βράδου ἔδινε σκιὰ στὰ παχιά χεῖλια του.

Μᾶς σφίξαν. Μὰ σὰν πέρασαν ἕνα διὸ βδομάδες ξεθαρρευτήκαμε κι ἀρχίσαμε πάλι ἀνάγια—ἀνάγια, τὰ ταξίδια. Τὸ πολὺ — πολὺ νὰ τὶς ξαναφᾶμε. Ὁ ἀγαθὸς Τελεμὲς τὰ πῆρε ἕνα χεράκι μὲ τὰ μεριά του, ἔετασε καλὰ πόσο θὰ τὰ κακοφαινούνταν ἂν τύχαινε ἀνάγκη νὰ τὶς ξαναφᾶν, στὸ τέλος συμφώνησαν ἦρτε μαζί μας.

Ἔτσι ἡ ἰσορροπία εἶχε κολλήσει τὰ παρζαβλὰ ποδάρια της πάνου στὰ χοντρά μπατζάκια τοῦ φίλου μου ὅταν μιὰ μέρα ἦσαν καὶ μᾶς διάλεξαν ἐμένα, τὸν Τελεμὲ καὶ διὸ ἄλλους νὰ δουλέψουμε στ' ἀμπέλια ἐνοῦς μπέη.

Τὸ τσιφλίκι πού μᾶς πῆγαν ἔπεφτε κάτω ἀπ' τὴ γραμμὴ τοῦ Κασαμπά. Ἦταν ἕνας ἀτελείωτος τόπος ἀμπέλια. Ὁ κιαγιάς τοῦ μπέη, ἕνας κρητικὸς ἀψηλός, βρακιά, ψιλὰ ποδάρια, ἕνα μάτι σημαδεμένο μὲ σκάγια, μιὰ φωνὴ τσιριχτή, ξηρή, μᾶς πῆρε ἀπ' τὸ χεράκι καὶ μᾶς ἔδειξε τὴ θάλασσα τ' ἀμπέλια.

—Τὰ βλέπετε;

Βέβαια, κουνήσαμε τὰ κεφάλια.

Τὸ σκάγι τρέμει μὲς τὸ ἀσπράδι τοῦ ματιοῦ.

—Θὰ τὰ φᾶτε ὅλα! μᾶς λέει χαρούμενος.

Ἄνοιξε ἡ νέα κουλούρα τοῦ Τελεμέ, νὰ φᾶμε τ' ἀμπέλια. Μᾶς ξυπνοῦσαν νύχτα ἀκόμα. Πιάναμε ὁ καθένας μιὰν ἀράδα, εἴκοσι μεγάλα κλήματα σὰ δέν-

τρα, φυτεμένα ἀραιά. Αὐτὴ ἡ ἀράδα ἔπρεπε νὰ σκαφτεῖ μέσα σὲ μιὰ ὥρα. Ὑστερα εἶχε πέντε λεπτὰ ξεκουρασιά. Καὶ πάλι, ἄλλη ἀράδα. Σὺν κανεὶς ἀπὸ μᾶς τελείωνε πρὶν περάσει ἡ μιὰ ὥρα κέρδιζε τὸ ρέστο ἴσαμε πὺν νὰ τελειώσουν κι οἱ ἄλλοι καὶ ξαπλώνει πιὸ πολὺ ἀπὸ πέντε λεπτὰ, τὴ διαφορὰ.

Ἐνας παραγιὸς μᾶς φύλαγε καὶ μᾶς κανόνιζε τὴ δουλιὰ. Ὁ μπαγάσας δὲν ἦταν πάνου ἀπὸ εἴκοσι χρονῶ, μὰ μὲ τὴν κυριαρχία του σὲ μᾶς σηκώθηκε ἡ τρίχα του κι ἄγγιζε, λίγο ἀκόμα, τὸν οὐρανό.

Μᾶς ἔβγαζε τὴν πίστη. Χτυποῦσε ἀλύπητα.

—Ἐ καλά, καλά, μουρμούριζε ὁ Τελεμές, τρυφερά, νὰ τὸν μαλακώσει τὸν τύραννο. Καλὰ μπέη, καλὰ ἐφέντη, ὅ,τι θέλεις ἐσύ.

—Πέ μου τὶ δουλιὰ ἔκανες, βρέ; ρωτοῦσε ὁ μιξάρης βλέποντας τὰ παχιά τοῦ κῆρ Παναγή.

—Ἐγώ; Εἶχα μπακάλικο, λέει μὲ ἀναστεναγμὸ ὁ δικός μας.

Ὁ ἄλλος βγάζει νόημα.

—Ἄ! πόσο λοιπὸν νὰ τοὺς ἔκλεβες στὸ ζῦγι τοὺς δικούς μας, ὀλέν;

—Μὰ τό θεό, δὲν ἔκλεβα, μπέ! διαμαρτύρουνταν ὁ Τελεμές. Δὲν εἶχε κὰν δικούς σας στὴν πατρίδα μου.

—Δὲν ἔχεις ἰδέα, λοιπὸν ἀπ' τὸ μιλλέτ τὸ δικό μας; Στάσου νὰ τὸ μάθεις!

Καὶ τοῦ ἔδινε μιὰ στά πισινὰ μ' ἓνα σκοινί, μ' ὅλη τὴ δύναμή του.

Ὁ Τελεμές τελείωνε τελευταῖος τὴν ἀράδα. Λαχάνιαζε. Ἡ σκόνη, τὸ χῶμα, πετάγονταν μὲς τὰ μοῦ-

τρα του. Ἐβγαξε τὴ γλῶσσα του νὰ γλύψει λίγη δροσὰ κι ἀπάνου της κολνοῦσαν τὰ χώματα πὺν σεργιάνιζαν στὸν ἀγέρα. Τὸ πάχος ὄλο τοῦ κορμιοῦ του ἔλιωνε καὶ θάρρεγε πὺν ἀνέβαινε μὲς τὰ μάτια του, μὲς τὸ λαρύγγι. Δὲ μπορούσε ν' ἀνεσάνει. Δὲν ἔβλεπε. Τὰ χέρια του εἶχαν ἀποκάνει ν' ἀνεβοκατεβάζουν τὴν τσάπα.

Ὁ μπαγάσας ὁ τοῦρκος, ὅσο ἔβλεπε αὐτὴ τὴν ἀδυναμία ἐνθουσιάζουσαν. Ἐμεῖς εἴμαστε νέα παιδιά, εἶχαμε ψηθεῖ. Πρῶτος τέλειωνε τὴν ἀράδα τοῦ Παράσχου, σὲ τρία κάρτα μέσα, ὕστερα ὁ ἄλλος, ὕστερα ἐγὼ.

Καθίσαμε.

Ὁ Παναγὴς σκάβοντας ἀκόμα, βογγοῦσε. Πολεμοῦσε νὰ μερώσει τὸν Τοῦρκο πὺν βλαστημοῦσε.

—Σύχασε, ἐφέ, σύχασε, θὰ τελειώσουν ὅλα, ἔνοια σου.

Ξεκουραζόμεσταν ἀκούγοντας τὴ βαριὰ ἀνάσα τοῦ συντρόφου μας. Τοῦτο ἔδινε πὺν πολλὴ ἀξία στὴν ἡδονὴ πὺν μᾶς ἔφεργε τὸ καθισιό. Μὰ σὰν ἰδωθήκαμε, ἄξαφνα, στὰ μάτια οἱ τρεῖς μας, ντραπήκαμε.

Σηκώθηκε πρῶτος ὁ Παράσχος. Ἐπιασε ἀπ' τὸ τέλος τὰ κλήματα, τὴν ἀράδα τοῦ Παναγὴ κι ἄρχισε νὰ σκάβει γιὰ νὰ τὸν βοηθήσει. Σὲ λίγο ἀντάμωσαν μὲ τὸν Παναγὴ. Ἡ ἀράδα εἶχε τελειώσει.

Τὴν ἄλλη φορὰ βοήθησα ἐγὼ, τὴν ἄλλη ὁ ἄλλος. Ὅλοι μας, μὲ τὴ σειρὰ δίναμε χέρι. Φοροῦσε ἓνα σώβρακο μονάχα, μακρὺ, μὲ δεσίδια κάτου στὰ μπατζάκια· θὰ ἦταν πρόθυμος νὰ μᾶς τὸ δώσει μένοντας

τσίτσιδος, ὁ κύρ Παναγής, γιὰ νὰ μᾶς δείξει τὴν εὐγνωμοσύνη του.

Μὰ τ' ἀπομεσήμερο ἐκεῖ κατὰ τὸ βράδυ, εἴχαμε ἀποκάνει πιά ὅλοι.

Τὸ σκυλί ἦταν ἀλύπητο. Βιάζονταν, νὰ δείξει πιο πολὺ τελειωμένη δουλιά. Ἀπὸ μᾶς κανεῖς πιά δὲν ἦταν σὲ θέση νὰ βοηθήσει τὸν ἄλλον. Ἡ ὥρα πού ἔπρεπε νὰ βγεῖ ἡ ἀράδα, τὰ κλήματα, περνοῦσε καὶ κανεῖς δὲν εἶχε τελειώσει. Ὁ μιξάρης χτυποῦσε μὲ τὸ σκοινὶ παλαβά, χαμένα. Ἡ μέση μας εἶχε σπάσει ἀπ' τὸ σκύψιμο, ἓνας σιδερένιος χαλκὰς τὴν ἔσφιγγε κι εἶχε πολλὰ δόντια, ψιλὰ, πὺν χώνουνταν μὲς τὰ κόκκαλα στὸ μεδοῦλι. Τὰ χέρια δὲν τεντώνονταν. Λιγοῦσαν.

—Φτάνει, παρακαλοῦσε ἀδύνατα ὁ Παναγής, τραβώντας τὸ ποδάρι του ἀπ' τὰ χώματα πὺν τὸ εἶχαν σκεπάσει. Ἀδερφέ μου, φτάνει γιὰ σήμερα!

—Σκυλί! ἔτρεξε χοροπηδώντας, σιμά του ὁ μιξάρης ἀξυπόλυτος τύραννος. Μιὰ ἀράδα ἀκόμα!

Κάπου ἐδῶ κοντὰ εἶναι. Μὲς τὸ μικρὸ ρέμα. Κελαῖδοῦσαν παλαβά, δυνατά, μὲ πικά. Ἦταν καστροπούλια. Οἱ σκιές πὺν ἔκαναν τὰ κλήματα, τὰ δέντρα, ἓνα διὸ μικρὰ βουνὰ ἦταν πολὺ ἀνήσυχες, κινιοῦνταν καὶ ὀλοένα ὅσο ὁ ἀγαθὸς ἥλιος κατέβαινε, μεγάλωναν. Ἦταν ἡ ἀνοιξη. Ἀντίκρου εἶχαν πρασινίσει ὅλα στὸ βουνό. Ὁ μιξάρης χτυποῦσε ἀπανωτὰ στὴν πλάτη τοῦ Παναγῆ νὰ προχωρήσει. Ἐμενε πολὺ πίσω. Ἐμεῖς πιο μπροστὰ ἀκούγαμε τὶς πνιγμένες φωνές πὺν ἰκέτευαν. Γύρισα κι εἶδα. Τὰ μάτια του εἶχαν

μουσκέφει. Κι ἐπειδὴ ἦταν χώματα πάνου στὰ ματό-
κλαδα ἔγινε σὰ λάσπη.

Μ' ἓνα τέτοιο κουτὸ χέρι πὺν βαστοῦσε ἓνα πιὸ
κουτὸ σκοινί, γιά, κανένα λουρὶ ἀνοιξε ἢ νέα κου-
λούρα. Στὸ κορμί τοῦ φουκαρὰ τοῦ Τελεμέ εἶχαν
σηκωθεί μελανάδες καὶ τὴ νύχτα βογγοῦσε τόσο πολὺ
ἴδια καὶ ἀτελείωτα πὺν ἦταν σὰ νὰ φοβόταν μήπως
σταματήσει καὶ χάσει ἄξαφνα τὸ τέμπο.

Πιάσαμε τὸν κρητικὸ καὶ τοῦ παραπονευτήκαμε.
Ἐπειδὴ μιλούσαμε τὴν ἴδια γλῶσσα μ' αὐτόν, τὰ ρω-
μείκα, εἶχαμε θάρρος.

—Τὶ νὰ σᾶς κάνω κι ἐγὼ ; ἀναρωτιόταν σὰν κλα-
ψοπαναγιά. Φοβοῦμαι νὰ σᾶς συντρέξω, γιὰτὶ θὰ τὸ
πεῖ τοῦ μπέη πὺν τὸν ἀκούγει πολὺ. Χάνω τότες κι
ἐγὼ τὴ δουλιὰ μου.

—Δὲ γίνεται ἓνα μπαγάσα ἐκεῖ, κιαγιά, νὰ τὸν
βαστάξεις νὰ μὴ χτυπᾷ ! παρακαλοῦσε ὁ κύρ Πανα-
γῆς. Δές, δές μελανάδες ! ἔδειχνε τὰ κρέατά του.

Σήκωσε τὶς πλάτες καὶ τὴ ματιὰ τοῦ σκαγιοῦ,
ἀψηλά.

—Τὶ νὰ κάνουμε !

Ἄξαφνα τοῦ ἦρτε μιὰ ἰδέα.

—Ἄκου, μωρὲ ! λέει τοῦ Τελεμέ. Μπορεῖς νὰ
τραγουδᾷς ;

Τοῦτος τὸν κοιτάζει ἀνόητα.

—Ἐ, βέβαια, μπορῶ, τοῦ ἀπαντᾷ.

—Λοιπὸν ! Ἐτσι, μονάχα, κάτι μπορεῖ νὰ γίνει.
Θὰ τραγουδᾷς, ἰστέ ! Τ' ἄλλα θᾶρτουν μονάχα τους.
Ἐρωτηματικά. Δηλαδή ;

—Νά. Στά σαρκιά ὁ ἐρίφης εἶναι πολὺ μερακλής. Θὰ τὸν τραγουδάς, αὐτὸς θὰ λιγώνεται κι ἔτσι θὰ γλυτώνεις κανὲ διὸ ἀράδες σκάψιμο. Κατάλαβες ;

Τὴν ἄλλη μέρα μόλις τέλειωσε τὸ σκάψιμο τῆς τρίτης ἀράδας, στὴν ξεκουρασά, ἄξαφνα ὁ Τελεμὲς ἄρχισε νὰ τραγουδᾷ. Ἦταν λαφασμένος καὶ τὰ τούρκικα λόγια τοῦ τραγουδιοῦ, γεμάτα «ιμ» κι ἄλλα τέτοια κλειστὰ γράμματα ζουλιόνταν νὰ βγοῦν ὄξου ἀπ' τὰ δόντια, ἰδρωμένα, ὅλο σπαραγμό. Ἔτσι, στὰ καλὰ καθούμενα, ἐκεῖ πού ἦταν νὰ κλαῖ, ὁ κύρ Παναγῆς λιγώνουνταν, γλάρωνε τὰ μάτια, ἔσκυβε λίγο πλάι τὸ κεφάλι καὶ τὰ δούλευε. Ὁφ, ὄφ ! Πότε-πότε γύριζε λοξὰ στὸ μέρος τοῦ μιξάρη καὶ κοίταζε νὰ γραδάρει τὴν ἐντύπωση πού τοῦ ἔκανε. Τότες, ἀντὶς ἢ ματιὰ του νᾶναι ἡμερὴ καὶ γλυκιά, σύμφωνη μὲ τὴ μερακωμένη φωνή του, καρφώνουνταν γεμάτη ἀνησυχία, σβέλτη, σάματις νὰ ἦταν ἀπὸ διὸ διαφορετικὰ προσώπατα ἢ φωνή τούτη πού ἐρχόταν καὶ ἡ ματιὰ.

Ὁ μιξάρης προειδοποιημένος ἔφερε τὴν ἀπαλάμη του στὸ κεφάλι κι ἔκανε πὼς ἀκροόταν. Ὁ Τελεμὲς δυνάμωνε, ὀλοένα. Μιὰ σαρανταποδαροῦσα περνοῦσε κοντὰ ἀπ' τὸ ποδάρι του· τὸ τράβηξε βιαστικὰ κι ἡ φωνή του κόπηκε, τάκ, καὶ πάλι ξανάρχισε σὰ ν' ἄλλαξε γνώμη. Σεβέριμ. * Σ' ἀγαπῶ γιατί τὰ χεῖλια σου εἶναι κιρμιζιά, τραγουδοῦσε. Ὅσο ἡ ἀπαλάμη τοῦ παραγιοῦ ἔμενε ἀκίνητη στὸ κεφάλι, πρᾶμμα πού βεβαίωνε γιὰ τὴ συγκίνησή του, ὁ Τελεμὲς πασάλειβε

* Σ' ἀγαπῶ.

μὲ ζάχαρη τὴ ξερὴ φωνή του· ἔλεγε γιὰ τὰ χεῖλια της, γιὰ τὰ βυζὰ της καὶ τὰ λοιπά, τὰ περιέγραφε ὅλα, ὅλα, μονάχα οἱ μίξες της ἀπόμεναν ὄξω, γιὰ τοῦ δικοῦ μας περίσσεβαν.

Τέλος, τὸ σαρκὶ τελείωσε. Ὁ Τελεμὲς ἀπάντεχε ἦσυχος. Τὸ τουρκὶ θὰ σηκωνόταν καὶ θὰ τὸν φιλοῦσε. Θὰ τοῦ ἔλεγε :

— Ἀδιρφέλι μ', εἶσαι θησαυρός! Κάτσε, νὰ ραχατέψεις!

Ἔπου τοῦτος πετιέται ἀπάνου, ἀρπᾶ μιὰ βίτσα ἀπὸ λιγαριά καὶ σοῦ τὸν ἀρχινᾶ τὸν Τελεμέ. Νὰ ἐδῶ, νὰ ἴμ, νὰ σεβέριμ, νὰ καὶ τὰ λοιπά.

— Ὁλὲν πεζεβένκ!

Ἐτρωγε γιὰ ὅλα τὰ τραγουδισμένα, μὲ εὐσυνειδησία, μέρη τοῦ κορμιοῦ της καὶ μιὰ παρέα βιτσιές. Ἐκανε νὰ τὸ βάλει στὰ πόδια. Ὁ ἄλλος τὸν κυνήγησε καὶ τοῦ ἔδινε, νά, νά!

Γλύστησε στὰ χώματα, μπρουμύτισε κι ἔπεσε μὲ τὰ μοῦτρα πάνου σὲ μιὰ κληματαριά.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ἐδῶ συνηθίζαμε πολὺ δύσκολα. Κάθε μέρα ἦταν πιὸ σκληρὴ ἀπ' τις ἄλλες. Μᾶς φυλάγαν βῆμα μὲ βῆμα. Δὲ μαθαίναμε τίποτα, μήτε τί γίνεται ὁ κόσμος, μήτε γιὰ τὴν εἰρήνη, τίποτα. Τίλογισ νὰ κλείσει, ἔτσι εὐκόλα, ἡ κουλούρα τοῦ Τελεμέ; Ἡ ἐνθύμηση τῆς ζωῆς ποὺ κάναμε στὸ στρατόπεδο δὲ μᾶς ἄφηνε νὰ ἡσυχάσουμε. Ἡ χαρά, ἄμα τὸ σκούσαμε ὄξου ἀπ' τὸ φρενοκομεῖο, τὰ νέα ποὺ μαθαίναμε ἐκεῖ, οἱ πρέζες τὸ καπνὸ-θὰ μᾶς ἔφτανε γιὰ τὴν ὥρα, μονάχα νὰ γυρίσουμε πίσω, ἐκεῖ. Μονάχα.

“Οπου μιὰ μέρα, περνώντας ἀπ’ τὸ ντερέ στ’ ἄλλο ἀμπέλι σηκώθηκα καὶ κοίταξα πάνου ἀπ’ τοὺς βάτους μέσα σ’ ἓνα χέρσο χωράφι, ἴσαμε τέσσερα στρέμματα τόπος. Ἐκεῖ ἦταν παστωμένα, χωρὶς λογαριασμό, κουβάρες κόκκαλα ἀνθρωπινά, κεφάλια, ποδάρια, χέρια, μικρά, γυναίκια, μεγάλα. Τέτοια ὥρα δὲ λογαριάζει κανείς, μὰ θὰ ἦταν πάνου ἀπὸ πεντακόσοι σκελετοί. Κατέβηκα γλήγορα μὲ ἀνοιγμένα μάτια ἀπ’ τὸν τρόμο. Ὁ μιξάρης, ὁ παραγιός, γελοῦσε δυνατά.

—Τὶ εἶναι, βρέ;

Φώναζα νὰ φύγουμε.

—Ἐλᾶτε!

—Τοὺς εἶδες; ἔλεγε ὁ μιξάρης. Παλιόσκυλα! τοὺς ξεμπερδέψαμε τότες πὺν κάψαν τὴ Μαγνησιά. Γουρούνια!

Χτυποῦσαν τὰ δόντια μας.

—Νά, ἔτσι θὰ πᾶτε καὶ σεῖς! συμπέρανε τὸ τουρκὶ μὲ χαρὰ κι ἔτριβε τὰ χέρια του.

Γιαντό, ἄξαφνα, μᾶς ἔπιασε ὁ φόβος. Πρῶτος τὸ σκέφτηκε ὁ Πιράσχος.

—Βρέ, σεῖς! μᾶς εἶπε. Ἔτσι πὺν εἴμαστε μονάχοι ἐδῶ, τέσσερις ἀνθρώποι μὲς τὴν ἐρημιά, ποιὸς θὰ τῶπερνε χαμπάρι σὰ μᾶς ξεμπερδεύαν;

Κουρασμένοι, χωρὶς δύναμη, χωρὶς θάρρος, ἐγκαταλειμμένοι, δὲ σφαλίξαμε, στὸν ἀχερῶνα πὺν πλαγιάζαμε μάτι ἐκεῖνο τὸ βράδυ. Οἱ ψύλλοι ἀνησυχούσαν πὺν δὲ μᾶς ἔβρισκαν ραχατεμένους, νὰ χυμῆξουν καταπάνου μας καὶ πετοῦσαν ἐδῶ κι ἐκεῖ, συχισμένοι.

Μέσα σὲ μιὰ τέτοια ἀπελπισμένη κατάσταση μᾶς βρῆκε ξαφνικὰ ἡ εὐτυχία.

Σουρούπωνε. Σκάβαμε ἀκόμα στ' ἀμπέλι, ὅταν ἀπὸ μακριὰ φάνηκαν διὸ στρατιῶτες. Τοὺς γνωρίζαμε. Ἦταν ἀπ' τοὺς μαφαζάδες τοῦ ταμπουριοῦ μας.

Πετάξαμε ἀπὸ χαρά.

—Ξαναγυρίζουμε στὸ φρενοκομεῖο, σίγουρα! φωνάζει ὁ Παράσχος. Γιασά!

Ὁ κὺρ Παναγῆς σαλάγιξε τὶς παχιὲς χειλάρες του διό, τρεῖς φορὲς σὰ νὰ ἤθελε νὰ μασσήξει τὴ συγκίνηση πού τὸν ἔπιασε. Κι ἐμεῖς ὅλοι θυμηθῆκαμε μονομιᾶς τὶς βόλτες μας, τὶς παρέες, τὰ νέα, ὅλη τὴν ποικιλία πού ἦταν ἐκεῖ κάτου.

Σὰν κόντεψαν καμιὰ σαρανταριὰ μέτρα οἱ στρατιῶτες, ὁ κὺρ Παναγῆς ἔμπηξε μιὰ χαρούμενη φωνή.

—Καλωσορίσατε! Καλωσορίσατε, συντρόφοι!

Ὁ ἕνας τους, τὸν ἔλεγαν Χαφίζ, σήκωσε τὸ χέρι του ψηλὰ καὶ χαιρετοῦσε γλήγορα, γλήγορα, σὰ νὰ βιάζονταν νὰ κενώσει τὸ νέο.

—Ἀδέρφια, γλυτώσατε!

—Πᾶμε στὸ στρατόπεδο; ρωτᾷ μὲ ἀγωνία νὰ βεβαιωθεῖ ὁ Παναγῆς.

—Μωρὲ τί στρατόπεδο! Φεύγετε στὴν πατρίδα!
Ἦρταμε νὰ σᾶς πάρουμε! Μουμπαντελέ! *

Μιὰ τσάπα ἔμενε στὰ χέρια τοῦ Τελεμέ· ἔγραψε μιὰ ἀλαφρὴ κίνηση, ἐγκαταλειμμένη κι ἔγυρε χάμου. Τὰ μάτια τοῦ Παράσχου καρφώθηκαν μὲς τὸν

* Ἀνταλλαγή.

ἀγέρα, χαζά, σὰ νὰ τοὺς ἔλειψε ἡ ἀξία νὰ κοιτάζουν
κι ἔμειναν ὅπως βρέθηκαν, ἔτσι. Κι ἔπειτα μονομιᾶς,
σχεδὸν μαζὺ, τὰ ποδάρια τοῦ Τελεμὲ χτύπησαν τὸ
χῶμα καὶ τὰ μάτια τοῦ Παράσχου πῆραν μποῦγιο.

Φωνάζαμε, φιλιούμαστε συναμεταξύ μας ἀγκα-
λιάζαμε τοὺς μαφαζάδες. Ὁ μικρὸς ὁ μιξάρης μόλις
μποροῦσε νὰ τὸ καταλάβει. Χαμογέλασε. Ὑστερα
πέροντας μέρος ἄρχισε νὰ γελά μαζὺ μας δυνατά :
— Ἰσαλλα! Ἰσαλλα! (*) ἔλεγε καὶ ξοῦνταν.

Ἐπειδὴ ἦταν νύχτα πιά, οἱ μαφαζάδες εἶπαν νὰ
μείνουμε ἀπόψε, κι αὐτοὶ μαζὺ μας, καὶ νὰ φύγουμε
αὔριο, αὐγὴ - αὐγὴ. Ὁ κρητικὸς ὁ κιαγιάς μόλις
ἔμαθε τὸ νέο σκούπισε τὰ χέρια στὰ βρακιά του.

— Ἀλήθεια; ρωτᾷ κάνοντας τὸ χαρούμενο.

— Ἀλήθεια, κιαγιά! Φεύγουμε! Φεύγουμε!

Τὴν τελευταία αὐτὴ νύχτα μὲς τὸν ἀχερῶνα ξενυ-
χτίσαμε, ἦταν ἀλήθεια. Ἰσαμε τὰ μεσάνυχτα καὶ πιὸ
πολὺ κουβεντιάσαμε. Ἡ εὐτυχία ἦταν ὀλωσδιόλου
ἀπροσδόκητη. Ὅλος ὁ καμὸς μας μαζεύουνταν ἐδῶ:
νὰ γυρίσουμε στὸ στρατόπεδο. Κι ἀντὶς αὐτὸ ἔρχε-
ται καὶ σοῦ πετᾷ τὴ λευτεριά τόσο ἀπλά, μὲς τὴν
ἐρημιά, ἓνα λόγο, μουμπαντελέ. Ἦταν πολὺ φυσικὸ
ἡ ἰσορροπία τοῦ Τελεμὲ πὺ δὲ σήκωνε ἀπότομα
τινάγματα, νᾶρχίσει νὰ χορεύει καντριλλίες.

Δὲ χωνεύουνταν, τὶ τὰ θέλεις.

— Βρὲ παιδιά, μᾶς ἔλεγε καὶ παῖζαν οἱ χειλάρες
του, συλλογιστεῖτε το!

(*) ὁ Θεὸς νὰ δώσει

Ὁ Παράσχος τραγουδοῦσε ἓνα συρτὸν εὐθυμο, πεταχτὸ, γεμάτος κέφι.

— Τραλαράλα! τραλαρά!

— Γειά σου ἄλεμὰν τσορμπασί! (***) φωνάζει ὁ Τελεμές. Γειά σου τσουβαλάκι μου, γειά σας πατσαβοῦρες, γειά σας ψεῖρες, γειά σας βιτσές, μελανάδες!...

Τ' ἀποχαιρετοῦσε. Ἐκεῖ δίπλα στὸ γιατάκι του στέκουνταν ἓνα κουτὶ τοῦ γαλατιοῦ πὺν τὸ χρησιμοποιοῦσε γιὰ καραβάνα. Ἐνα κουτάλι ξύλινο. Ἐνα κομμάτι πετσί, βγαλμένο ἀπ' τὰ πλάγια ἐνοῦς παλιοπάπουτσου πὺν βρῆκε στὸ δρόμο καὶ τὸ φυλάγει γιὰ ὥρα ἀνάγκης. Ὁ Τελεμές τὰ κοιτάζει. Κι ἄξαφνα καταλαβαίνοντας πόσο εἶναι πιὰ ὅλα τούτα περιττά, ἀρχίζει νὰ τὰ πετᾷ μὲ λύσσα μὲς τὸ ἀχοῦρι.

— Νά! νά! νά!

Ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ συντρόφου μας μᾶς συνεπῆρε καὶ μᾶς.

Μᾶς σήκωσε τὶς τρίχες. Ἀρτούσαμε τὰ σάλια-μπάλια μας καὶ τὰ πετούσαμε, φωνάζοντας σὰ ξεβιδωμένοι.

— Κάνουμε μιὰ δουλιά; λέει μὲς τὸ πατιρντὶ ὁ Τελεμές.

— Μπράβο!

— Ἐλᾶτε!

(**) Εἶναι ἓνα εἶδος σούπας πὺν τὴν φκιάνουν μὲ ἀλεύρι-νερὸ καὶ ταγκὸ λάδι τσιγαρισμένο. Μᾶς δὶναν κάθε πρωτὶ ἀπὸ τοῦτο τὸ ἐξαίσιο ρόφημα καὶ μ' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ βαστά, ξουμε ἴσαμε τὸ βράδυ, πὺν ξανατρώγαμε πάλι.

Βγαίνουμε ὄξου. Ἄποψε μᾶς εἶχαν ἀφήσει ὀλομόναχους. Δὲν ἦταν φόβος νὰ τὸ στρίψουμε, ἀφοῦ φεύγαμε πιά. Ὁ Τελεμὲς πέρνει μὲς ἀπ' τὸν ἀχερῶνα μιάν ἀγκαλιά ξερὰ κλαδιά καὶ κάνει μιὰ μεγάλη κουβάρα στὴν πόρτα.

— Φέστα;

— Ναί, μωρὲ παιδιά! Νὰ τὸ κάψουμε!

Οἱ λόχες πετάχτηκαν ἀψηλά. Τὰ τέσσερα χαρούμενα μοῦτρα γιάλισαν, κι ἂν δὲν ἦταν τὰ γένια μας θὰ φαίνονταν πῶς κατρακυλοῦσε στὰ μάγουλα ὁ ἴδρος ἀπ' τὸ κούτελο. Ὁ Τελεμὲς δὲν ἤξαιρε πιά τὶ ἔκανε. Χτυποῦσε τὰ μεριά του καὶ πηδοῦσε.

— Θὰ τὰ κάψω, μωρὲ!

Τρέχει μέσα, ἀρπᾶ τὰ τσουβάλια πού εἶχε γιὰ στρῶμα τὸν περίφημο θησαυρό του, μπαλώματα ἐδῶ, μπαλώματα ἐκεῖ, καὶ μὲς τὸν ἐνθουσιασμό του τὰ πετᾶ στὴ φωτιά.

— Μή! φωνάζει τρομαγμένος ὁ Παράσχος. Ἴσαμε νὰ μαρκάρουμε ἔχουμε δρόμο μωρὲ!

— Ἴσαμε νὰ μαρκάρουμε θὰ κάθουμε ξύπνιος, βρέ! ἀπαντᾷ πηδώντας ὁ Τελεμὲς. Ἐχει πιά καμιὰ ἀξία τοῦτο ἐδῶ;

Πολὺ ἀργά, ὕστερα ἀπ' τὰ μεσάνυχτα μᾶς καταπῆρε ἡ κούραση κι ἡ συγκίνηση. Κλοῦσαν τὰ μάτια μας. Τ' ἀγιάζι κρέμουνταν μὲς τὸν ἀγέρα κι ὁ οὐρανὸς ἦταν καθαρὸς. Τουρτουρίζαμε. Ἐσβυσε ἡ φέστα. Μπαίνουμε μὲς τὸν ἀχερῶνα.

Ὁ Τελεμὲς χωρὶς νοικοκυριό, χωρὶς κανέναν ἀπ' τοὺς συντρόφους πού εἶχε περιμαζέψει μὲ ὑπομονή, φχαριστημένος, συγκινημένος, σῶπασε, κλείστηκε

στὸν ἑαυτό του. Ἔμεινε μόνος. Ἐγυρε χάμου κι ἀκούμπησε τὸ κεφάλι του σὲ μιὰ πέτρα.

— Ἐλα, τοῦ γνέφει ὁ Παράσχος χαμογελαστά, νὰ πέσουν στὸ δικό του τὸ στρῶμα, μαζύ. Βλέπεις, πού σοῦ τὰ ἔλεγα ;

Ἦ Τελεμὲς εἶναι μόνος. Ποιὸς τὰ ρωτᾷ τώρα αὐτά ; Ἦχι. Τὸν πιάνει ἡ περηφάνια. Εἶναι τόσο εὐτυχισμένος, τώρα πού εἶναι μόνος καὶ τὰ βλέπει ὅλα, ὅπως θὰ εἶναι σὲ λίγο, λεύτερος. Ἦχι.

— Εἶναι τόσο πολὺ....μουρμουρίζει μονάχα, τρεμουλιαστά.

Εἶναι πολὺ. Γέμισαν μέσα τὰ μάτια του. Σφάληξαν. Τὸ λερὸ κεφάλι ἔμεινε ἐκεῖ, πάνου στὴν πέτρα, φχαριστημένο καὶ σὲ λίγο δὲν κινήθηκε πιά.

Οἱ μαφαζάδες κοιμηθῆκαν στὴν καλύβα, μαζυ μὲ τὸν κιαγιά. Αὐγὴ-αὐγὴ εἴμαστε ἔτοιμοι. Τὰ χαιρετοῦμε ὅλα.

— Κιαγιά, σὲ φχαριστοῦμε ! Ἀφήνουμε γειά !

Ἦ κρητικός, τί διάολο, ἔχει ἕνα ὕφος τόσο παμπόνηρο. Γελᾷ κάτου ἀπ' τὰ μουστάκια του καὶ κείνη ἡ τζιριτζάντζουλα μὲς τὸ μάτι του θαρρεῖς πῶς γνέφει νὰ πάρουμε εἴδηση, τί τρέχει.

— Γειά σας παιδιά ! μᾶς ἀποχαιρετᾷ. Νὰ μᾶς θυμόσατε στὴν πατρίδα !

Τί λόγος ;

Πέφτουμε στὸ δρόμο. Σὲ λίγο βρισκούμαστε πάνου στὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ. Τραβώντας ἀπάνου της δεξιά, σὲ μιὰ ὥρα μέσα θὰ εἴμαστε στὴ Μαγνησιά. Θὰ μπαρκέρναμε βέβαια ἀπὸ κεῖ.

Ἦ ; Οἱ μαφαζάδες μᾶς δείχνουν πῶς θὰ πάρουμε

τὸ δρόμο ἴσα μέσα, ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά τῆς γραμμῆς. "Ὁχι δεξιά.

—Μὰ δὲν πᾶμε στὴ Μαγνησά; ρωτοῦμε μὲ ἀπορία.

—Ναί, ναί, μὰ πρὶν, θὰ μαζευτοῦν ὅλοι οἱ ἀμελὲ στὸ ἴδιο μέρος, κάπου. Ἄπο κεῖ θὰ τραβήξουμε στὸ σταθμό. Μπρός!

Μᾶς τσιμπᾶ ἓνας ψύλλος.

—Καταλαβαίνω, λέει ὁ Τελεμὲς γιὰ νὰ ἤσυχάσει. Θὰ θέλουν νὰ πᾶμε ἐν σώματι!

Στέκεται, ἀμφιβάλλοντας.

—Γιὰ, μπᾶς καὶ θέλουν τίποτα νὰ μᾶς ντύσουν μὲ ροῦχα, πρὶν μᾶς πᾶν νὰ μᾶς παραλάβει ἡ ἐπιτροπὴ στὴ Μαγνησά; ἀναρωτιέται πάλι.

Προχωροῦμε. Οἱ μαφαζάδες μὲ τὰ τουφέκια κρεμασμένα, αἴντε-αἴντε, τραγουδοῦν εὐθυμα.

—Ἀκόμα λίγο, λέει ὁ ἓνας σὲ μᾶς.

Ἄπο μακριὰ διακρίνουμε τὶς κοῦλες ἐνοῦς τσιφλικιοῦ. Πολλὰ μαῦρα σημάδια κουνιόνταν. Τρέχουν ἄλογα. Ὅσο κοντεύουμε ἡ ἔκπληξή μας μεγαλώνει.

—Μωρέ, αὐτοὶ εἶναι δικοὶ μας! φωνάζει ὁ Παράσχος.

Ἦταν ἐκεῖ ὡς ὀγδόντα συντρόφοι μας. Πολλοὶ Τοῦρκοι μπέηδες, ἀξιωματικοί, μιὰ γυναίκα, πάνου σὲ ἄλογα, τρέχουν ἀπὸ δὼ κι ἀπὸ κεῖ δίνοντας ὀδηγίες.

Κοντεύαμε, ὅταν μ' ἓνα σύνθημα οἱ δικοὶ μας σκορπίστηκαν σὲ παρέες-παρέες κι ἄρχισαν νὰ φεύγουν ἀπὸ διαφορετικὰ μέρη.

Μᾶς ρίχνουν κι ἐμᾶς σ' ἓνα γρουῖπο. Τᾶχουμε χαμένα.

— Ποῦ πᾶμε μωρέ ; ρωτᾷ μὲ τρομαγμένη φωνή ὁ Τελεμές, ἀρχίζοντας νὰ μαντεύει μιὰ διάψευση σὰν καταστροφή.

— Δὲν τὸ βλέπεις ; λέει ἕνας ἀμελέ.

Μπροστὰ ἀπλωνόταν ἓνα ρουμάνι, ἀμέτρητος τόπος. Ὁ σύντροφος δείχνει μὲ τὸ χέρι του πρὸς τὰ ἐκεῖ.

— Μωρὲ ποῦ ; ποῦ ; λέει τρέμοντας ὁ Τελεμές ἀπὸ ἀνυπομονησία.

— Ποῦ ; Στὸ ρουμάνι, ἀδερφέ.

— Γιατί ;

— Γιατί. Γιὰ τὸ κυνήγι τῶν γουρουνιῶν, διάολε ἀπαντᾷ στὸν πιὸ φυσικὸ τόνο ὁ σύντροφος.

Πέσαμε μὲς τὸ ρουμάνι. Ἡ δουλιὰ μας ἦταν νὰ φωνάζουμε γιὰ νὰ πεταχτοῦν τ' ἀγριογούρουνα καὶ νὰ πέσουν στὰ πόστα πού τὰ φυλάγαν καβάλα οἱ κυνηγοί. Τὰ σκυλιὰ δὲν κᾶναν τίποτα μὲς σὲ τοῦτο τὸ χάος. Ἐπρεπε νὰ σειστεῖ τὸ ρουμάνι ἀπὸ φωνές. Λοιπόν, σκεφτῆκαν πὼς δὲν ἦταν ποτὲς φτηνότερη καὶ καλλίτερη ἀντικατάσταση τῶν σκυλιῶν ἀπὸ τούτην ἐδῶ, ἐμᾶς.

Παγαίναμε δέκα-δέκα μαζὺ καὶ μᾶς ἀκλουθοῦσε ἕνας μαφαζάς, γιὰ, κανένας παραγιὸς τοῦ τσιφλικιοῦ. Αὐτὸς ἔδινε τὸ ὄρντινο καὶ μεῖς οὐρλιάζαμε ὅλοι μαζὺ. Τὸ ρουμάνι ἦταν πολὺ πικνὸ, δὲν ἔφτανε ὁ ἥλιος. Σὰ σωπαίναμε, ἀκούγαμε βαθειὰ ἓνα ἄλλο οὐρλιασμα. Ὑστερα ἀπ' ἄλλοῦ ἓνα ἄλλο. Ὁλοένα πύκνωνε τὸ μπλοκάρισμα, ἀπ' ὅλες τὶς μεριές.

Περπατούσαμε χωρὶς θάρρους, ἔξαντλημένοι, χωρὶς ἐλπίδα· μακάρι νὰ μὴ ζούσαμε. Ὁ Τελεμὲς ἦταν σωστὸ πτώμα. Κουνιόνταν τὰ παχιά του κι ἔστι πού ἔρριχνε μιὰ μπρὸς, μιὰ πίσου, τὸ βάρος τοῦ κορμιοῦ του, ἔλεγεσ πὼς θᾶπεφτε.

—Τὸν πιάνει τὸ παράπονο.

—Μωρέ, γιὰτὶ νὰ μᾶς κοροϊδέψουν; Γιατί; μουρμούριζε.

Δὲν ἔχει δύναμη μήτε νὰ βουρκώσουν τὰ μάτια.

Φωνάξετε, ὀλέν! τσακίζεται ὁ φύλακάς μας, ἓνας Ἄρβανίτης, ἀψηλός, παραγιός.

Φωνάζουμε.

—Ἄ!α!α!α!αού!

Ὁ κύρ Παναγῆς ἄρχισε νὰ περπατᾶ βαρειά. Μὰ ἔτσι πού ἦταν πυκνὸ τὸ ρουμάνι δὲν ἔπρεπε ν' ἀλαργέψει κανεὶς ἀπ' τὸ γροῦπο. Γιατὶ ἦταν φόβος νὰ χαθεῖς κι ἀκόμα πιὸ πολὺ, ξεμοναχιασμένος, δὲν ἦταν δύσκολο νὰ φᾶς μιὰ γκραδιὰ ἀπὸ κανένα γιουρούκι, ἀπὸ τοῦτα πού κυνηγοῦσαν.

—Κουράγιο! τοῦ δίνουμε θάρρους ἑμεῖς.

Ὁ Τελεμὲς ἔμεινε μιὰ πίσου, καὶ μόλις ἔβλεπε τὸν κίντυνο νὰ ξεμοναχιαστεῖ, σφίγγουνταν κι ἔτρεχε νὰ μᾶς φτάξει. Ἄλάργα ἀκουγόνταν οἱ φωνὲς πού βγάζαν οἱ συντρόφοι μας. Ἐρχόνταν μὲ ἐπισημότητα ἀπ' τὸ βάθος κι ἴσως γι'αὐτὸ ἦταν σὰ μιὰ κραυγὴ τοῦ ἴδιου τοῦ ρουμανιοῦ.

ΤΑ ΠΕΝΤΕ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ :

Ο ΜΑΝΩΛΗΣ ΛΕΚΑΣ

ΜΙΚΕ ΚΑΙ ΣΙΜΜ

ΤΟ ΛΙΟΣ

ΣΤΟΝ ΚΑΜΠΟ ΚΑΤΟΥ ΑΠ' ΤΑ ΚΙΜΙΝΤΕΝΙΑ

ΤΟ ΚΥΝΗΓΙ ΤΩΝ ΓΟΥΡΟΥΝΙΩΝ

